

**TURUN
YLIOPISTO**

Yksin kammioonsa eristäytyneenä

Vanhan poikamiehen kirjalliset kuvaukset 1800-luvun alun Englannissa

Henna Ala-Lehtimäki

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurihistoria

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Joulukuu 2022

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, kulttuurihistoria

Henna Ala-Lehtimäki

Yksin kammioonsa eristäytyneenä: vanhan poikamiehen kirjalliset kuvaukset 1800-luvun alun Englannissa

85 s.

Tutkielmani käsittelee naimaikäisten naimattomien miesten, ja vielä erityisemmin niin sanottujen vanhojen poikamiesten (*old bachelor*), kuvauksia 1800-luvun alkupuolen Englannissa. Lähdeaineistoni koostuu kolmesta kaunokirjallisesta teoksesta, joiden päähenkilöt ovat omien sanojensa mukaan vakaumuksenomaisesti vanhoja poikamiehiä ja joiden juonet kiinnittyvät tämän ympärille. Lisäksi teen katsauksia sanomalehtiaineistoon. Lähteiden pohjalta vastaan tutkimuskysymyksiini, jotka ovat: miten vanhoja poikamiehiä kuvattiin ja mitä yhteiskunnallisia sekä kulttuurisia syitä tälle kuvaustavalle oli. Metodini toimii kontekstualisoiva kirjallisuusanalyysi.

Väitän, että teokset osallistuivat ylemmän keskiluokan perheen ja kodin ideaalien rakentamiseen. Tähän kuului vahvasti ajatus kahdesta erillisestä piiristä – yksityisestä sekä julkisesta –, missä miehillä ja naisilla oli omat tarkasti määritellyt sukupuoliroolinsa. Myös tarkastelemani poikamiehet edustivat ylempää luokkaa. Vertaamalla vanhaa poikamiestä niin ajan mies- kuin avioliitto- ja perheihanteisiin käy ilmi, että vapaaehtoisesti naimattomat miehet eivät istuneet ajan ideaaleihin, minkä vuoksi tapa kuvata heitä oli negatiivista sekä osin myös toiseuttavaa sekä kontrolloimaan pyrkivää.

1800-luvun Englannissa keskustelu naimattomuudesta sekä avioliitosta oli pinnalla, sillä vuosisadan aikana erityisesti ylempien luokkien avioliittojen määrä laski sekä avioitumisikä nousi. Argumentoin, että vanhojen poikamiesten problematiikka liittyi yleiseen huoleen avioliittojen suosion laskusta, mutta erityisesti huoleen naimattomien naisten kasvavasta lukumäärästä. Lisäksi kyse oli vahvasti myös luokasta. Loppupäätelmäni on, että vanhojen poikamiesten kuvaustavalla pyrittiin saamaan englantilaiset ylemmän luokan miehet omaksumaan edustamansa luokan ajamat perheen ja sukupuolen ihanteet sekä suhtautumaan avioliittoon suotuisasti, jotta he itse eivät näkisi naimattomuutta houkuteltavana vaihtoehtona.

Avainsanat: 1800-luku, avioliitto, Englanti, kaunokirjallisuus, kirjallisuusanalyysi, kulttuurihistoria, maskuliinisuus, naimattomuus, sanomalehdet, sukupuolihistoria, vanha poikamies

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1.	Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus	4
1.2.	Vanha poikamies muuttuvassa maailmassa – aineisto ja ajankuva	6
1.3.	Metodit, käsitteet ja tutkimuskirjallisuus	10
1.4.	Tutkimusetiikka ja tutkielman rakenne	13
2.	Kirjallisuuden vanhat poikamiehet	15
2.1.	Omalaatuinen ja ylpeä – vanhan poikamiehen kuvattu luonne	15
2.2.	Satiiri, romaanin nousu ja yläluokan arvot	26
2.3.	Intohimoista itsehillintään – maskuliinisuuden muutos ja ihanteet	32
3.	Kieltäytymisestä harkinnan kautta avioliittoon	38
3.1.	Vaimo kuin paras ystävä – kumppanuusavioliiton ihanne	39
3.2.	Hellä ja nöyrä – ihanteellisen vaimon luonteenpiirteet	44
3.3.	Avioliitto: vapautta vai yksinäisyyttä?	49
4.	Vanhat poikamiehet yhteiskunnan ongelmana	59
4.1.	Ylijäämänaiset – vanhatpiiat poikamiesten vastuulla	59
4.2.	Pelko ylikansoittumisesta vai sukulinjan hiipumisesta?	65
4.3.	Avioliittojuoni, moraalit ja uskonto	71
5.	Loppupäätelmät	76
	Lähteet	80
1.1.	Sanoma- ja aikakauslehdet	80
1.2.	Aikalaiskirjallisuus	80
1.3.	Digitaaliset arkistolähteet	81
2.1.	Tutkimuskirjallisuus	81

1 Johdanto

1.1. Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus

”Sinun onnesi vuoksi toivoisin sinun menevän naimisiin: - sinua ei koskaan ollut tarkoitettu kasvamaan vanhan poikamiehen rauhaisassa elossa, jota olen kuullut osuvasti verrattavan päivään, läpikotaisin ikävystyttävään, ilman aurinkoa ja ilman pilviä, taivaan näyttäytyvän vain ankean harmaana, ilman sinen juovan elävöitystä.”¹

Näin lausuu naimattomalle toverilleen Fitzosbertille hänen naimisissa oleva ystävänsä tutkimukseni päälähteisiin lukeutuvassa teoksessa *The Bachelor and the Married Man: or, The Equilibrium of the "Balance of Comfort"* (1817). Ystävä ei voi uskoa Fitzosbertin olevan täysin kokonainen ilman vaimoa rinnallaan ja pyrkiikin läpi teoksen käännyttämään itsepäisen poikamiehen potentiaaliseksi aviomieheksi. Kuinka perustelevat toisaalla naimaton, toisaalla naimisissa oleva mies omia vakaumuksiaan? Kaunokirjallisten teosten ja sanomalehtiaineiston kautta käsitellen tutkielmassani naimattomia miehiä Englannissa 1800-luvun alkupuoliskolla. Tutkimuskysymykseni ovat, millaisena vanha poikamies kuvattiin ja mitä yhteiskunnallisia sekä kulttuurisia syitä näihin kuvaamistapoihin oli. Näihin vastatakseni pohdin myös, miten poikamiehet suhtautuivat avioliittoon ja millaisten naisten kanssa heidän haluttiin avioituvan ja miksi.

Oma kiinnostukseni aiheeseen nousi siitä huomiosta, että minulle oli melko selvää, miten naimattomia naisia eli niin sanottuja vanhojapiikoja kirjallisuudessa kuvattiin, kun taas miesten osalta oletin suhtautumisen olleen neutraali tai jopa positiivinen. Alkuperäisaineistosta nousi kuitenkin nopeasti esiin erilaisia säälin ja kritiikin esittämisen tapoja, jotka osoittavat suhtautumisen vanhoihin poikamiehiin olleen varsin negatiivissävytteistä. Rinnalle nostankin kysymyksen siitä, millaisia käsityksiä ja odotuksia poikamiehiin liitettiin. Koska päälähteinäni toimivat kaunokirjalliset teokset, vaikuttaa tämä tulkintaan.

Aikarajauksena on 1800-luvun alkupuoli ja paikallisena rajauksena Englanti. Aikarajaus muodostui pääasiassa löydettyjen edustavien alkuperäisaineistojen julkaisuajankohdan mukaan, sillä käyttämäni teokset on julkaistu vuosisadan kolmen ensimmäisen vuosikymmenen

¹ ”It is for your happiness that I would have you marry: – you were never born to vegetate in the calm of an old Bachelor’s life, which I have heard aptly compared to a day, dull throughout, without sun and without clouds, the sky exhibiting only a sombre grey, unenlivened by a streak of blue.” Anon. 1817a, 9. Tutkielmassa esitetyt käännökset ovat omiani.

aikana. Kuitenkin laajentamalla aikarajausta käsittämään koko vuosisadan alkupuoliskoa vuosiin 1800–1850, pystyn tavoittamaan sanomalehtiaineiston kautta ilmiötä laajemmin.

Poikamiehellä (*bachelor*²) viitataan naimaikäiseen, mutta vielä naimattomaan mieheen, ja vanha poikamies (*old bachelor*) viittaa nimensä mukaisesti jo iäkkäämpään naimattomaan mieheen. Englantilaiset avioituivat tarkastelemallani aikakaudella vilkkaimmin 20–30 vuoden iässä. Naisten nähtiin olevan valmiita avioliittoon 18-vuotiaina ja miesten 20-vuotiaina, vaikka kypsempänä nähty avioitumisikä oli naisille kahdestakymmenestä ja miehille 25 ikävuodesta eteenpäin. Siinä missä todennäköisyys avioitumiselle laski naisten kohdalla kolmenkymmenen ikävuoden jälkeen, miehet olivat vielä kelpo poikamiehiä lähempänä neljääkymmentä ikävuotta. Tämän jälkeen, vaikkakin avioliittoja edelleen solmittiin, henkilön voi katsoa lukeutuneen vanhoihinpiikoihin tai vanhoihin poikamiehiin. Mitä pidemmälle keskiarvoisesta avioitumisikästä mentiin, sitä useammin poikamieheyttä kritisoitiin ymmärryksen tai jopa ihannoinnin sijasta.³

”Ikuisesta poikamiehestä” muodostui kirjallisuuden tyyppihahmo jo 1600–1700-lukujen aikana, jolloin hahmo liittyi muiden eksentristen mieskuvausten joukkoon.⁴ Esimerkiksi vuonna 1693 julkaisi englantilainen näytelmäkirjailija William Congreve näytelmän nimeltään *The Old Bachelor*. Sanomalehdissäkin näytetään käyneen keskustelua vanhoista poikamiehistä jo 1700-luvulla, mutta enenevässä määrin he nousivat keskustelun ja selkeästi voimakkaamman kommentoinnin aiheeksi 1800-luvulle tultaessa. Esimerkiksi termit *eligible bachelor* (haluttu tai sovelias poikamies) ja *confirmed bachelor* (”vakaumukseltaan” poikamies) näyttävät tulleen käyttöön 1800-luvulla, mikä kuvaa poikamies-käsitteen ulottuvuuksien ja aiheesta käydyn keskustelun monipuolistumista.⁵

Suomalaisesta näkökulmasta aihetta tutkinut Laika Nevalainen muistuttaa, että englannin *bachelor*-sana ei tee eroa vanhanpojan ja poikamiehen välillä toisin kuin suomen kieli tekee. Näistä ensimmäinen on hieman surkeana nähty vanhempi naimaton mies ja jälkimmäinen vielä nuoruudestaan nauttiva, huoleton sinkku.⁶ Vanha poikamies (*old bachelor*) -käsite näyttää

² Sanalla on monisyiset juurensa jo 1300-luvulla, jolloin sillä viitattiin muun muassa nuoreen ritariin. 1700-luvulla termi vakiintui tarkoittamaan naimaikäistä, naimatonta miestä. Snyder 1999, 20.

³ Macfarlane 1986, 216.

⁴ Muita eksentrisiä mieshahmotyyppejä olivat muun muassa keikari ja tunteellinen mies. Snyder 1999, 20.

⁵ Havainnot perustuvat Gale Primary Sourcesissa tehtyihin digitoitujen sanomalehtien tietokantojen hakuihin. *Eligible bachelor* esiintyy ensimmäistä kertaa vuonna 1852 ja *confirmed bachelor* vuonna 1831. <https://go-gale-com.ezproxy.utu.fi/ps/dispAdvSearch.do?userGroupName=turkecco&prodId=GDCS> [haettu 16.11.2022].

⁶ Väisänen 29.2.2020 <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/02/29/aviottomasta-seksista-sakkoja-ja-huone-vanhempien-luona-ei-ollut-sinkulla> [haettu 28.10.2022].

viittaavan merkitykseltään juuri suomen vanhaanpoikaan, mikä on hyvä pitää mielessä. Kuitenkin itse käytän alkuperäiselle ilmaisulle uskollisempaa termiä ”vanha poikamies” omassa tutkielmassani. Naimattomista naisista käytettiin nimitystä *old maid* tai *spinster*, ja heihin viitaan tutkielmassani termillä vanhapiika.

1.2. Vanha poikamies muuttuvassa maailmassa – aineisto ja ajankuva

Alkuperäislähteinäni käytän kaunokirjallisia teoksia ja aikalaissanomalehtiä. Päälähteinäni käytän kolmea kaunokirjallista teosta, joista kaksi varhaisinta ilmestyivät kolmessa osassa. Rajasin aineistoni 1800-luvun alkupuoliskolla ilmestyneisiin, aihetta jo otsikkotasolla käsitteleviin Englantiin sijoittuviin aikuisille suunnattuihin fiktiivisiin teoksiin.⁷ Kaikkien teosten päähenkilöinä on jo vanhaksi poikamieheksi luokiteltavissa oleva naimaton mies ja miesten naimahaluttomuus on teosten keskeinen tema, minkä vuoksi niiden pohjalta pystyn vastaamaan tutkimuskysymyksiini.

Varhaisin alkuperäislähteistäni on Thomas George Mooren kolmiosainen teos *The Bachelor* (1809). Päähenkilö lordi Wiseby⁸ on eronneiden vanhempiensa oppien myötä vannoutunut poikamieseloon. Hän on jopa klubinsa poikamieskerhon ylpeä puheenjohtaja – klubin mottona toimii lausahdus ”Jos menet naimisiin, teet hyvin; jos et mene, teet paremmin”.⁹ Kirjasarjan pääteemana on Wisebyn vastustus avioliittoa kohtaan, mutta sekä hänen siskonsa että palvelijansa pyytävät häneltä siunausta avioitumiseen tahoillaan ja täten pyrkivät saamaan miestä muuttamaan mielensä. Teoksen loppumetreillä tapahtuu jotain yllättävää, sillä Wiseby kohtaa uudestaan nuoruudenrakkautensa ja meneekin itse naimisiin: ”Onnellisuus oli aukaissut hänen silmänsä.”¹⁰ Opetuksena tuntuu olevan, että kaikesta huolimatta todellinen onnellisuus löytyy vain avioliiton kautta.

Toinen tarkastelemani kolmiosainen teos on tuntemattoman¹¹ kirjailijan *The Bachelor and the Married Man, or The Equilibrium of the "Balance of Comfort"* (1817). Jatkossa viitaan

⁷ Tietokantana toimi digitoitujen alkuperäislähteiden arkiston Gale Primary Sources:in kokoelma Nineteenth Century Collections Online, hakusanana ”bachelor”, <https://www.gale.com/intl/primary-sources/nineteenth-century-collections-online> [haettu 10.3.2021].

⁸ Aluksi hahmon nimi on lordi Milford, joka perii myöhemmin enonsa tittelin ”jaarli Wiseby”. Käytän hänestä kuitenkin systemaattisesti nimitystä (lordi) Wiseby, sillä se toistuu alkuperäisteoksessa eniten.

⁹ ”If you marry you will do well; if you do not marry you will do better”. Moore 1809a, 102.

¹⁰ ”Happiness had opened his eyes.” Moore 1809c, 227.

¹¹ Joissain tietokannoissa teoksen tekijäksi nimetään Mrs. Ross, jonka nimen alle monia aikalaisteoksia on niputettu. Kuitenkin aikalaissanomalehdissä teosta mainostetaan nimettömänä, ks. mm. Books Published This

teokseen nimellä *Equilibrium*. Kirja rakentuu pitkälti poikamiehen ja tämän naimisissa olevan ystävän keskustelujen varaan, missä molemmat uskovat elävänsä onnellisempaa elämää siviilisäätynsä ansiosta. Myös tämän sarjan päähenkilö, Fitzosbert, päätyy lopulta naimisiin. Mielenmuutoksesta hän kiittää ystäväänsä, joka onnistui kääntämään poikamiehen.

Viimeisimmäksi julkaistu, kolmas tarkastelemani teos on *Confessions of an Old Bachelor* (1827). Tutkielmassa viitataan teokseen nimellä *Confessions*. Tämänkin teoksen kirjoittaja on tuntematon¹² ja myös teoksen omaelämäkertaisuus on mitä todennäköisimmin fiktiota. Teoksessa iäkäs lontoolaismies kirjoittaa omaelämäkertansa liikkuen muisteluiden ja nykyhetken välillä. Nimetön päähenkilö kertoo muun muassa ajatuksistaan maailman tilanteesta ja jälkiviisaudella pui omaa menneisyyttään pureutuen myös naimattomuutensa syihin sekä ajatuksiinsa naisista ja avioliitosta.

Teoksissa on selkeä teema. Omaa vapauttaan rakastava ja tilanteeseensa tyytyväiseltä vaikuttava vanha poikamies huomaa lopulta olevansa rakastunut, saa vierelleen vaimon ja on vihdoin oikeasti onnellinen. Poikkeuksena on *Confessions*-teos, jonka lopussa päähenkilö epätoivoisena katuu jääräpäisyyttään, kun ei mennyt naimisiin tarpeeksi ajoissa. Onnellinen loppu rinnastetaan opetuksenomaisesti avioliittoon.

Laajempaa keskustelua ja kontekstia pyrin kartoittamaan aikalaissanomalehtien kautta, joita etsin vuosien 1800–1850 väliltä digitoitujen sanomalehtien tietokannoista¹³ hakusanalla ”old bachelor”. Tuloksia tarkalla aikarajauksella tulee yhteensä 1064, joihin kylläkin sisältyy joitain samoja artikkeleita eri tiedostoina tai useammassa lehdessä ilmestyneinä. Tämän tutkielman puitteissa laajan sanomalehtiaineiston käsitteleminen ei kuitenkaan ole mahdollista samalla tarkkuudella kuin kaunokirjallisten teosten, minkä vuoksi ne kulkevat mukana joko aihetta syventäen tai tuoden uuden näkökulman kaunokirjalliseen aineistoon verrattuna.

Day, *Morning Chronicle*, 27.12.1817, 2. Myös Peter Garside kiistää tämän tutkimuksessaan, mutta ehdottaa tekijäksi Elizabeth B. Lesteriä, josta Garside ei kuitenkaan ole löytänyt muuta tietoa julkaistujen teosten lisäksi. Garside 1998, 4–6.

¹² Teosta mainostettiin ilman tekijän nimeä, ks. mm. New Books, *Examiner*, 4.2.1827, 15. Myöhemmin tekijäksi on joissain tietokannoissa nimetty Edmund Frederick John Carrington (1804–1874), mutta en pidä tätä todennäköisenä: yhteys Carringtonin ja teoksen välillä tehdään sanomalehtihakuni (ilman aikarajausta) löytöjen mukaan vain kerran ja vasta vuonna 1842 mainostettaessa toista teosta. *Romance of the English Lakes*, *Morning Post*, 22.6.1842. Mutta kuten Garside on osoittanut, viittaukset tunnettujen teosten välillä mainostatiikkana (”from the author of X”) ei ole tae tekijyydestä. Garside 1998, 2.

¹³ Hakuni on osoitettu Gale Primary Sources:in Nineteenth Century Collections Online, The Times Digital Archive ja British Library Newspapers -tietokannoista löytyviin, Englannissa ilmestyneisiin sanomalehtiin <https://www.gale.com/intl/primary-sources> [haettu 16.1.2022].

Sanomalehtiaineistossa vanhojen poikamiesten kohdalla kirjoittelu näyttäytyy pitkälti negatiivisena: miehiä muistutellaan muun muassa sukulinjan jatkamisen velvoitteesta ja poikamiehiä torutaan turhasta nirsoudesta sekä itsekkyydestä.¹⁴ Sairaana poikamiehen kertomuksessa kuumeen kourissa kärsivä poikamies rukoilee vierelleen vaimoa, ja toisessa kuvaillaan vanhoja poikamiehiä ”itsepäiseksi, kättyisäksi, epävakaaksi, oudon näköiseksi ja huonosti käyttäytyväksi, kauhistuttavaksi roduksi”.¹⁵

Aikalaisilla on sanomalehtien kautta ollut mahdollisuus osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun aikakaudella puhuttaneista tai huolestuttaneista aiheista. Lehdistön historiasta kirjoittanut Hannah Barker on huomionnut, että englantilainen sanomalehtikirjoittelu oli luonteeltaan poliittista ja kantaaottavaa koko kansan skaalalta sen sijaan, että yhteiskunnallinen keskustelu olisi rajoittunut vain tietyn lukijakunnan tai lehden sivuille. Usein anonyymit tai nimimerkin takaiset kirjoittelut kohdistivat kritiikkiä niin julkisiin hahmoihin kuin ryhmiin, ja sanomalehden sivuilla moinen piikittely ja kannanotto oli sallittua, Barkerin mukaan jopa rohkaistua. 1700-luvun loppupuolelta lähtien sanomalehtien levikki kasvoi huomattavasti, ja lehdistö toimi Englannissa merkittävimpänä julkisen keskustelun tilana, mikä tekee sen tutkimisesta hedelmällistä yhteiskunnallisen keskustelun piirteiden hahmottamisen kannalta.¹⁶

1800-luvun alkupuolisko oli monin tavoin murroksessa sekä teollisen vallankumouksen että keskiluokan nousun myötä, mikä vaikutti myös vahvasti miesihanteeseen sekä käsityksiin perheestä ja miehen roolista.¹⁷ Muutos kuitenkin oli hidasta, ja erityisesti vuosisadan alkupuolella keskenään ristiriitaisetkin ihanteet elivät rinnakkain sekä pyrkivät löytämään keskinäisen hierarkiansa. Tässä tutkielmassa keskeisinä yhteiskunnallisen kontekstin rakentamisen kysymyksiä ovat sukupuoli, luokka sekä perheen ja avioliiton merkitys.

Aikakauden miesihanteen tarkastelulla pääsee käsiksi niihin kehyksiin, joiden sisällä miehen oletettiin toimivan. Asettamalla kirjallisuuden hahmojen kuvaukset rinnakkain miesihanteen normin kanssa, on mahdollista tarkastella sitä, millä tavoin vanhat poikamiehet kulttuurisessa keskustelussa nähtiin tähän ihanteeseen suhteutettuna. Esimerkiksi *Confessions*-teoksen päähenkilö on varsin tunteellinen, erityisen huomattavasti hyvin hermoheikko ja dramaattinen – piirteitä, joita pidettiin etenkin miehillä varsin epämiellyttävinä, mitä pidemmälle 1800-lukua

¹⁴ Ks. mm. G.v.K: Old Bachelors – What Are They?, *Leicester Chronicle*, 2.4.1842, 4.

¹⁵ “[...] are a wilful, cranky, odd-tempered, odd-looking, ill-mannered race of abominations”. The Dandy Old Bachelor, *Blackburn Standard*, 11.11.1840.

¹⁶ Barker 2002, 93–97.

¹⁷ Aiheesta on kirjoittanut mm. John Tosh 1999.

tultiin. Kuvauksillaan teokset sijoittavat hahmonsensa osaksi sitä kulttuurista kenttää, joka peilasi ajan sopivana nähtyä maskuliinisuuden ja feminiinisuuden suhdetta sekä näiden määreiden rajoja. Tutkielmassa tuleekin käsitellä ja tuoda ilmi ajan normina nähty sukupuolikäsitys, jonka kautta sukupuolen kulttuurinen esittäminen asettuu joko negatiivisen, ”epänormaalin”, tai toivotun, ”normaalin”, rajalle. Siispä kuvauksilla on voima tietoisesti tuottaa niin positiivisia kuin negatiivisiakin konnotaatioita, mikä taasen luo oman kerroksensa teosten tulkintaan.

Teoksessaan *Manliness in Britain, 1760–1900: Bodies, Emotion, and Material Culture* (2020) Joanne Begiato kuvailee miesihanteen muutosta 1700-luvun loppupuolelta 1800-luvun loppuun eritoten kehollisuuden kautta. Vuosisadan aikana tunteiden näyttäminen ja sensitiivisyys vaihtuivat karskin ja vähemmän hienostuneen miehen ihanteeseen.¹⁸ Lisäksi Susie L. Steinbach teoksessaan *Understanding the Victorians: Politics, Culture, and Society in Nineteenth-Century Britain* (2012) nostaa esiin aikakauden miehen sosiaalisia rooleja määrittäviksi keskeisiksi arvoisiksi muun muassa itsenäisyyden ja individualismin.¹⁹ Nämä piirteet ja ihanteet nousevat esiin myös aikalaisteoksissa.

Individualismi ja yksilön valinta ovat yleisemminkin keskeisiä aikalaistekstien rakentajia. Kolmannessa käsittelyluvussa pohdin englantilaisen väestö- ja taloustieteilijä Thomas Malthusin (1766–1834) ajatuksia väestönkasvun ongelmasta ja avioliitosta. Malthusia tutkinut Alan Macfarlane korostaa, että erityisesti englantilaisessa avioliittokäsityksessä naimisiinmenon valinta on ollut monia muita maita pidempään yksilön vastuulla. Erityisesti teollisen vallankumouksen ja kapitalismin nousun myötä yksilön oma tahto, toiveet ja vaatimukset ovat määrittäneet avioliiton solmimista entistä voimakkaammin. Malthus loi teorian, jossa hän ennusti 1700-luvun puolivälistä liikkeelle lähteneen kuolleisuuden laskun ja hyvinvoinnin nousun johtavan eksponentiaaliseen väestönkasvuun, joka ohittaisi tarjolla olevat resurssit. Malthus siis kirjoituksillaan kannusti ihmisiä menemään naimisiin myöhemmin, mikä johtaisi alhaisempaan syntyvyyteen ja siten resurssien riittävyyteen. Avioliitosta tuli tietoinen valinta, jota punnittiin tarkoin.²⁰

Vaikka Malthusin teoria ei nykytiedon valossa ole pätevä, oli Macfarlanen nimittämällä malthusilaisella avioliittojärjestelmällä (*The Malthusian marriage system*) ja Malthusin argumenteilla sijaa aikansa keskustelussa ja avioliittonäkemyksissä. Keskeistä on huomioida

¹⁸ Begiato 2020, 8–9.

¹⁹ Steinbach 2012, 133.

²⁰ Macfarlane 1986, 6–11.

muun muassa Malthusin korostama tarve punnita avioliittoon astumista tarkoin ennen liiton solmimista. Ajatus korostaa yksilön valintaa ja mahdollisuuksia valita myös naimattomuus siinä, missä aikaisemmin avioliitto nähtiin usein jonain luonnollisena ja vääjäämättömänä kohtalona. Tutkimukseni kannalta on keskeistä havainnoida näitä eri syitä ja tekijöitä, joiden miehet näkivät puhuvan avioliiton puolesta tai sitä vastaan. Macfarlanen mukaan esimerkiksi avioliiton kustannukset ja vapauden menetys olivat miehille painavia naimattomuuden puolestapuhujia.²¹

1.3. Metodit, käsitteet ja tutkimuskirjallisuus

Siinä missä naimattomista naisista tutkimusta löytyy tutkimaltani ajalta jonkin verran, naimattomia miehiä käsittelevää tutkimusta en ole saman aikarajauksen sisältä löytänyt.²² Eri aikakausien olosuhteiden vaikutuksia naimattomiin naisiin on tutkittu runsaammin muun muassa siksi, että naimattomuus vaikutti huomattavammin heidän mahdollisuuteensa selviytyä taloudellisesti. Tutkielmani tuokin aiheeseen uutta näkökulmaa miesten kautta nähtynä.

Tutkielmani kanssa samankaltaista aineistoa on käyttänyt John Robson teoksessaan *Marriage or Celibacy? The Daily Telegraph on a Victorian Dilemma* (1995), jossa käsitellään avioliittokeskustelua vuoden 1868 sanomalehtiaineistossa.²³ Robsonin teos muistuttaa, kuinka sanomalehtikirjoittelu pyrki monipuolisin retorisiin keinoin vaikuttamaan lukijaansa, mikä pätee myös oman aineistoni tulkitsemiseen. Yksi lähimmin aiheeseeni liittyvistä tutkimuksista, jonka olen onnistunut löytämään, on Katherine V. Snyderin teos *Bachelors, Manhood and the Novel, 1850–1925* (1999). Snyder tutkii poikamiestä kertojana ja hahmona länsimaisen kirjallisuuden klassikoissa, joita ilmestyi teoksen nimen mukaisina vuosina. Kyseinen teos tarkastelee joissain määrin samoja teemoja ja piirteitä kuin oma työni, joten se tarjoaa arvokasta tarkastelukulmaa ja tutkimustaustaa aiheelleni. Monet huomiot eritoten poikamiesten piirteistä toimivat myös 1800-luvun alkupuoliskon teosten havainnoimisessa, vaikka Snyderin teos keskittyykin myöhempään ajankohtaan.

²¹ Macfarlane 1986, 172.

²² Vanhojenpiikojen sosiaalista asemaa käsittelee muun muassa Bridget Hillin teos *Women Alone: Spinners in England, 1660–1850* (2001).

²³ Tarkastelun kohteena on erityisesti alempi keskiluokka, ja aineistoa käsitellään pääasiassa sen retorisia sekä argumentatiivisia keinoja luokitellen ja analysoiden.

Snyder huomauttaa, että vaikka fiktiiviset kirjoitukset eivät tarjoa suoraa näkymää aikakauteensa, ilmaisevat ne kuitenkin aikansa puhuttaneita huolia, toiveita sekä arvoja ja asenteita, jotka kulttuurisesti vallitsivat.²⁴ Tästä johtuen on myös tämän tutkielman keskeisenä metodina kontekstualisoiva kirjallisuusanalyysi. Aino Mäkikallin ja Liisa Steinbyn toimittama teos *Johdatus kirjallisuusanalyysiin* (2013) tarjoaa lähtökohtia metodin käyttöön. Teos luonnehtii kirjallisen kommunikaation rakentuvan tiettyjen peruskomponenttien ympärille. Keskiössä ovat tekijä, teos ja lukija, joiden tuottamis- ja tulkintaprosessi tapahtuvat kirjallisuuden kontekstissa, eli muiden kaunokirjallisten tekstien, tradition sekä diskurssin kautta. Laajasti ymmärrettynä konteksti rakentuu kulttuurisen ja yhteiskunnallisen ajattelu- ja toimintatavan ympärille omassa ajassaan ja paikassaan, mihin teos sekä nojaa että ottaa kantaa. Täten siis fiktiivinenkään kaunokirjallisuuden teos ei ole irrallinen ympäröivästä maailmasta, vaan se osallistuu yhteiskunnallisen ja kulttuurisen kentän kommentointiin.²⁵

Kontekstualisoivalla kirjallisuusanalyysillä pyrin tavoittamaan teoksista aiheeni kannalta oleelliset yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti vallinneet olosuhteet sekä keskustelut, joita Englannissa tutkiamani aikana käytiin. Täten en esimerkiksi perehdy kirjallisuusanalyysin tavoin teoksen juoneen tai teemaan, vaan näen tärkeimpänä kontekstualisoida teosten elementtejä niin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja aatteisiin kuin niihin sosiaalisiin ja kulttuurisiin ihanteisiin, jotka vaikuttivat siihen, miten naimattomista miehistä keskusteltiin ja kuinka heidät nähtiin. Lähestyn teoksia temaattisen analyysin kautta, eli poimin niistä niitä teemoja, jotka ovat keskeisiä aiheen käsittelyn kannalta. Näitä ovat muun muassa kuvaukset henkilöhahmojen luonteesta ja ajatusmaailmasta sekä niiden rinnastuminen ajan ihanteisiin liittyen sukupuoleen ja avioliittokäsitykseen.

Menetelmällisesti tutkielmani ammentaa myös diskurssianalyysistä, jota voi soveltaa kaunokirjallisuuden lisäksi sanomalehtiaineiston tulkintaan. Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen teos *Diskurssianalyysi* (2016) määrittelee metodin ”kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä”.²⁶ Erityisesti keskityn analyysiin, joka painottaa toiminnan kontekstuaalisuutta tiettyyn aikaan ja paikkaan sidottuna ja siten tulkintaa määräävänä tekijänä.²⁷ Esimerkiksi tapa, jolla vanhoja poikamiehiä kuvataan,

²⁴ Snyder 1999, 215.

²⁵ Mäkikalli & Steinby 2013, 26. Sivunumerot ovat digitaalisen version sivunumeroita.

²⁶ Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 188. Sivunumerot ovat digitaalisen version sivunumeroita.

²⁷ Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 29.

viestii siitä, millaisia rakenteita ja asenteita yhteiskunta tuottaa sekä ylläpitää naimattomista miehistä.

Mediakulttuurin professori Mikko Lehtonen näkee maskuliinisuuden diskursiivisten käytäntöjen tuotteena, jossa maskuliinisuus on todellisuuden esittämisen tapojen kautta syntynyt konstruktio. Maskuliinisuutta – tai sen paremmin feminiinisyttä – ei ole sidottu absoluuttisiin määritelmiin, vaan ne muokkautuvat kussakin ajassa ja paikassa niiden tapojen mukaan, joilla eri kulttuurit rakentavat todellisuuttaan. Lehtonen korostaa, että kriittisessä maskuliinisuuden tutkimuksessa painottuvat identiteettien kytkökset ympäröivään kulttuuriin; maskuliinisuuksien tutkiminen onnistuu vain sijoittamalla sukupuolen rakentuminen osaksi kokonaisuutta, johon lukeutuu muun muassa tapa puhua, kirjoittaa ja ajatella. Näitä tapoja tutkitaan ja jäsennellään juuri diskurssianalyysin kautta.²⁸

Konservatiivisesti nähty länsimainen sukupuoli-identiteetti on aseteltu kaksinapaisesti maskuliiniseksi ja feminiiniseksi, ja usein niiden piirteet asettuvat toistensa vastakohtiksi, joko-tai-asetelmaksi, jossa sukupuolen määreet nähdään vastakohtaisina ja sitä kautta myös toisiaan määrittävinä. Nykytutkimus kuitenkin tunnustaa todellisuudessa vallitsevat sukupuolen moninaisuudet, muuntautuvuudet ja rajojen häilyvyudet. Tutkimukseni rakentuukin sukupuolentutkimuksen viitekehykseen, tarkemmin katsottuna maskuliinisuuden tutkimukseen ja moninaisten maskuliinisuuksien olemassaoloon sosiaalisina ja kulttuurisina tuotteina.

Kontekstia rakentaa myös representaation tutkiminen, josta ovat kirjoittaneet muun muassa Paavo Oinonen ja Rami Mähkä teoksessa *Tulkinnan polkuja* (2015). Representaatio kuvaa esitettävää henkilöä: onko esitetty kuvaus yleinen käsitys esitetystä hahmosta? Ei ole yhdentekevää, kuka esittää ja kuvaa ketäkin. Representaatiota pitää pystyä myös problematisoimaan.²⁹ Tässä tapauksessa voisi siis kysyä, kuka poikamiehiä kuvaa sekä miksi ja miten, ja kuinka totuudenmukainen tämä kuva on. Koska käsittelemissäni teoksissa äänessä ovat todellisuudessa kirjailijat, eivätkä poikamiehet itse, on representaation kysymys tärkeä pitää mielessä tulkintoja tehdessä.

Kulttuurisia kuvia tutkineen historioitsija Roger Chartier'n mukaan toiseuden representaatiot rakentuvat sosiaalisen maailman varaan, eli niitä luodaan ja muovataan aina tietyn,

²⁸ Lehtonen 1995, 27–28.

²⁹ Oinonen & Mähkä 2013, 287–288.

valtaapitävän ryhmän intresseistä käsin. Chartier kuvaa maailmaa representaationa, joka itsessään rakentuu diskursseista ja siten muovaa kokemusta ja tulkintaa. Näin ollen myös kaunokirjallisuuden tuottaminen, vastaanottaminen ja tulkitseminen on historiallistettava, jotta kunkin aikakauden representaatioita ja tarkoituksia on mahdollista tutkia. Jokainen lukutilanne on uudenlainen merkityksen luomishetki, joka on tärkeä tiedostaa myös tutkimusta tässä hetkessä tekevänä henkilönä.³⁰

Aikakauden kontekstualisointiin käytän lisäksi teoksia, jotka keskittyvät ajankuvan, avioliiton ja miehuuskäsityksen ja -ihanteiden valottamiseen. R. W. Connellin teos *Masculinities* (1996) ja John Toshin *A Man's Place: Masculinity and the Middle-Class Home in the Victorian England* (1999) käsittelevät mieskuvan muutosta ja erilaisia maskuliinisuuksia sekä avaavat niitä kysymyksiä, joiden avulla näitä ilmiöitä voi tutkia. Avioliiton merkityksistä sen sijaan on kirjoittanut muun muassa Alan Macfarlane teoksessaan *Marriage and Love in England* (1986). Sukupuolen, kodin ja perheen ihanteen sekä kontekstualisoinnin kannalta keskeisiä teoksia ovat lisäksi Leonore Davidoffin ja Catherine Hallin teos *Family Fortunes* (1987) sekä Robert B. Shoemakerin *Gender in English Society 1650–1850* (1998). Jälkimmäisessä tutkielmani kannalta oleellisesti kirjoitetaan, kuinka maskuliinisuuden, sen ihanteiden sekä roolien muutokset ja kokemukset ovat historiantutkimuksessa vähemmän tutkittuja miehuuden pitkään toimittua normina ilman eriteltyjä kokemuksia, mikä taas naisten historian tutkimuksessa on korostunut.³¹ Shoemakerin teos ei esimerkiksi juurikaan käsittele poikamieheyttä, vaikka se nostaa esiin leskinaiset ja vanhatpiiat – samanlainen epätasapaino toistuu muussakin aiheeseen liittyvässä tutkimuskirjallisuudessa.

1.4. Tutkimusetiikka ja tutkielman rakenne

Lukiessani esimerkiksi ärhäkkäästä, iäkkäämmästä miespäähenkilöstä *Confessions*-teoksessa on samastumispintaa tarjolla hyvin vähän. Päinvastoin, päähenkilö tuntuu ikävältä ja esitetyt arvot vierailta. Osittain tämä johtuu jo siitä, että hahmo tarkoituksella esitetään negatiivissävytteisesti, mutta myös siitä, että kahdensadan vuoden takaisen ylemmän luokan englantilaisen miehen kokemukset ovat väistämättä minulle vieraita. Intertekstuaalisuus ja konventiot, joihin aikakauden kaunokirjallisuus nojaa, eivät varmastikaan täysin aukea itselleni

³⁰ Chartier 1988, 5–11.

³¹ Shoemaker 1998, 13.

parhaista yrityksistään huolimatta. Tästä syystä tutkijana minun tulee olla tietoinen omasta ajallisesta, paikallisesta ja sosiaalisesta etäisyydestäni. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota siihen, että tekemäni tulkinnat kumpuaisivat tutkimuskirjallisuuden tukemasta analyysistä sen sijaan, että vetäisin mukaan oman aikani ja aatteideni luomia oletuksia.

Samoin ikäni ja sukupuoli on vanhoihin poikamiehiin verrattuna eri, minkä vuoksi kokemukset eivät ole oman kokemuspohjani kautta tavoitettavissa. Voisi jopa kysyä, kuinka hyvin aidon kokemuksen on mahdollista välittyä ja kuinka paljon kyseessä on itseni luoma konstruktio kokemuksesta, jonka tämän tutkielman alkuperäislähteissä muutoinkin määrittävät kirjailijat kuvaamiensa vanhojen poikamiesten sijasta. Keskeistä onkin siis myös muistaa, että tutkin luotuja hahmoja, joiden kuvaukset eivät ole eläneiden henkilöiden kokemuksia tai heidän peilikuviaan. Samalla ei kuitenkaan voi ajatella tutkivansa ”vain” fiktiivisiä hahmoja, vaan on muistettava kunnioittaa myös niitä henkilöitä, joita paikoin negatiivinenkin kirjoittelu ja yhteiskunnan kontrolli koskivat. Huomioitava on myös, että käsittelen sukupuolta ja seksuaalisuutta 1800-luvun Englannin aikalaisihanteiden näkökulmasta, jolloin jaotelmalla on vahvan heteronormatiivinen ja jakautuu kahden vastakkaisena nähdyn sukupuolen varaan. Kuitenkin tiedostan ja tunnustan myös aikakaudella vallinneet identiteettien moninaisuudet, joiden tarkastelu ei kuitenkaan tämän tutkielman puitteissa ole mahdollista.³²

Tutkielmassani lähdän vastaamaan tutkimuskysymyksiini pääasiassa kaunokirjallisten teosten kautta. Ensimmäisessä käsittelyluvussa tarkastelen teosten kuvauksia vanhoista poikamiehistä, heidän luonteestaan ja maskuliinisuudestaan. Toisessa käsittelyluvussa paneudun teosten nais- ja vaimokuvaukseen sekä siihen, millaisia käsityksiä poikamiehillä oli avioliitosta ennen ja jälkeen teoksissa tapahtuvan mielenmuutoksen. Kolmannessa käsittelyluvussa liikun poikamiesten lähipiirin ulkopuolelle tarkastelemaan laajempaa yhteiskunnallista ja kulttuurista kehystä: mitkä aikalaisilmiöt vaikuttivat siihen, että miehiä haluttiin julkisessa keskustelussa ohjata naimisiin? Käsittelylukujen kautta pyrin siis erottelemaan syitä ja tapoja luoda tietynlainen kuva naimattomista miehistä suhteuttaen sen aika- ja paikkakontekstiinsa. Loppuluvussa kokoan yhteen havaintoni.

³² Muun muassa Chris Mounseyn toimittama teos *Developments in the Histories of Sexualities: in Search of the Normal, 1600–1800* (2013) käsittelee eri seksuaali- ja sukupuoli-identiteettien tutkimista sekä ilmentymistä myös tarkastelemallani ajalla. Näkökulma kuitenkin on lisätutkimuksen arvoinen, ja sen tärkeydestä ovat kirjoittaneet tuoreeltaan mm. Rose-Marie Peake ja Saara Hilpinen artikkelissaan ”Kuinka nähdä ja puhua seksuaalisuuden, sukupuolen ja suhteiden moninaisuudesta historiassa? – Kaksi 1800-luvun esimerkkiä arkistosta”. *Historiallinen Aikakauskirja* (3/2022), 289–303.

2. Kirjallisuuden vanhat poikamiehet

Tässä käsittelyluvussa erittelen ensiksi käyttämäni alkuperäislähteiden luomaa kuvaa vanhojen poikamiesten luonteista erityisesti kaunokirjallisten lähteiden kautta, joiden tekstilaji on tarjonnut mahdollisuuden syventymiselle aiheeseen. Pyrin löytämään poikamiehiä yhdistäviä piirteitä hahmotellakseni mahdollista vanhan poikamiehen tyyppihahmoa. Hahmotyyppit ilmentävät kirjallisuudessa käytettyjä, kullekin ajalle ja kulttuurille ominaisia kertomisen piirteitä, jotka noudattelevat lukijoiden oletuksia esitetyistä hahmoista. Samalla hahmotyyppit ovat usein myös yhteiskunnan stereotyyppien ilmentäjiä, eli ne toistavat myös niitä mielikuvia ja kärjistyksiä, joita kukin kulttuuri tietystä ihmistyyppistä kantaa.³³ Väitän, että jo hahmona vanha poikamies loi lukijalle jonkinlaisen oletuksen hahmon piirteistä kirjallisuuden tuotteissa, mikä vaikutti hahmon käyttöön ja merkitysten luomiseen teoksissa.

Ensimmäisen alaluvun tarkoituksena on poimia alkuperäislähteistä, myös sanomalehdistä, vanhan poikamiehen kuvauksia. Toisessa alaluvussa pohdin näiden esitystapojen yhteyttä kaunokirjallisten teosten tekstilajiin ja merkityksiin. Tämä luo pohjan viimeiselle alaluvulle, joka käsittelee maskuliinisuutta sekä sen ihanteiden muutosta ja sitä, miten vanha poikamies tähän ihanteeseen vertautui.

2.1. Omalaatuinen ja ylpeä – vanhan poikamiehen kuvattu luonne

Kaikkien kolmen teoksen päähenkilöt ovat vanhoja poikamiehiä ja siten analyysini keskiössä. Heidän luonteenpiirteissään on sekä samankaltaisuuksia että myös huomattavia eroavaisuuksia. *The Bachelor-* ja *Equilibrium* -teosten poikamiehet ovat keskenään kolmesta vanhasta poikamiehestä samankaltaisimmat. Kaikkien hahmojen määrittelevinä piirteinä toimivat heidän ikänsä, sukupuolensa, siviilisäätynsä, luokkansa ja varallisuutensa, luonteensa sekä käytöksensä. Steinbyn mukaan tämä kuvastaa niitä oletuksia ja arvoja, joita lukevalla yleisöllä oli teoksia kohtaan ja millä määrein aikalaiset muita arvostivat ja arvioivat, sillä määriteltävät piirteet vaihtelevat ajassa ja paikassa.³⁴

³³ Steinby 2003, 65.

³⁴ Steinby 2003, 68.

Thomas George Mooren teoksen *The Bachelor* päähenkilönä on lordi Wiseby, joka kuvataan teoksen alussa seuraavasti:

Hänen hallitsevat luonteenpiirteensä olivat itsenäinen mieli, erikoisuus sekä alkuperäisyys, jota ei kuitenkaan voinut kutsua haaveilevaksi tai oikukkaaksi. Hän omasi kaikki piirteet, jotka kuuluvat ylhäiseen sieluun: hänen ulkomuotonsa mahtava majesteettisuus pehmentyi hänen katseensa hellyydestä, hänen olemuksensa lempeästä ja hyvántahtoisesta ilmaisusta ja jostain vetävästä jopa hänen äänensä soinnussa; lyhyesti, hänen olisi voinut ehkä ajatella ylittävän muut miehet, jos häntä olisi voinut verrata heihin, mutta hän oli erilainen kuin kukaan muu.³⁵

Lordia kehutaankin läpi kirjan hänen hyvyydestään ja individualistisuudestaan. Miellyttävänä, komeana ja varakkaana henkilönä hän on esimerkillinen herrasmies.

Lordi Wiseby on lähimmäistensä arvostama. Hän asuttaa kartanoa Englannin maaseudulla yhdessä kahden naimattoman sisarensa kanssa. Lisäksi kartano saa vieraakseen Victorin, Wisebyn nuoruudentoverin, joka erityisesti toimii päähenkilön naimattomuuden kyseenalaistajana. Wiseby on vannoutunut pysymään naimattomana, sillä lapsuudessaan hän todisti omien vanhempiensa epäonnen heidän avioliitossaan. Miehen itsepäisyydestä huolimatta kartanon asukkaat kunnioittavat lordin tahtoa sekä hyväksyvät hänen luonteenpiirteensä pääosin positiivisina ja ylempiarvoisina. Kun esimerkiksi lordi Wisebyn palvelija sekä sisko pyytävät tahoillaan mieheltä lupaa mennä naimisiin, lordin kielteinen vastaus riittää pitämään kyselijät naimattomina ennen päähenkilön lopussa tapahtuvaa mielenmuutosta.

Tästä huolimatta esimerkiksi Victor kyseenalaistaa hyvän luonteen edut, jos ne ilmenevät naimattoman miehen persoonassa:

Mutta kaikkien elämän tarjoamien siunausten kanssa, se olet sinä, joka sanot kuin Gassionkin, että et arvosta elämää riittävästi antaaksesi sitä toiselle? Onko se Lordi

³⁵ ”The predominant traits of his character were a spirit of independence, a singularity and an originality which, however, could not be called fantastic or capricious. He possessed every quality which belongs to an elevated soul: the imposing majesty of his exterior was softened by the gentleness of his look, the mild and benevolent expression of his countenance, and something prepossessing even in the tone of his voice; in short, he might perhaps have been thought to excel other men, could he have been compared with them, but he was unlike any.” Moore 1809a, 3.

Wiseby! Hyväntahtoinen, antelias, rakastettu ja kunnioitettu, joka voi ylläpitää moista paradoksia?³⁶

Wisebyn ystävä Victor siis näkee miehen persoonan paradoksaalisena: ristiriitaisuudella viitataan hyväluontoisen miehen huonoon puoleen, eli naimattomuuteen ja itsensä jakamattomuuteen – jopa itsekkyyteen. Vaimon vaikutusta miehen luonteeseen pidettiin ensisijaisena, sillä nainen sekä kultivoi miehen luonnetta että tarjosi tälle elintärkeän vastaparin. Tätä käsitellen tarkemmin seuraavassa käsittelyluvussa.

Myös *Equilibrium*-teoksen päähenkilö, herra Fitzosbert, kuvataan pääosin positiivisesti. Hän on varakas, ylemmän luokan herrasmies, joka on häntä ympäröivien ihmisten arvostama. Fitzosbertin vastapari on hänen naimisissa oleva ystävänsä Beauclair, joka puolustaa päähenkilölle avioliittoa ja sen hyviä ominaisuuksia. Fitzosbert on itsenäinen ja kenties hieman pöyhkeäkin, mutta samalla karismaattinen ja hyväluontoinen. Ennen kaikkea hän on kuitenkin itsepäinen ja ylpeä, mikä näkyy eritoten avioliittokeskusteluissa. Päähenkilö on omien sanojensa mukaan vankkumaton poikamies (*determined bachelor*), eikä tästä poikkeaminen tunnu tulevan kysymykseenkään. Fitzosbertia torutaankin usein tämän ylpeydestä, sillä vaikka lopulta mies saakin tunteita ensin nuorta Rosaa ja myöhemmin alempisäättyistä Florencea kohtaan, uhkaa avioliitto jäädä toteutumatta miehen vakaumuksenomaisen naimattomuuden vuoksi.

Ylpeys luonteenpiirteenä on yksi merkittävimmistä näiden kahden teoksen päähenkilöitä yhdistävistä piirteistä, joihin teosten kirjoittajat tuntuvat halunneen tarttua. Ylpeyteen voi liittyä hyveellinen puoli, joka esiintyy esimerkiksi englantilaisessa herrasmiehessä, joka on hillitysti ylpeä kotimaastaan tai omista ja lähimmäistensä saavutuksista.³⁷ Kansallisylypeys ja omanarvontunto kuitenkin erotetaan ylpeyden paheesta, joka nähtiin jopa seitsemästä kuolemansynnistä pahimpana. Aiheesta kirjoittanut filosofi Gabriele Taylor luonnehtii ylpeyden liittyvän vahvasti itsetietoisuuteen ja -arviointiin. Tämä tekee ylpeydestä ja sen voittamisesta hyvän kirjallisen motiivin, sillä paheellinen ylpeys näkyy ulospäin negatiivisina

³⁶ "But with every blessing life can afford, is it you who say, as Gassion did, that you do not esteem life sufficiently to give it to another? Is it Lord Wiseby! [B]enevolent, generous, beloved, and respected, that can maintain such a paradox?" Moore 1809a, 152.

³⁷ Erityisesti lordi Wisebylle englantilaisuus on ylpeyden aihe, ks. mm. Moore 1809a, 88.

tekoina toisia ihmisiä kohtaan. Ylpeyden peittoaminen on osa hahmokehitystä, jossa juonikulun edetessä hahmo havahtumisen, tietoisuuden ja itsereflektion kautta voittaa paheensa.³⁸

Tarkastelemissani teoksissa ylpeys esittyy erityisesti Wisebyn ja Fitzosbertin osalta osin turhamaisuutena ja oman yläluokkaisen aseman korostamisena, osin pelkona muiden mielipiteistä. Samalla ylpeys nivoutuu päähenkilöiden näkemykseen sekä omasta paremmuudestaan että heidän periaatteidensa järkähtämättömyydestä, mitä he itse pitävät kunnioitettavana, mutta muut naurettavana.

Periaatteiden kiinnipitamisestä kertoo esimerkiksi *The Bachelor* -teoksen juonikuvio, jossa Wiseby luo naurettavan monimutkaisen suunnitelman saadakseen siskonsa Maryn ja ystävänsä Victorin naimisiin ilman, että Wisebyn on tarvinnut laistaa päätöksestään vastustaa kaikkia avioliittoja. Teoksessa tästä vakaumuksesta puhutaan järjestelmänä (*system*), ja siitä luopuminen ei tunnu tulevan kysymykseen eritoten siksi, että Wiseby pelkää näyttävänsä naurettavana muiden silmissä – onhan hän esimerkiksi klubinsa poikamieskerhon puheenjohtaja. Lopun käänne ei kuitenkaan tule täysin siitä, että Wiseby voittaisi ylpeytensä ja siten saisi itselleen vaimon, vaan käänne tapahtuu ensisijaisesti muutoksena hänen avioliittokäsityksessään. Kuitenkin Wiseby onnistuu myös järkevöittämään ylpeyttään ja hillitsemään sitä.

Fitzosbert taasen on rakastunut Florence-nimiseen neitoon, mutta kamppailee tunteitaan vastaan hyvän osan teoksesta. Fitzosbert piilottelee tunteitaan erityisesti ylpeytensä vuoksi: hänet tunnetaan vankkumattomana poikamiehenä, ja tämän hän on vannonut – mitä muut sanoisivat, jos hän yhtäkkiä menisikin naimisiin?

Lopulta teoksen kolmannessa osassa mies kuitenkin päätyy kosimaan Florencea kirjeen välityksellä. Florence on tullut miehen kartanoon asumaan maatilalta, ja erityisesti tytön äiti on herättänyt yläluokkaisessa Fitzosbertissa sekä tämän ystävissä järkytystä käytöstavoillaan ja moukkamaisuudellaan. Kosintakirjeessään ylpeä Fitzosbert viittaakin kauhuun, joka avioliitosta seuraisi sukujen yhdistyessä, mutta hän sanoo olevansa valmis laittamaan nämä tunteet syrjään naisen vuoksi. Florence ei kuitenkaan vakuutu kirjeen sisällöstä ja torjuu miehen. Tällöin Fitzosbert valittaa huonoa onneaan ylpeyttään syyttäen:

³⁸ Taylor käyttää esimerkkeinä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kirjallisuusklassikoiden ylpeitä hahmoja. Taylor 2006, 70–79.

[...] samalla kun itse tulen elämään yksinäisenä, eristäytyneenä olentona, taakkana itselleni ja tarpeettomana sekä kuvottavana muille. Sellaiset ovat ylpeyden vaikutukset!³⁹

Pari erkanee toisistaan, kunnes he kohtaavat jälleen muutamien kuukausien kuluttua. Florencen tunteiden kerrotaan pehmentyneen miestä kohtaan, ja hän päätyy rakastamaan Fitzosbertia kaikkine puutteineen, ylpeys mukaan lukien. Vielä parempaa, mies ei enää edes osoita ylpeyden merkkejä, vaan Fitzosbert on eloisa ja miellyttävä, vaikkakin joskus onnettoman oloinen.⁴⁰ Pohtiessaan toista kosintaansa Fitzosbert mainitsee, kuinka on kamppailut peitotakseen ylpeytensä.⁴¹ Muutoin miehen luonne ei ole muuttunut merkittävästi, eli ylpeyden paheen voittaminen lopulta takaa myöntävän vastauksen päähenkilön kosintaan. Samalla teos käy keskustelua myös naisen hyveistä, sillä aiemmin kriittinen Florence on oppinut rakastamaan Fitzosbertin heikompiakin puolia. Koko onnen kruunaa paljastus: Florence onkin adoptiolapsi ja todellisuudessa ylhäistä syntyperää, jota odottaa huomattava perintö lähitulevaisuudessa.⁴²

Ylpeyden kritiikki ei siis tunnu ylettyvän kritisoimaan ylempää luokkaa, joka ei avioidu alemman luokan kanssa, vaan enemmänkin yleisempään, henkilökohtaisempaan ylpeyteen. Päinvastoin, pariskunnan taloudellisen tasa-arvon nähtiin olevan yksi merkittävä tekijä onnistuneen avioliiton solmimisessa.⁴³ Wisebyn ja Fitzosbertin paheellinen ylpeys kulminoituu sekä täydellisyys tavoitteluun että heidän vankkumattomaan poikamiehyteensä, josta luopuminen olisi saattanut heidät naurunalaiseksi samanvertaisten tovereidensa silmissä.

Toinen yleinen vanhojen poikamiesten piirre oli eksentrisyys, mikä ilmenee teoksissa esimerkiksi suorapuheisuutena, omaperäisyytenä ja kiivautena. Rainer Emig kirjoittaa, kuinka eksentrisyydestä tuli kulttuurinen termi englannin kieleen 1600-luvulla. Termi otettiin Emigin mukaan käyttöön aikana, jolloin kulttuuriset käsitykset hakivat uusia muotoja, ja eksentrisyyden käsitteellä määriteltiin kulttuurisia normeja sekä niiden rajoja. Eksentrisiksi kuvatut ihmiset näin asetettiin hyväksytyjen ja konventionaalisten piirteiden marginaaleihin, mutta ei niiden ulkopuolelle. Eksentrisen ihminen oli siis erilainen, mutta ei suoranaisesti outo tai vääränlainen.⁴⁴

³⁹ "[...] whilst I shall live a solitary, isolated being, burdensome to myself, and useless and disgusting to others. Such are the effects of pride!" Anon. 1817c, 117.

⁴⁰ Anon. 1817c, 188–189.

⁴¹ Anon. 1817c, 190.

⁴² Anon. 1817c, 206–208.

⁴³ Tästä lisää seuraavassa käsittelyluvussa. Ks. mm. Macfarlane 1986, 293.

⁴⁴ Emig 2003, 280.

Tutkimissani teoksissa jokainen päähenkilö kuvataan eksentrisenä, mutta lordi Wisebyn ja herra Fitzosbertin kohdalla ei tarkalleen määritellä sitä, nähdäänkö tämä piirre positiivisena. Toisaalta eksentrisyys ja sen kautta ilmenevä järkkymätön avioliiton vastustaminen on yksi lisätekiä, joka erottaa vanhan poikamiehen yhteiskunnan asettamista normeista, mutta piirre on myöskin omiaan lisäämään päähenkilön karismaattisuutta.

Sen sijaan *Confessions*-teoksen vanhuksen eksentrisyys sekoittuu osaksi hänen muitakin negatiivisia luonteenpiirteitään, joiden luetteloinnissa kirjailija ei tunne armoa päähenkilöään kohtaan. Vanha poikamies kuvaa olevansa ”yksinäinen, äreä, eksentrisen, kätttyisä, hermostunut, kateellinen, herkkä, tuomitseva; totta puhuen kummallinen ja onneton olento”.⁴⁵ Tämä kuvastaa kahta muuta poikamiestä vahvemmin Kari Kallioniemen luonnehdintaa eksentristä, joka kietoutuu 1800-luvun kulttuurin kiinnostukseen erilaisuutta kohtaan, niin sanottuun toiseuden speaktaakkeliin.⁴⁶ Äärimmäisyyksiin venyvä vanha poikamies muodostaa naurettavan karikatyyrin eksentrisestä aristokraatista,⁴⁷ joka myös toiminnallaan rikkoo maskuliinisen ihanteen normeja – tätä laajennan tämän käsittelyluvun viimeisessä alaluvussa. Eksentrisyys olikin vahvan luokkakeskeistä, eli sen nähtiin olevan vain ylempien luokkien etuoikeus.⁴⁸

Anonyymin kirjailijan ainakin näennäisesti omaelämäkerrallisella otteella kirjoitettu *Confessions* tarjoaa raaimman kuvan nimettömänä pysyvistä vanhasta poikamiehestä ja tämän erikoisuuksista. Miehestä löytyy varsin vähän positiivisia piirteitä, joskin tehdessään huomioita nyky maailman tilasta kallistuu hän välillä sorrettujen puolustajaksi osoittaen näin myös empatiaa. Huomattavimmin herrasmies kuvaa luonteensa hyvyttä nuoruusvuosiensa aikana. Nykyistä luonnettaan pohtiessaan hän kertoo, kuinka hän oli aiemmin antelias ja lämminsydäminen siinä, missä paikalla olivat nyt kovasydämys ja tylyys.⁴⁹ Epäonnestaan vanha mies syyttää Jumalan johdatusta, joka on hänen elämässään ilmennyt epäonnistumisina ja pettymyksinä, jotka ovat katkeroittaneet hänet.⁵⁰ Pettymykset liittyvät erityisesti naisiin ja heidän kanssaan sattuneisiin epäonnisiin suhteisiin.

⁴⁵ ”solitary, morose, eccentric, peevish, nervous, envious, sensitive, censorious; in truth, a strange and unhappy being”. Anon. 1827, 4.

⁴⁶ Kallioniemi 2011, 122–123.

⁴⁷ Kallioniemi esittelee tällaisen hahmotyyppin yhtenä esimerkkinä eksentrisestä hahmosta. Kallioniemi 2011, 129.

⁴⁸ Alempien luokkien henkilöt päätyivät samoista ”oireista” helpommin mielisairaaloihin tai laitoksiin, kun taas ylemmillä luokilla nämä piirteet nähtiin osana persoonaa. Kallioniemi 2011, 124.

⁴⁹ Anon. 1827, 321.

⁵⁰ Anon. 1827, 321–322.

Liisa Steinbyn kuvauksen mukaan näen, että vanhat poikamiehet on teoksissa kuvattu enemmän tai vähemmän tyyppitelevästi, eli hahmot pyritään sijoittamaan yleisempään kategoriaan ja siten heidän hahmokuvauksensa myös istuvat tietyn kirjallisuuden lajin tyyppiin. Vanhoista poikamiehistä voidaan puhua niin sanottuina ”litteinä” hahmoina, sillä syntyvä kokonaisvaikutelma on usein karikatyyrimainen sekä vähemmän monivivahteinen ja yksilöity. Tällaisten hahmojen lukeminen tapahtuu ulkoapäin, eli henkilöt ovat vähemmän subjekteja kuin tarinaa ja sen tarkoitusta palvelevia; he ovat essentiaalisia ennemmin kuin eksistentiaalisia. Toisaalta kuitenkin kaikki kolme hahmoa muodostavat tunnistettavan kokonaisuuden, jolloin heidät voi nähdä myös ”pyöreinä” hahmoina siinä mielessä, että kuvattu henkilö on lukijalle esitelty eheä hahmo.⁵¹

Vaikka hahmoilla esiintyy useita luonteenpiirteitä, ovat ne hyvin tunnistettavissa, minkä vuoksi teokset eivät sinällään luo uudenlaista kirjallisuuden hahmoa, vaan esitellyt henkilöt istuvat aikakauden kirjallisten tyyppien ryhmään melko selkeästi ja perinteisesti. Wiseby ja Fitzosbert kuvataan molemmat englantilaisina maata omistavina herrasmiehinä; tyyppihahmo, jonka määritelmä oli sidoksissa muun muassa maanomistuksen ja vuokralaissuhteiden kautta ilmenevään hyvää tekevään, hyveelliseen luonteeseen.⁵² Muutoin herrasmiehen luonteeseen liittyviä ominaisuuksia käsittelen luvussa 2.3.

Sen sijaan *Confessions*-teoksen vanha poikamies on varakkuudestaan ja luokastaan huolimatta herrasmiehen sijaan ikänsä ja luonteensa puolesta tunnistettava tyyppi kirjallisesta vanhasta poikamiehestä, kuten eräs teoksen arvostelu tunnistaa:

[...] kuinka uskollisen kuvan [teos] esittääkään yksilöstä, sisältää se niin monta piirrettä, jotka ovat yhteisiä koko suvulle naimattomia kuusikymmenvuotiaita, että se vaatii huomiota ja synnyttää mielenkiintoa laajemmalle perusoletukselle.⁵³

Tämä osaltaan kertoo siitä, kuinka vanhasta poikamiehestä oli jo 1800-luvun alkupuolella kehittynyt oma hahmonsa, jonka lukijat tunnistivat ja näin pystyivät luokittelemaan.

Teosten päähenkilöiden luonteenkuvaukset kokonaisuudessaan paljastavat mielestäni lopulta sen, mihin tarkoituksiin teoksilla on mahdollisesti pyritty ja kenelle ne on osoitettu. Lopulta

⁵¹ Steinby lainaa ”litteinä” ja ”pyöreän” termejä E. M. Forsterilta. Steinby 2013, 65–67.

⁵² Ihanteellisesta maataomistavasta herrasmiehen hahmosta on kirjoittanut Tobin 1990, 232.

⁵³ “[...] however faithful a portrait they may present of an individual, contain so many features, common to the whole genus of unmarried sexagenarians, that they may claim attention, and excite interest upon a more extensive principle.” *Confessions of an Old Bachelor. Morning Chronicle* 7.2.1827, 2.

nimittäin yksi merkittävimmistä eroista poikamieshahmojen kuvauksissa tehdään tulkintani mukaan sen perusteella, voidaanko heidät ”parantaa”. Fitzosbert ja lordi Wiseby ovat molemmat ulkomuodoltaan komeita ja heidän luonteidensa hyvyttä korostetaan. Vaikka molemmat kuvailevat itseään vanhoiksi poikamieheksi, ovat he silti alle 40-vuotiaita ja siten vielä naimakelpoisia. Molemmilla on toki paheensa, jotka kuitenkin hahmokehityksessä voitetaan tai joista käännetään rakastettavia. Miehet kumoavat itsepäisen poikamieheyden vakaumuksensa, korjaavat ylpeytensä ja löytävät onnen vaimosta, joka on oppinut rakastamaan miehen eksentrisempääkin puolta.

Sen sijaan *Confessions*-teoksen yli 60-vuotias päähenkilö on jo liikkunut toivon toiselle puolelle: hänen kummalliset tapansa ovat päässeet kehittymään äärimmäisyyksiin yksinäisyyden ja kertyneiden vuosien myötä. Miehen kuvauksesta maalataan niin ulkoisten kuin sisäisten piirteiden myötä epämiellyttävä karikatyyri vanhasta poikamiehestä. Siinä missä kaksi nuorempaa päähenkilöä toimivat esikuvina vielä naimaiässä oleville poikamiehille, on *Confessions*-teoksen vanha poikamies jo muuttunut varoittavaksi esimerkiksi siitä mitä käy, jos mies ei mene naimisiin tarpeeksi ajoissa.

Tämä käy ilmi myös teosten osioista, jotka on osoitettu lukijoille. *Equilibrium*-teoksen lopussa puhe kohdistetaan suoraan lukijoihin, mistä selviää myöskin teoksen tarkoitettu yleisö ja teoksen motiivi:

Jokaiselle vanhallepiialle ja vanhalle poikamiehelle, joka on tarponut näiden sivujen läpi, on tämä työ omistettu! – Heille ja vain niille, jotka suunnittelevat liittyvänsä heidän seuraansa, on se tarkoitettu: – ja jos ei Beauclairin argumentit tai Fitzosbertin esimerkki vakuuta heitä *menemään naimisiin*, he muistakoot, mikä säilyttää *hyvinvoinnin tasapainon tasapainotilan – mielen tyyneys sekä periaatteiden vilpittömyys*.⁵⁴

Fitzosbert kuvataan suoraan esimerkkinä lukijoille, jotka ovat kirjailijan tarkoituksen mukaan sekä naimattomia miehiä että naisia. Kuitenkin kirja hyväksyy mahdollisuuden, että sen lukijat silti pysyvät naimattomina, jolloin heidän tulee tavoitella tasaista luonnetta ja kenties löytää vakaa perusta naimattomuuden periaatteelleen.

⁵⁴ ”To every old maid and old bachelor who has waded through these pages, the work is dedicated! – For them, and for those only who design to enter their society, it is intended: – and, if neither the arguments of Beauclair, nor the example of Fitzosbert can induce them *to marry*, let them remember what preserves *the equilibrium of the balance of comfort – equanimity of temper, and rectitude of principle*.” Anon. 1817c, 216. Kaikki tutkielman lainauksien tekstien tyylittelyt ovat alkuperäisen mukaisia.

Sen sijaan *Confessions*-teoksessa lukijoiden puhuttelu on varoittavampaa – joskin epäsuorempaa:

Se moraali, joka tästä itseni paljastamisesta tulee päätellä, on selkeä: – se on varoitus kaikille miehille olemaan mitä tahansa muuta, kuin mitä minä olen; kantaakseen ristinsä sekä huolensa, ajaakseen itsensä mihin muuhun ääripäähän tahansa kuin selibaattiin. Jos he ovat kohdanneet ahdinkoa elämässä, etsikööt he palsamia aviollisen harkinnan – jos ei rakkauden – liitosta: se on ainoa tila, jossa he voivat toivoa mitään todellista kunnioitusta tai rauhaa.⁵⁵

Teoksen päähenkilö ottaa oikeudekseen toimia itse varoituksena, sillä hän itse parhaiten tietää, millaista on naimattomuuden tila, sen inhottavuus ja epäonni. Kirjan loppupuolella esitetty varoitus kokoaa yhteen kaikki teoksen varrella esitetyt vanhan poikamiehen paheet ja kurjuudet.

Tarkastelemani kaunokirjalliset poikamiehet ovat keskenään erilaisia, mutta heitä yhdistävät ylpeyden ja eksentrisyyden lisäksi itsepäisyys, melankolisuus, herrasmiesmäisyys, itsekkyyys ja konservatiivisuus. Kuitenkaan mitään kaikkia vanhoja poikamiehiä kattavaa luonteenkuvausta ei samankaltaisuuksista huolimatta voi tehdä. Erityisesti mitä nuorempi vanha poikamies oli, sitä individualistisempi ja määrittelemättömämpi hän tuntuu olleen.

Kaunokirjallisuuden poikamiehiä vuosina 1850–1925 tutkineen Katherine Snyderin teoksesta ilmenee, että samankaltainen määrittelyn vaikeus ja samalla sen tarve jatkui tutkimani ajan jälkeenkin. Näin ollen keskustelu naimattomista miehistä ei suinkaan päättynyt tarkastelemallani ajalla, mutta vuosisadan loppua kohden on nähtävissä kenties moninaisempia poikamieheyden esitystapoja.⁵⁶

Poikamiesten luonteiden stereotypisointi ja yleistäminen tuntuvat kohdistuneen eritoten niihin vanhoihin poikamiehiin, jotka jo ikänsä puolesta olivat poistumassa kaikista konventionaalisimman naimaiän ulkopuolelle, eli he olivat jo lähemmäs 40-vuotiaita. Näiden iäkkäämpien, ”toivottomien” vanhojen poikamiesten luonteissa on niin tarkastelemissani aikalaisteoksissa kuin myös sanomalehdissä nähtävissä eniten yhteisiä, stereotyypeiksi

⁵⁵ ”The moral to be deduced from this exposure of myself is obvious: – it is an admonition to all men to be any thing rather than that which I am; to suffer their crosses and cares to drive them to any extremity rather than that of celibacy. If they have experienced distress in life let them seek a balm in matrimonial alliance of judgement – if not of love: it is the only condition in which they may hope for any true respectability or repose.” Anon. 1827, 365.

⁵⁶ Snyder 1999, 28.

muodostuneita piirteitä. Nämä miehet olivat ennen kaikkea tapojensa orjia ja niiden noudattamisessa pikkutarkkoja sekä lisäksi, kuten *Confessions*-teoksessa kuvataan, kummallisia, ennakkoluuloisia ja epäsosiaalisia:

Siitä päivästä aloitin kaikki ne tavat, jotka luonnehtivat vanhoja naimattomia miehiä, kuten itseäni; ja nyt muistelen vanhan poikamieheyden *débutani* yllättyneenä siitä, kuinka valmis olin hyväksymään kaikki ne outoudet, oikukkuudet, ennakkoluulon sekä epäsosiaalisuuden, jotka tähän tilaan yleisesti liittyvät.⁵⁷

Kyseinen vanhan poikamiehen debyytti tapahtui päähenkilön kohdalla kolmekymmentävuotiaana, jonka jälkeen miehen luonne alkoi yhä enemmän muuttua tämän omien sanojensa mukaan ikävämmäksi ja omituisemmaksi. Luonteen muutosta pidetään itsestäänselvyytenä, joka hiljalleen valtaa naimattoman miehen olemuksen. Ainoastaan sopivan vaimon ajateltiin voivan pelastaa mies tältä kohtalolta.

Sanomalehdissäkin vanhoina poikamiehinä esiintyivät eksentriset ja itsekkäät poikamiehet. Lisäksi vahvasti esiin nousevana, kaunokirjallisessa aineistossani vähemmälle huomiolle jääneenä tyyppinä oli saita poikamies. Lehdissä esiintyi monia lyhyitä uutisia, joissa kerrottiin mitä todennäköisimmin todellisista, köyhinä eläneistä naimattomista miehistä, joiden omaisuus paljastui kuoleman jälkeen kuitenkin suunnattomaksi. Tällainen henkilö oli esimerkiksi Richard Freeborough Lincolnista, joka oli pitkään tunnettu vanhan poikamiehen nimellä. 70-vuotiaana kuollessaan jatkuvasti rutiköhyyttään valitelleen miehen kuolinpesästä löytyi kuitenkin sata guineaa sekä tilallista omaisuutta.⁵⁸ Uutinen on huomattava myös siksi, että kuolinilmoitus erikseen alleviivaa miehen siviilisäätystä ja sitä, kuinka hänellä ei ollut ketään auttamassa kodinhoidossa. Sama kaava toistui monessa vanhan poikamiehen kuolinilmoituksessa.

Sanomalehdissä luetellaan lisäksi muitakin erilaisia poikamiestyyppejä, jotka ovat kaunokirjallista materiaalia moninaisempia ja huomattavasti teräväsanaisemmin kuvailtuja. Esimerkiksi anonymi kirjoittaja luettelee vuonna 1840 *Blackburn Standardissa* vanhojen poikamiesten ”rodun” tyypeistä keikarin, diktatorisen, ylpeilevän, kainostelevan,

⁵⁷ ”From that date I commenced all those habits which characterize old single fellows like myself; and I now look back on my début in Old Bachelorship with surprise, at the readiness with which I adopted all the oddities, whimsicalities, prejudice, and dissociality, with which this condition is generally attended.” Anon. 1827, 287.

⁵⁸ Kyseinen summa vastaa reilua 11 000 £ tänä päivänä. Friday’s Post. *The Ipswich Journal* 27.10.1804, 2.

hyväntahtoisen, menevän, sentimentaalisen, mässäilevän ja itsekkään.⁵⁹ Tätä ”huonosti käyttäytyvien kaameuksien rotua” yhdistävät lisäksi muun muassa tärkeilevän tarkka huomio ulkonäköön, ärhäkkyys ja kiintymys naisten ivaamiseen. Kirjoittaja menee niinkin pitkälle, että hän toivoo jonkin lain häätävän maasta kaikki vanhat poikamiehet muutamaa varoittavaksi esimerkiksi jäävää yksilöä lukuun ottamatta.⁶⁰

Näiden lisäksi toisessa artikkelissa vanhojen poikamiesten nähtiin olevan luonteeltaan yhtä tai useampaa seuraavista: pikkutarkka, epäsiisti, tunteellinen, kirjaviisas, romanttinen, varovainen, naisia vihaava, ärhäkkä, kihtinen, varovainen, arvaamaton, flirttaileva, elosteleva, arka, mukavuudenhaluinen, saita ja luulotautinen.⁶¹ Luonnehdinta esiintyy teoksen *Old Bachelors: their Varieties, Characters, and Conditions* (1835) lehtiarvostelussa. Teoksessa esitellään esimerkkihahmojen kautta välinpitämätön, saita, oppinut ja luulotautinen poikamies. Lisäksi teoksessa keskustellaan naisen, avioliiton ja lapsen hyvistä vaikutuksista miehen elämään tarkoituksena saada miehet avioitumaan.⁶² Näin ollen sen sisältö vaikuttaa olevan varsin yhtenäinen muun tarkasteleman aineiston kanssa, minkä vuoksi tässä tutkielmassa en käsittele sitä tarkemmin. Kyseisen teoksen ilmestyminen on kuitenkin yksi esimerkki lisää vanhoihin poikamiehiin liitetyn keskustelun moninaisuudesta sekä heidän määrittelemisensä tärkeydestä yhteiskunnassa.

Myös Snyder on havainnut, että ”normaalin” tai niin sanotun kirjallisen tyyppipoikamiehen määrittely ei ollut helppoa aikalaisillekaan, vaan poikamiesten luonnetta ja merkitystä pyrittiin ymmärtämään ristiriitaisin tuloksin. Erilaiset määritelmät toimivat kuin taksonomisina pyrkimyksinä määrittää poikamieheyttä, mikä puolestaan Snyderin mukaan kuvastaa poikamieheyden olleen ongelma keski- ja yläluokkaisessa ihanteessa. Esimerkiksi juuri vanhojen poikamiesten rodusta puhumisella luodaan toiseuttavaa ajatusta meistä ja muista.⁶³

⁵⁹ “[...]the Dandy Old Bachelor, the Dictatorial Old Bachelor, the Boasting Old Bachelor, the Prim Old Bachelor, the Good-natured Old Bachelor, the Playgoing Old Bachelor, the Sentimental Old Bachelor, the Gormandizing Old Bachelor, the Selfish Old Bachelor”. *The Dandy Old Bachelor. Blackburn Standard* 11.11.1840, 4.

⁶⁰ *The Dandy Old Bachelor. Blackburn Standard* 11.11.1840, 4.

⁶¹ Erityisesti sana *popping* on tuottanut käännösvaikeuksia (tässä käännetty arvaamaton), mutta se tarkoittanee yllättävästi käyttäytyvää henkilöä, mutta voi tarkoittaa myös singahtelevaa, levotonta tai räjähtelevää. ”We have the finical, the slovenly, the sentimental; the literary, the amorous, the woman-hating; the irascible, the gouty, the cautious; the popping, the flirting, and the rakish; and, again, the bashful, the comfortable, the penurious, and the hypochondriacal old bachelor.” *Morning Post* 22.12.1835, 4.

⁶² Teoksen tarkoitus on nähdä poikamiesten avioituvan tai lopulta heidän kuolevan sukupuuttoon. Anon. 1835, 273.

⁶³ Snyder 1999, 28–29.

Vanhan poikamiehen määrittelyn vaikeus käy siis ilmi niiden moninaisten ominaisuuksien kautta, jotka heihin liitettiin. Erilaisten luonteenpiirteiden kuvattiin erityisesti sanomalehtiaineistossa kuuluvan vanhojen poikamiesten ”lajille” (*species*) tai ”rodulle” (*race*). Yhteiskunta siis pyrki ymmärtämään ja määrittelemään poikamieheyttä, mikä voi osoittaa sen, että vanhojen poikamiesten olemassaolo puhututti aikalaisia. Tulkitsen tämän niin, että vanhoja poikamiehiä pyrittiin luonteiltaan lokeroimaan, sillä heidät haluttiin koota selkeämmäksi ihmistyyppiä, jota olisi näin yleistysten kautta helpompi kontrolloida ja kritisoida.

2.2. Satiiri, romaanin nousu ja yläluokan arvot

Jotta on mahdollista lähestyä analysoitavia kaunokirjallisia teoksia ja sanomalehtilähteitä, on huomioitava niiden tekstilajit. Erityisesti kaunokirjallisissa alkuperäislähteissä korostuu teosten satiirinen ote aiheeseensa, eli vanhoihin poikamiehiin. Selkeimmin tämä on näkyvässä *Confessions*-teoksessa, mutta myös kahdessa muussa teoksessa satiirin piirteitä on havaittavissa. Näitä piirteitä olen teoksista poiminut heijastaen havaintoja Sari Kivistön toimittaman *Satiiri: johdatus lajin historiaan ja teoriaan* -teoksen luonnehdintaan. Satiiriseksi teokset ovat tunnistettavissa erityisesti niiden kärjistävien, liioittelevien ja piikittelevien hahmokuvauksiensa ansiosta. Kivistö kirjoittaa, kuinka satiirin tarkoituksena on luoda esitetystä kohteesta naurettava.⁶⁴ Tässä tapauksessa nauru kohdistetaan vanhoihin poikamiehiin, paikoin myös vanhoihinpiikoihin.

Päähenkilöiden negatiivisia piirteitä on teoksissa korostettu erityisesti *Confessions*-teoksen hermoheikon poikamiehen kohdalla esimerkiksi hänen alinomaisissa äkkipikaisissa tunteidensa purkauksissa, joiden on tarkoituskin näyttäytyä lukijalle naurettavina. Tätä kautta on myös mahdollista päästä teosten kirjoittajien motiiveihin: satiirissa naurun taakse kätkeytyy opettamisen tarkoitus ja kriittinen sanoma.⁶⁵ Kritiikki kohdistetaan niihin turhamaisina tai itsekkäinä pidettyihin naimattomuuden syihin, joita poikamiehet toiminnallaan ylläpitivät.

Opetuksellinen ulottuvuus näyttäytyy avioliiton suotuisuuden osoittamisena, jossa parantumattomat poikamiehet löytävät onnen avioliiton kautta, kuten käy *Equilibrium*- ja *The*

⁶⁴ Kivistö 2007, 9.

⁶⁵ Kivistö 2007, 15.

Bachelor -teoksissa. Toisaalta kuitenkin opetuksellisuus levittäytyy laajemmalle, kuten eräs *Confessions*-teoksen sanomalehtiarvostelu osuvasti luettelee:

Näihin ”Tunnustuksiin” voivat kaikki vanhat poikamiehet ja vanhatpiiat turvautua kuin peilinä, josta he näkevät itsensä uskollisesti kuvastettuna; ne naimisissa olevat voivat ne lukea, jotka haluavat lohduttaa itseään vertaamalla kelvollisia avioliiton onnellisuuksia kihtisten vanhojen poikamiesten ruikuttaviin valituksiin sekä pahantuulisiin vanhoihinpiikoihin.⁶⁶

Teoksen lukijat saavat siis vanhasta poikamiehestä vertauskuvan, jota heijastella omaan elämäänsä. Joko naimattomat voivat nähdä päähenkilössä oman peilikuvansa, mikä rohkaisee heitä parannukseen, tai naimisissa olevat oppivat arvostamaan avioliittoaan enemmän tietäessään, että naimattomilla ihmisillä menee vielä kurjemmin kuin heillä koskaan voisi.

Teoksissa on avioliiton onnea alleviivaava ja naimisiin menoon opastava sanoma, joka tehdään naurunalaisten vanhojen poikamiesten epäonnen kustannuksella. Tästä huolimatta niiden syvemmät satiirillekin ominaiset ulottuvuudet jäävät kuitenkin uupumaan. Ne eivät esimerkiksi tarjoa suoraa utopian tai dystopian ihannetta tai pyri kritisoimaan yhteiskunnan rakenteita laajassa kaavassa.⁶⁷ Päinvastoin, teokset vahvistavat yhteiskunnan rakenteita kuvaamalla avioliitto tavoiteltavana ja ainoana hyväksyttynä vaihtoehtona niin miehille kuin naisille.

Satiirin piirteet näkyvät siis ensisijaisesti poikamiesten hahmokuvauksissa, millä on naurettavuuteen pyrkivä tehtävä. Kivistö kuvaa, kuinka satiirisessa naurussa niin sanottu lyönti suuntautuu usein sosiaalisesti alhaalta ylöspäin, eli esimerkiksi valtaapitäviin tai rikkaisiin.⁶⁸ Vanhoille poikamiehille naurettaessa sosiaalisen hierarkian hahmottaminen on vaikeampaa. Toisaalta vanhat poikamiehet ovat sekä lähdeostien hahmoina että sanomalehtien karikatyyreinä usein ylemmän keskiluokan, ellei jopa yläluokan, herrasmiehiä, varakkaita ja usein poliittista tai sosiaalista valtaa omaavia. Kuitenkin heidän kustannuksellaan tehty satiiri käy joskus vain puhtaasta ivasta, jossa pilkalla ja häpeään saattamisella pyritään samaan lopputulokseen – naimattomuuden kumoamiseen.

⁶⁶ ”These ”Confessions” may be resorted to by all old bachelors and old maids, as a mirror in which they will see themselves faithfully reflected; they may be read by the married, who wish to console themselves by a comparison of the decent felicities of the connubial state, with the querulous whinings of gouty old bachelors, and splenetic spinsters.” *Confessions of an Old Bachelor. Morning Chronicle* 7.2.1827, 2.

⁶⁷ Kivistö luettelee nämä keskeisiksi satiirin piirteiksi. Kivistö 2007, 19–25.

⁶⁸ Kivistö 2007, 17.

Tulkittaessa teosten hahmojen luonnetta ja kuvauksia on otettava huomioon niiden satiirinen luonne, johon kuuluu keskeisenä osana kärjistäminen ja negatiivisten ominaisuuksien alleviivaaminen. Näin ollen mihinkään todelliseen vanhan poikamiehen luonteeseen tai tunnemaailmaan ei ole lähteiden valossa mahdollista päästä käsiksi, mutta tämän tekee ongelmalliseksi jo se tosiasia, että kirjoittajat itse eivät todennäköisesti ole vanhoja poikamiehiä. Kuitenkin myös satiirinomainen kuvaaminen ja liioitellut luonteenkuvaukset ovat merkityksellisiä, sillä ne kertovat niistä piirteistä, joita naimattomissa miehissä eniten kritisoitiin. Myöskin ne kuvaavat sitä luonnetta ja tapaa, joilla naimattomista miehistä keskusteltiin julkisesti ja millaista kuvaa heistä haluttiin luoda.

Poikamiesten luonnekuvauksen rakentaminen on sidottu myös oletettuun lukijakuntaan: puhuteltaessa tiettyjä lukijoita tehdään se heidän ihanteidensa keinoin. Kirjallisuushistorioitsija Ian Watt esitteli termin ”romaanin nousu” vuoden 1957 teoksessaan *The Rise of the Novel*. Siinä hän kuvaa, kuinka painetun median, eritoten lehdistön ja kaunokirjallisuuden, nousu lähti kiitoon 1700-luvun jälkipuoliskolta eteenpäin, ja käsite romaani (*novel*) vakiintui käyttöön.⁶⁹ Uudenlaista romaanityyppiä yhdistivät realismi ja sentimentalisimmin teemat, jotka kääntyivät sisäänpäin henkilöihanteisiin, heidän tunteisiinsa ja kokemuksiinsa.⁷⁰

Teosten lukijakunnaksi pystyy olettamaan ne, jotka jakoivat ja hyväksyivät teoksissa esitetyt ihanteet. Vaikka luokka ei ole tutkimieni teosten pääteema, toimii se silti taustalla. Tämä näkyy ensisijaisesti päähenkilöiden omista sosiaalisista statuksistaan: kaikki ovat ylempien luokkien jäseniä. Sen sijaan alempaan luokkaan suhtautuminen on aika ajoin kielteistä, mitä ei esitetä kyseenalaistettavana piirteenä, vaan ikään kuin universaalisti hyväksyttynä totuutena. Tämä on mielestäni yksi teema lisää, joka heijastaa teosten edustamia ylemmän luokan ihanteita ja pyrkimyksiä ylläpitää niitä.

Romaanin noususta huolimatta vielä 1800-luvunkin puolella lukutaito rajoittui keski- ja yläluokkaan, ja alempien luokkien osalta vain kaupunkeihin, jos ollenkaan.⁷¹ Täten myös tutkimieni kaunokirjallisten teosten lukijakunta rajautui lukevaan, ylemmän luokan väestöön, jolla oli ylimääräistä rahaa kirjojen ostoon. 1700–1800-lukujen aikana keskiluokan noustessa nousi myös heidän osuutensa lukijoista, ja keskiluokkaiset olivatkin romaanin suurkuluttajia.

⁶⁹ Aiemmin romaanista oli käytetty termiä *romance*. Watt 2001, 9–10.

⁷⁰ Watt 2001, 12–13.

⁷¹ Watt 2001, 37–39.

He myös lukivat kevyempää, viihteellisempää kirjallisuutta klassikkojen rinnalla.⁷² Tarkastelemani teokset voidaankin katsoa kuuluvaksi ennemmin viihdekirjallisuuteen, sillä niiden juoni on osin yksinkertaista ja konfliktien ratkaisut helppoja sekä nopeita. *Equilibrium*-teos myöskin muistuttaa juonenkäänteiltään läheisesti Jane Austenin neljä vuotta aiemmin ilmestynyttä teosta *Ylpeys ja ennakkoluulo*, mutta oli yhden shillingin ja neljä penniä halvempi eikä saavuttanut samanlaista suosiota edes julkaisuaikanaan.⁷³

Romaanien lukijakunta oli myös naispainotteista. Joutilaat ylemmän keski- ja yläluokan naiset kuluttivat suuren osan ajastaan lukemalla kaunokirjallisuutta, ja heitä houkutteli myös miehiä enemmän viihdekirjallisuus. Myös naiskirjailijoiden määrä kasvoi, vaikka moni kirjoitti salanimen takaa.⁷⁴ Alkuperäislähteideni lukijakunta oletettavasti on koostunut sekä miehistä että naisista. Sanomalehtien osalta tämä on ilmeistä esimerkiksi siinä, että sanomalehtien sivuilla käyneisiin keskusteluihin tuntui osallistuvan erityisesti naimattomat naiset. Kuitenkin myös kaunokirjallisten teosten kohdalla puhutellaan suoraan naislukijakuntaa. Lisäksi niiden opetuksellinen sanoma suuntautuu poikamiesten lisäksi myös naisiin, mikä aikaisemmassa alaluvussa kävi ilmi.

Peter Garside – jonka artikkelissa tutkitaan myös *Equilibrium*-teoksen tekijyyttä – toteaa, että 1800-luvun kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana julkaistuissa novelleissa vain 44 % sisälsi teoksessa maininnan kirjailijasta.⁷⁵ Tarkastelemieni teosten kohdalla tekijyyden tarkastelu on ollut haastavaa ja sitä yrittäessäni olen törmännyt keskenään ristiriitaisiin tietoihin. Lisäksi, koska aikalaiset lukivat teoksia *The Bacheloria* lukuun ottamatta tietämättä kirjailijaa, en näe aiheeseen syvemmän paneutumisen olevan tutkielmani kannalta keskeistä. Kuitenkin on todennäköistä, että *Equilibriumin* on kirjoittanut naiskirjailija, mikä tietysti tuo oman lisänsä teoksen tulkintaan.⁷⁶ Kuten myöhemminkin tutkielmassani totean, naiset osallistuivat ahkerasti vanhoista poikamiehistä keskusteluun, mutta myös konservatiivisten naisihanteiden rakentamiseen.

Yhteistä teosten kirjoittajille on korkea koulutustaso, mikä näkyy esimerkiksi latinan- ja ranskankielisten sitaattien käytössä sekä eri aikakausien auktoreihin viittaamisessa.

⁷² Watt 2001, 48.

⁷³ *Ylpeys ja ennakkoluulo* maksoi 18 shillinkiä ja *Equilibrium* 16 shillinkiä ja 6 penniä. *Morning Post* 28.1.1813, 1; *Morning Post* 11.3.1818, 2.

⁷⁴ Salmi 2002, 97–99.

⁷⁵ Garside 1998, 2.

⁷⁶ Garside vertailee keskenään kahta naiskirjailijaa päätyen lopputulokseen, että tekijänä on Elizabeth B. Lester, josta hän ei kuitenkaan ole löytänyt muita tietoja. Ks. myös alaviite 11. Garside 1998, 6.

Todettakoon myös, että Thomas Mooren nimeen teoksen kansilehdellä on lisätty arvonimi esq. (*esquire*⁷⁷). Tekijöiden nimiä keskeisempää on katsoa laajemmin teosten sisältämiä arvoja ja niiden välittämää maailmankuvaa; teosten tekijyys nivoutuu erityisesti niihin eri ideologioihin ja ihanteisiin, joita ne toisintavat ja arvottavat. Näin ollen kirjailijat todennäköisesti edustivat ylempää keskiluokkaa tai yläluokkaa.

The Bachelor- ja *Equilibrium* -teosten lajiksi voi katsoa romantiikan, joka syntyi 1700–1800-lukujen vaihteessa. Historioitsija Hannu Salmen mukaan romantiikka niin kirjallisuudessa kuin eletyssä todellisuudessa korosti tunteita, ja 1800-lukua kutsutaankin usein ”tunteen aikakaudeksi”. Lisäksi romantiikkaan kuului muun muassa ihailu maaseutua kohtaan sekä kaipuu menneeseen ja sen arvoihin. Menneen ihailu ja teknologian vastustus oli erityisesti yläluokan piirre.⁷⁸

Tunteiden korostamisen ja rakkausjuonen lisäksi näissä kahdessa teoksessa toisinnetaan romantiikan korostamaa nostalgiaa ja pastoraali-idylliä.⁷⁹ Wiseby ja Fitzosbert elävät maaseudun rauhassa eikä tekniikan kehityksestä puhuta lainkaan, vaan huomio on luonnon rauhassa ja siellä liikkumisessa sekä yksinkertaisesta elämästä nauttivien vuokraviljelijöiden ihailussa. Sen sijaan *Confessions*-teoksen vanha poikamies elää Lontoossa ja valittaa kaupungin ahtaudesta ja savusumusta yhtenä.

Confessions-teos on jälleen poikkeava kahteen muuhun tarkastelemaani teokseen verrattuna. Vaikka sekin sisältää realismin ja romantiikan piirteitä, edustaa se erityisesti tunnustuskirjallisuuden lajia, mikä käy ilmi teoksen nimestäkin. Tunnustuskirjallisuuden juuret ovat myöhäisantiikissa, jolloin kirkkoisä Augustinus kirjoitti teoksen *Tunnustukset* (*Confessiones*, n. 397). Romantiikan ja sentimentalismien aikakaudella, 1700–1800-lukujen vaihteessa, tunnustuskirjallisuus liikkui pois uskonnollisen tunnustuksen tarpeesta saaden uusia muotoja individualistisesta ihanteesta, jossa ihminen kääntyi itseensä tarkastellakseen omia moraalisia arvojaan ja persoonaansa. Laji antoi mahdollisuuden myös identiteetin yksityisten ja julkisten puolien tarkastelulle.⁸⁰

⁷⁷ Tästä ei voi tehdä suoria päätelmiä, sillä ilmeisesti arvonimeä on käytetty varsin vapaasti. Kuitenkin sillä on viitattu maataomistavan luokan mieheen tai ritaria alempaan arvoon sekä myöhemmin myös laintutkinnon saaneeseen henkilöön. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/esquire> [haettu 3.11.2022].

⁷⁸ Salmi 2002, 36.

⁷⁹ Romantiikan lajin ja talonpoikaiselämän romantisoinnin yhteydestä ks. mm. Salmi 2002, 94–96.

⁸⁰ Kehitykseen liittyi myös muun muassa päiväkirjojen suosio, joiden funktio oli tunnustusten kanssa samankaltainen. Frawley 2004, 65–67.

Aihetta tutkineen Maria H. Frawleyn mukaan 1800-luvun tunnustuskirjallisuus toisaalta pelasi omaelämäkerrallisuuden konventioilla, mutta sen lukijat myös tunnistivat sanomattoman faktan ja fiktion välillä liikkumisen. Siinä missä tunnustuskirjallisuus katsoi sisälle kertojaansa, levittyi se myös ulospäin kohti lukijoita, jotka voisivat joko ”tuomita tai vapauttaa kertojan synnintunnostaan”.⁸¹ Tunnustukset olivat kommunikaation muoto, joka Frawleyn mukaan oletti lukijakunnakseen ne, jotka olivat alttiita samankaltaisille oireille ja vaikeuksille, joita kirjailija kuvasi.⁸² Yksi yleinen tunnustuksen kohde oli sairaus tai kehon heikkous, jonka oireita myös *Confessions*-teoksen vanha poikamies yksityiskohtaisesti luettelee. Samalla teos sisältää pohdiskelevia tunnustuksia elämän virheistä, jotka ovat johtaneet nykyiseen epäonnen tilaan ja joilta lukijoita halutaan suojella, erityisesti naimattomuuteen liittyen.

1700-luvulta lähtien sanomalehtien valta kasvoi sosiaalisen ja poliittisen kentän kuvaajana ja kommentoijana. Sanomalehdillä oli valtaa ja niiden sivuilla käyty keskustelu toimi normien luojana ja muokkaajana, mutta samalla vastakkaiset keskustelut osoittivat, että vaihtoehtoistakin neuvoteltiin jatkuvasti. Vaikka keskiluokka asettui luomaan omaa kulttuuriaan ja osoittamaan kritiikkiä yläluokalle enenevässä määrin, valta-asetelman muutos ei ollut selkeä tai yhtäkkinen. Sanomalehtien palstat täyttyivät yläluokan seurapiirien tapahtumista ja juoruista, joita keskiluokka kulutti ahnaasti – historioitsija Lawrence Jamesin mukaan osin kylläkin enemmän skandaalien perään himoavalla kuin ihailevalla tavalla. Täten aristokraatit olivat näkyviä hahmoja, joiden tekoja tarkkailtiin ja kommentoitiin julkisessakin keskustelussa omilla nimillään.⁸³ Tämä luo valoa esimerkiksi Wisebyn ja Fitzosbertin pelolle heidän ajatellessaan omaa julkista mainettaan vannoutuneina poikamiehinä. Miehet pidättäytyvät muuttamasta julkisesti julistamaansa naimattomuutta sen pelossa, mitä muut puhuisivat heidän yhtäkkiä avioituessaan.

Ylemmän keskiluokan, eli porvariston, ja yläluokan välinen ero oli monivivahteinen. Toisaalta yläluokka toimi keskiluokalle suunnannäyttäjänä ja ihannoinnin kohteena erityisesti 1800-luvun alussa, kun porvaristo vasta alkoi saavuttaa suurempaa yhteiskunnallista asemaa. Erityisesti ylempi keskiluokka muun muassa seurasi tarkasti yläluokan muotia ja kulttuuria kopioiden niiden piirteitä omaksuttavaksi. Kuitenkin moraalin ja sosiaalisten normien kohdalla tilanne oli toinen. Yläluokan käytännöt ja säännöt asetettiin ylemmän keskiluokan toimesta kriittisemmän katseen alle, kun aiemmin vallalla olleita ihanteita alettiin nähdä yhä

⁸¹ Frawley 2004, 69.

⁸² Frawley 2004, 67.

⁸³ James 2009, 204–205.

vanhanaikaisempina ja korruptoituneinakin. Toisaalta kritiikkiä edelleen ruokki se oletus, että yläluokan tuli toimia moraalisen suunnannäyttäjänä alemmille luokille, mutta nyt nämä moraalinormit olivat enenevässä määrin ylemmän keskiluokan sanelemia.⁸⁴

Tämä ristiriita heijastui osin kirjallisuuteenkin. Romantiikan kirjallisuuden tuotteet ihannoivat mennyttä maailmaa, jossa yläluokalla oli vielä kiistattomampi asema. Kuitenkin enenevässä määrin kirjallisuudessa alettiin käymään keskustelua sekä esittämään kritiikkiä yläluokan tapoja kohtaan, jotka vuosisadan edistysaatteen valossa näyttäytyivät konservatiivisina ja taantuneina. Eritoten viktoriaaninen ajanjakso (1837–1901) nähdään porvariston aikakautena, jolloin perheen ja kodin ihanteen muutokset olivat ylemmän keskiluokan ajamia – koko vuosisata oli siis hitaan muutoksen aikaa, jolloin erilaisetkin ihanteet elivät keskenään. Luokkien valta-aseman muutokset näkyivät 1800-luvun kuluessa muun muassa miesihanteen muutoksessa, jota käsittelem seuraavaksi.

2.3. Intohimoista itsehillintään – maskuliinisuuden muutos ja ihanteet

Kuten läpi historian, myös 1800-luvun Englannissa käytiin keskustelua siitä, millainen miehen kuului olla. Toisin sanottuna yhteiskunnallisessa keskustelussa määriteltiin ne piirteet, jotka kuuluivat oikeanlaisena pidettyyn miehisyyteen sekä ne, jotka lukeutuivat epätoivottuihin tai jopa epäilyttäviin luonteenpiirteisiin. Sosiologi R. W. Connell huomauttaa, että konsepti maskuliinisuudesta sisältää sukupuolen lisäksi oletuksen tavassa esittää ja ilmentää persoonaa käytöksen ja olemuksen kautta. Maskuliinisuus on siis eräs sukupuolen konventionaalinen esittämisen muoto, josta Connell käyttää termiä *doing gender*.⁸⁵

Samaten maskuliinisuus luo feminiinisuuden kanssa vastakkainasetteluita, jolloin maskuliinisina tai feminiinisinä nähdyt piirteet ovat toistensa vastakohtia.⁸⁶ Näin ollen usein feminiinisinä nähdyt piirteet miehillä nähtiin epämaskuliinisina ja siten epäilyttävinä tai ei-toivottuina. Historioitsija Gail Bederman muistuttaa, että vaikka maskuliinisuuden ihanteista keskusteltiin ja niissä nähtiin muutosta aikakaudella, ei silti voi puhua yhdestä muutoksesta, vaan erilaisista muuttuvistakin maskuliinisuuksista, jotka osin olivat ristiriidassa ja yhteiselossa

⁸⁴ James 2009, 216–218.

⁸⁵ Connell 1999, 67–68.

⁸⁶ Connell 1999, 68.

keskenään.⁸⁷ Sukupuoli rakentuu siis kulttuurisessa kontekstissa luoden hierarkioita, mutta myös intersektionaalisesti riippuen esimerkiksi luokasta.⁸⁸ Samaan aikaan 1800-luvun alkupuoli oli siirtymää georgiaaniselta aikakaudelta (1714–1830) kohti viktoriaanisen aikakauden uudenlaisia ihanteita, jolloin ihanteissa törmäsivät sekä jatkumot että uudenlaiset reaktiot niitä kohtaan.⁸⁹ Sukupuoli-ihanteista ja -rooleista keskusteltiinkin valtavasti muun muassa sanomalehdissä ja kirjallisuudessa niiden määrittelemiseksi.⁹⁰

Koska tutkimukseni keskiössä ovat yläluokan miehet, keskityn erityisesti yläluokkaiseen maskuliinisuuden ihanteeseen. Tämä rakentui pitkälle aikaisempina vuosisatoina vallalla olleeseen herrasmiehen ihanteeseen, johon kuuluivat muun muassa hyvät käytöstavat, ulkonäöstä huolehtiminen ja kunniallisuus.⁹¹ Herrasmiehet puhuivat ylväästi ja käyttivät englannin lisäksi ranskaa ja latinaa, mikä näkyy myös aikalaisteosten sivuja säilyttävissä lainauksissa ja viittauksissa, ja mikä kumpusi heidän koulutuksestaan sekä maailmankuvastaan.⁹² Miehen tuli siis olla mieleltään ja keholtaan kultivoitu sekä tämän lisäksi rohkea, hienotunteinen, rehellinen ja raitis – ”vahvempana sukupuolena” vain kunniakkaasti käyttäytyvät miehet pystyivät toteuttamaan velvollisuuksiaan julkisina hahmoina, isinä ja aviomiehinä.⁹³ Lisäksi yläluokan herrasmies oli tunteellinen – hän itki ja sai tunteenpurkauksia. Vielä 1700-luvun ihanteiden mukaan kehon tuli toimia näyttämönä ihmisen aidoille tunteille ja itseilmaisulle punastumisesta pyörtyilyyn.⁹⁴

Tarkastelemani päähenkilöt ovat pitkälti 1700-luvun tuotteita. Heidän voi ajatella kasvaneen ja muovautuneen suurimmaksi osaksi 1700-luvun loppupuolella, ja ylempiluokkaisina herrasmiehinä heidän hyveensä nähdään osin tästä viitekehyksestä, vaikkakin kirjojen välillä on nähtävissä myös heijastumia aikalaisihanteen muutokseen. Toisaalta koska – kuten aiemmassa alaluvussa argumentoin – porvaristo oli kyseisten teosten päälukijakuntaa, vaikuttivat heidän ihanteensa siihen, miten poikamiehiä haluttiin teosten sivuilla kuvata ja määritellä.

⁸⁷ Bederman 1995, 11.

⁸⁸ Connell 1999, 77.

⁸⁹ Forth mukailee Janet Oppenheimerin ajatuksia. Forth 2008, 42–43.

⁹⁰ Esimerkiksi naisille ja miehille osoitettujen käytösoppaiden määrä kasvoi aikakaudella huomattavasti. Nelson 2007, 26.

⁹¹ Tästä on kirjoittanut mm. Carter 2014.

⁹² Kielen merkityksestä on kirjoittanut Cohen 1996, 1–2.

⁹³ Shoemaker 1998, 25.

⁹⁴ Emig 2015, 133.

Teollistuvassa Englannissa kasvavan ja vaikutusvaltaistuvan keskiluokan myötä alkoi heidän maskuliinisuuden ihanteensa ottaa valtaa kulttuurisella ja yhteiskunnallisella kentällä. Historioitsija J. G. A. Pocock kirjoittaa, kuinka 1800-luvun aikana maskuliinisuuden ihanne alkoi kiteytyä markkinataloudessa menestyvään mieheen. Ihanteen edeltäjänä toiminut aiemmin kuvattu herrasmies alettiin nähdä naismaisena miehenä, joka ”painiskeli omien intohimojensa ja hysterioidensa kanssa”.⁹⁵ Miehen maskuliinisuus ja siten kyvykkyys sidottiin yhä vahvemmin hänen individualistisuuteensa ja itsekontrolliin, joka näyttäytyi voimakkuutena, työteliäisyytenä ja pitkälti myös tunteenpurkauksien hallintana.⁹⁶ Miehen tuli löytää tasapaino moraalisten, fyysisten, tunteellisten ja älyllisten ominaisuuksien välillä – vaikka tämä tasapaino oli aikalaisillekin hankalammin määriteltävissä.⁹⁷

Esimerkiksi juuri itsekontrollin ja tunteellisuuden yhteys maskuliinisuuden muuttuviin ihanteisiin näkyy myös tarkastelemisani aikalaisteoksissa, jotka ilmestyivät 18 vuoden sisällä toisistaan. Varhaisimmassa teoksessa *The Bachelor* (1809) lordi Wisebyn kohdatessa rakkauden kohteensa Adrianan ensimmäistä kertaa rakkauden palo valtaa miehen ensisilmäyksellä. Koska Adriana on naimisissa, mies vain vaivoin kätkee intohimonsa: ”Ei vain hänen huulensa olleet kielletty ääntämästä intohimon kieltä, mutta jalosta päättäväisyydestä hän kahlitsi silmänsä, olemuksensa, äänensä.”⁹⁸ Kuitenkin yksin huoneeseensa palattuaan miehen tunteet ottavat vallan tämän liikahdella levottomasti ja käyttäytyessään innokkaasti.⁹⁹ Intohimo ja tunteiden näyttäminen sitoutuvat siis useampaan eri keholliseen ilmaisuun, jotka alleviivaavat miehen tunteiden paloa sekä niiden aitoutta positiivisella tavalla.

Vuonna 1817 ilmestyneessä *Equilibriumissa* keskustellaan jo hieman intohimon vaaroista. Teoksen yksi sivuhahmoista, herra Fauconberg, on myöskin vanha poikamies. Hän on luonteeltaan intohimoinen ja nopeasti vaihtuvien tunteidensa vetämä. Tämän toverit pitävät piirrettä vaarallisena, sillä se altistaa hänet petoksille. Sen sijaan Fauconbergin tunteiden kohde, nuori Rosa, ei näe tätä piirrettä negatiivisena – vaikka toisaalta Rosan naiivius on teoksessa yksi hänen omista heikkouksistaan.¹⁰⁰

⁹⁵ Pocock 1985, 104.

⁹⁶ Tästä on kirjoittanut muun muassa Begiato 2020, 70–71.

⁹⁷ Forth 2008, 46–47.

⁹⁸ ”Not only his lips were forbidden to utter the language of passion, but by a generous resolution he fettered his eyes, his countenance, his voice.” Moore 1809a, 65.

⁹⁹ Moore 1809a, 66.

¹⁰⁰ Anon. 1817a, 195–196.

Fauconbergin vastakohtana on teoksen päähenkilö Fitzosbert, joka rakentaa luonteensa intohimojen sijasta järjen varaan. Teoksen mukaan järki on yksi miehen suurimmista hyveistä, jonka avulla hän taistelee pinnallisia tunteita, kuten pelkän kauneuden ihailemista, vastaan.¹⁰¹ Teos asettaa ihanteeksi rationaalisen miehen, jonka voi vietellä vain naisen hyveellisyys tai viattomuus sekä ennen kaikkea naisen oma järkevyys.¹⁰² Epilogissa esiintyvässä kirjeessään Fitzosbert ylistääkin järkeä onnistuneen avioliiton keskeisenä rakentajana: ”Jos ihmiset keksisivät sekoittaa hieman *järkeä* rakkautensa kanssa, kuten kerran sanoit, kuinka monta onnellista avioliittoa olisikaan siellä, missä nyt näemme vain epäonnea!”¹⁰³

Sen sijaan uusimmassa, vuoden 1827 *Confessions*-teoksessa liikutaan jo vahvemmin niin sanotun uuden miehen ihanteen luomien puitteiden vastakohtissa. Päähenkilön tunteellisuus ja dramaattisuus ilmenevät tämän kontrolloimattomina tunteenpurkauksina, kuten hermoromahdusta tapailevilla kohtauksilla, jollaisen muun muassa pelkkä ulko-oveen koputtaminen saa aikaiseksi.¹⁰⁴ Satiirinomaisin keinoin vanhan poikamiehen piirteitä liioitellaan ja ne kuvataan karikatyyrisesti epämiellyttäväiksi.

Teoksen vanhaa poikamiestä kuvataan myös toistuvasti rumana ja kihdin oireiden leimaamana. Historioitsija Joanne Begiato kirjoittaa miehisyyden muutoksen näkyneen muun muassa siinä, kuinka 1800-luvun puolella epämiehisyyttä sitoutui yhä vahvemmin tunteellisiin kehoihin. Epämiehisyyttä kehoja esitettiin vääristyneinä, rumina tai muutoin inhoa herättävinä.¹⁰⁵ Vanha päähenkilö valittelee milloin kuumetta, milloin hermojen tai käsien heikkoa tilaa. Mies ei ole enää kontrollissa kehostaan, mikä toimii kenties teoksessa lisätekijänä varoittamaan hänen tilaansa päätyemisestä. Vanhenemista ja kehojen rappeutumista pelättiin, ja kykenemätön keho oli myös selkeä vastakohta vahvalle, miehiselle ruumiille.¹⁰⁶

Mielenkiintoista on, että pelkkä ikä ei teoksissa näyttäytyä sairauden ja epämaskuliinisuuden merkinä. *The Bachelor* -teoksessa esiintyy yli 60-vuotias naimisissa oleva markiisi, jota myöskin kuvataan vanhana ja sairaana. Kuitenkaan hänen luonteessaan ei näy *Confessions*-teoksen päähenkilön tapaan synkkyys, huonotuulusuus tai töykeys. Sen sijaan hän on oppinut nauttimaan elämästään muiden, eli vaimonsa ja perheensä, kautta ja on omistanut elämänsä

¹⁰¹ Anon. 1817a; 52, 54.

¹⁰² Anon. 1817a, 56.

¹⁰³ ”If people would contrive to mingle a little *reason* with their love, as you once said, how many happy marriages would there be, where we now see nothing but unhappiness!” Anon. 1817c, 215.

¹⁰⁴ Anon. 1827, 10–11.

¹⁰⁵ Begiato 2020, 68.

¹⁰⁶ Begiato 2020, 72.

heille.¹⁰⁷ Suurimpana erona vanhuuden vaivojen kuvaamisessa näiden kahden henkilön välillä on siviilisäätty.

Vahvaa miestä tarvittiin myös kodinrakennukseen. Maskuliinisuuden mittana olikin mies, joka kykeni ylläpitämään kotia: tuomaan sille elantoa, pitämään vaimon onnellisena ja tuottamaan hänen kanssaan jälkeläisiä. Vaikka miehen rooli nivoutui vahvasti kodin ulkopuoliseen toimijuuteen, oli hän silti keskeinen myös kodin sisäpuolella.¹⁰⁸ Fitzosbert ja Wiseby ovat molemmat kykeneviä elättämään perheensä, sillä he ovat toiminnallisesti ja taloudellisesti itsenäisiä ja hyväluontoisia miehiä, eli potentiaalisia aviopuolisoita. *Confessions*-teoksen vanha poikamies sen sijaan joutuu nojaamaan lähes täysin taloudenhoitajaansa rouva Busbyyn selvitäkseen, eli häntä ei nähdä tarpeeksi itsenäisenä tai haluttavan miehisenä henkilönä.

Perheessä myös miehen seksuaalisuus sai hyväksyttävän muodon jälkeläisten kautta. 1860-luvulle mennessä oli jo vakiintunut käsitys, jonka mukaan ihanteellinen maskuliinisuus pystyi esiintymään vain naimisissa olevissa miehissä.¹⁰⁹ Niin aikalaisteoksissa kuin sanomalehdissäkin puhutaan selibaatista poikamieheyden synonyyminä, sillä sopivuussääntöjen mukaan seksi kuului vain avioliittoon, vaikkakin todelliset käytännöt saattoivat olla toisenlaisia.

Vanhojen poikamiesten epämaskuliinisuudesta kertoo esimerkiksi yksi hyvin useissa sanomalehdissä laajasti 1840-luvulla levinnyt vitsi:

”Kuinka monta sukua on?” kysyi rehtori. ”Kolme, herra”, vastasi viipyilemättä pieni sinisilmä. ”Maskuliini, feminiini ja neutri.” ”Pyydän, anna minulle esimerkki jokaisesta,” sanoi rehtori. ”No, olet maskuliini, koska olet mies, ja minä olen feminiini, koska olen tyttö.” ”Hienoa – jatka.” ”En tiedä”, sanoi pieni tyttö, ”*mutta luulen, että Hra Jenkins on neutri*, koska hän on vanha poikamies!”¹¹⁰

Erityisesti alkuperäiskielellä vitsi korostaa henkilöiden sukupuolta ja sen ilmenemistä, sillä kieliopillisista suvuista (*gender*) neutrin voi ajatella myös olevan sukupuoleton (*neuter*). Koska

¹⁰⁷ Moore 1809a, 48–49.

¹⁰⁸ Steinbach 2012, 196.

¹⁰⁹ Steinbach 2012, 196.

¹¹⁰ ”’How many genders are there?’ asked a schoolmaster. ‘Three, sir,’ promptly replied little blue eyes. ‘Masculine, feminine, and neuter.’ ‘Pray give me an example of each,’ said the master. ‘Why, you are masculine, because you are a man, and I am feminine, because I am a girl.’ ‘Very well – proceed.’ ‘I don’t know,’ said the little girl, ‘*but I reckon Mr. Jenkins is neuter*, as he’s an old bachelor!’” Vitsi ilmestyi hakuaineistossani ensimmäisenä *Miscellanea. The Era*, 11.4.1841, 2.

poikamies ei kyennyt ”valjastamaan” täyttä maskuliinisuuttaan perheettömänä, nähtiin hänet jonain vähempänä kuin naimisissa oleva mies. Vaikka teoksissakaan ei suoraan koskaan puhuttu naismaisista päähenkilöistä, ajateltiin ajan yhteiskunnassa vanhan poikamiehen kuitenkin liikkuvan maskuliinisuuden ja feminiinisuuden välimaastossa usein ivattuna ja kontrolloituna henkilönä.

3. Kieltäytymisestä harkinnan kautta avioliittoon

Keskeinen vaihe avioliittoprosessia oli sopivan vaimon valinta ja kosiskeluvaihe. Sekä *The Bachelor*- että *Equilibrium*-teos päättyvät naimisiinmenoon, kun päähenkilöt ovat löytäneet ja tutustuneet heille oikeanlaiseen naiseen, joka lopulta saa miehen mielen muuttumaan suotuisammaksi avioliittoa kohtaan. ”Oikeanlainen nainen” onkin keskeinen käsite teoksissa, sillä sivuilla käydään keskustelua siitä, millainen puoliso on sopiva miehelle ja millainen taas ei. Näen, että tällainen kommentointi toisaalta oli osoitettu naislukijoille ohjeeksi oikeanlaisesta käyttäytymisestä, mutta erityisesti poikamieslukijoille se tarjoaa listan ominaisuuksista, millaisia heidän oli hyvä etsiä potentiaalisesta puolisoista.

1800-luvun kulttuuri oli vahvasti sukupuolitettua ja sovinnaiset sukupuoliroolit nähtiin keskenään vastakkaisina; tämä todettiin jo aiemmassa käsittelyluvussa. Historioitsija John Tosh laajentaa ajatusta kirjoittaessaan, kuinka tämä polarisoituminen esiintyi konkreettisimmillaan juuri kotona ja siihen liittyneessä kulttuurissa (*domestic culture*).¹¹¹ Nainen ja mies nähtiin toisiaan täydentävinä vastapareina, minkä vuoksi myös avioliittohaaveissa oli keskeistä kiinnittää huomiota siihen, millainen nainen täydentäisi miestä parhaiten. Katsottaessa naisen ominaisuuksia poikamiesten ohjailun näkökulmasta, argumentoin että teosten tehtävänä on ollut ohjata miehet kiinnittämään huomiota tietynlaisiin piirteisiin naisessa, jotta he löytäisivät mahdollisimman kestävän kumppanin. Näin ollen teokset edesauttavat miesten avioitumista mutta myös narraationsa kautta ohjailevat lukijakuntaa huomaamaan ne positiiviset puolet, mitä oikeanlainen nainen miehen elämään toisi. Siten keskustelu vanhoista poikamiehistä ulottuu myös naisiin, minkä vuoksi pidän heidän tarkasteluaan keskeisenä.

Tässä luvussa käsittelen ensiksi sitä, millaiset puolison piirteet olivat suotuisia onnelliselle avioliitolle ja miksi poikamiesten tuli tavoitella juuri tietynlaisia naisia. Seuraavaksi pohdin poikamiesten suhtautumista perheeseen ja avioliittoon – millaisia ajatuksia heillä niistä oli ja miten teoksissa tai sanomalehdissä näitä kommentoitiin. Väitän, että teokset pyrkivät esittelemään lukijakunnalle samastuttavia ajatuksia avioliitosta ja naisista, jotta poikamiehet teosten päähenkilöiden tavoin vaihtaisivat ehdottomat ajatuksensa kompromisseihin.

¹¹¹ Tosh 1999, 46–47.

3.1. Vaimo kuin paras ystävä – kumppanuusavioliiton ihanne

”Sanalla sanoen, avioliitto osoittautuu todennäköisesti onnelliseksi, tai päinvastoin, riippuen siitä, millaisen vaimon mies valitsee.”¹¹² Näin lausuu *Confessions*-teoksen poikamies luetellessaan tuntemiensa epäonnistuneiden avioliittojen puolisovalintoja. Ensimmäinen askel kohti avioliittoa olikin miellyttävältä vaikuttavan henkilön kanssa seurustelu- ja kosiskeluvaiheen (*courtship*) aloittaminen, jonka aikana puolisoehdokkaaseen tutustuttiin ja fyysistä vetovoimaa sekä psykologista että sosiaalista yhteensopivuutta haettiin.¹¹³ Yhteensopivuus oli yksi merkittävimpiä tekijöitä puolison valinnassa; myös *Confessions*-teoksen päähenkilö jatkaa alun lausettaan seuraavasti: ”Sen mahdollisuus onnistua on riippuvainen yhteisestä arvostuksesta, yhteisestä sympatiasta, yhteisistä mieltymyksistä, tunteiden samanlaisuudesta ja, ei yhtään vähempää, aseman tasa-arvoisuudesta;[...].”¹¹⁴

Perhehistoriasta kirjoittanut historioitsija Lawrence Stone argumentoi teoksessaan *The Family, Sex and Marriage in England 1500–1800* (1977), että 1600-luvun lopulta lähtien avioliitot alkoivat rakentua yläluokan keskuudessa entistä enemmän kumppanuuden ja yhteisen tunteen varaan sen sijaan, että pääpainona olisi ollut suvun tai yhteisön intressit koskien varallisuutta tai statusta. Tämäkin oli individualisoituvan yhteiskunnan seurasta, missä avioliitosta itsestään tuli enemmän yksilöiden oma asia, jolloin esimerkiksi vanhempien merkitys avioliittopäätöksessä väheni. Stonen mukaan rakkaudellisen liiton painotuksesta seurasi avioliiton sisäisten valtarakenteiden liike pois patriarkalisesta kohti tasa-arvoisempaa kumppanuutta. Näin ollen naisen ehdottoman alistumisen odotukset lievenivät – mutta eivät poistuneet kokonaan – samalla kun miehiltä vaadittiin ainakin ideaalien tasolla uudenlaista kunnioitusta, väkivallattomuutta ja kompromissien tekoa vaimoan kohtaan.¹¹⁵

Stonen ajattelusta jatkaa filosofi Susan Okin, joka ei täysin allekirjoita näkemystä sukupuolten välisestä, tasa-arvoisesta kumppanuudesta ainakaan siinä suhteessa, että se olisi aina heijastunut yläluokkaisten avioliittojen todellisuudessa. Sen sijaan Okin näkee Stonen kuvaaman kumppanillisen avioliiton, kodin yksityistymisen sekä parien välisen tunteellisen läheisyyden muodostuneen erityisesti 1700-luvun kuluessa ihanteeksi, tavoittelun kohteeksi. Kyseessä oli

¹¹² ”In a word, a marriage is likely to turn out happily, or otherwise, according to the choice a man makes of a wife.” Anon. 1827, 214.

¹¹³ Macfarlane 1986, 293.

¹¹⁴ ”Its chance of success depends upon mutual regard, mutual sympathy, mutual taste, congeniality of feelings, and, no less also, a parity of conditions; [...].” Anon. 1827, 214.

¹¹⁵ Stone 1977, 325–328.

siis ennen kaikkea muutos ideologiassa ja perheiden idealisoinnissa, jossa korostui yksityinen, tunteellinen perhemalli (*sentimental family*). Tasa-arvoistumisen sijasta perheen idealisointi kuitenkin Okinin mukaan johti entistä tarkkarajaisempaan yksityisen ja julkisen tilan erotteluun, jolloin naisen paikaksi entistä vahvemmin rakentui kodin piiri ja sen sisällä toimiminen. Avioliiton tunnesiteiden korostaminen johti naisten tunteellisuuden ja rakkauden korostamiseen, joka taas vähensi heidän auktoriteettiaan sekä toimijuuttaan julkisissa asioissa; politiikassa, koulutuksessa tai kaupallisessa maailmassa. Avioliiton ideaalit siis muuttuivat 1800-luvun alulle tultaessa kumppanuuden ja tunteellisuuden varaan rakentuviksi, mutta niiden patriarkaaliset perustat eivät olleet kadonneet – ne olivat vain muuttaneet muotoaan.¹¹⁶

Tutkimani teokset eivät näyttäyty poikkeuksina aikakauden näkemyksiin liittyen sopivan puolison, tai eritoten vaimon, valintaan. Esimerkiksi 1700-luvulta yleistyneet erilaiset kasvatus- ja käytösoppaat ohjaavat naisia kehittämään naisellisia hyveitään luodakseen miehelleen houkuttelevan kodin, johon tämä voisi palata julkisten tehtäviensä rasituksen jälkeen.¹¹⁷ Täten vaikka vaimo nähtiin miehensä ystävänä ja kumppanina, oli naisen tärkein tehtävä olla kuuliainen ja nöyrä miehensä tarpeille. Naisten roolia hyvän moraalien ilmentäjinä korostettiin, ja niinpä, kuten Okinin lisäksi muun muassa historioitsija A. James Hammerton argumentoi, nainen sidottiin tiukemmin kodin piiriin korostamalla naisen keskeistä velvollisuutta sen rakennusosana.¹¹⁸ John Tosh lisää, että vaikka ihanteellisessa rakkausavioliitossa puoliset jakoivat ja kantoivat toistensa taakkoja, valtavirtaoppaat tai kirjoitukset eivät kyseenalaistaneet miehen roolia perheen päänä.¹¹⁹

Näin ollen, jatkaakseni loppuun aloittamani *Confessions*-siteerauksen, päästään kaikissa teoksissa toistuneeseen poikkeukseen siinä, mihin tasavertaisuus ulottui:

[...] älyn tasa-arvoisuudesta ei niinkään. Suhteessa tähän yksityiskohtaan on turvallisinta, että näistä kahdesta mies on älykkäämpi; siten häntä varmasti katsotaan ylöspäin ja kunnioitetaan vaimonsa toimesta. Vastakkaisessa tapauksessa [...] hän on ”kuningas Pölky”, vaimolle naurun sekä määräyksen kohde.¹²⁰

¹¹⁶ Okin 1982, 73–75.

¹¹⁷ Nelson 2007, 25.

¹¹⁸ Hammerton 2002, 74–76.

¹¹⁹ Tosh 1999, 28.

¹²⁰ ”[...] on parity of intellect, not so much. With respect to this particular, it is safest that the husband should be the more intellectual of the two; for then he is sure of being looked up to, and respected by his wife. If the

Naisesta tuli siis tavoitella itselleen kumppania, jonka kanssa jaettu arki olisi tasaista yhteneväisen mielenlaadun ja luonteen pohjalta. Kuitenkin raja vedettiin älykkyyteen ja oppineisuuteen: älykäs mies oli vaimolleen ihailun kohde, kun taas älykkäämpi vaimo asetti miehen naurunalaiseksi.

Vaikka poikkeuksiakin on, monet aikalaiset – naisia myöten – pitivät eroa luonnollisena. Muun muassa 1800-luvun alkupuolen yksi luetuimmista käytösopaskirjailijoista oli Sarah Stickney Ellis (1799–1872), joka kirjoitti teoksessaan *Wives of England* (1843), kuinka sukupuolten väliset luonne-erot olivat niin perustavanlaatuiset, ettei täydellinen tasa-arvo ollut mahdollista. Sen sijaan sekä miehillä että naisilla oli omat kultivoitavat hyveensä ja taitonsa; esimerkiksi nainen oli miestä kykenevämpi järkevään taloudenhoitamiseen.¹²¹

Samaa ajatusta korostaa aikakauden näkemys kahdesta erillisestä piiristä (*separate spheres*), julkisesta ja yksityisestä, johon mies ja nainen ”luonnollisesti” jakautuivat. Muun muassa aikalaikirjailija Hannah More (1745–1833) sisällytti teoksiinsa ajatuksensa miesten sopivuudesta julkiseen, suurelliseen elämään, siinä missä naisten taidot soveltuivat pienemmän kodin piiriin – tämä oli sekä luonnollista, tavanmukaista että soveliaista.¹²²

Historioitsija Robert B. Shoemaker kirjoittaa, kuinka ajatus eriytyneiden sukupuoliroolien varaan rakennetuista erillisistä piireistä nähtiin pitkään historian tutkimuksessa tarkkarajaisena, 1800-luvulla syntyneenä ilmiönä. Kuitenkin nykytutkimus katsoo kahden erillisen piirin juontuvan jo 1600-luvulle. Lisäksi Shoemakerin mukaan ajatus kodin ja julkisen piirin erillisyydestä ei lopulta ollut niin absoluuttinen, kuin aiemmin on ajateltu. Yksityinen ja julkinen myös limittyivät ja molemmilla sukupuolilla oli velvollisuuksia kummassakin piirissä; roolit vain olivat erilaisia omin painotuksin. Miesten oletettiin ottavan enemmän toimijuutta julkisessa elämässä elannon saamisen tai poliittisen päätäntävällän osalta, mutta myös kodin piirissä heillä oli keskeinen rooli perheensä tukemisessa ja hallitsemisessa. Naiset sen sijaan sopivat oletetun pehmeämmän luonteensa vuoksi paremmin kotiin kasvattamaan lapsia ja hoitamaan kodin velvollisuuksia, mutta etenkin ylemmän luokan naisilta odotettiin julkisen

contrary be the case, [...] he will be a ”King Log,” for her to laugh at, and impose upon.” Nimitys ”King Log” viittaa Aisopoksen faabeliin 44, tässä vapaamuotoinen oma käännös ”kuningas Pölkky”. Anon. 1827, 214.

¹²¹ Ellis 1843, 26–27.

¹²² Moren kirjoituksia ovat tutkineet Davidoff & Hall 2002, 169.

elämän piirissä toimimista muun muassa hyväntekeväisyystehtävissä sekä muutoin ”positiivisen moraalien yhteiskunnallisina levittäjinä”.¹²³

Ajatus sosiaalisesti hyvää tekevistä naisista näkyy myös aikalaisteoksissa. Esimerkiksi *The Bachelor* -teoksessa päähenkilön sisaren Maryn hyväsydämyyttä korostetaan hänen avustustoiminnassaan lähikylän käsityöläisperhettä kohtaan.¹²⁴ Myötätuntoiset toimet lasketaan naisten hyveiksi, mikä paljastuu *Equilibrium*-teoksessa. Päähenkilö Fitzosbert on maanomistaja, jonka hyvää tekevä luonne ulottuu hänen vuokralaisiinsa, mutta hänen ystävänsä mielestä kuitenkin vain vaimo voisi hoitaa sellaisia tehtäviä kunnolla, sillä se kuului enemmän naisen luonteeseen:

Omaisuuksesi on suuri, taipumuksesi hyväntekeväisyydelle yhtäläinen valtasi kanssa; annat ahdingossa oleville ja olet onnellinen heidän kiitoksistaan; mutta armeliaisuudenosoitukset köyhien vuokralaisten luona vierailussa; heidän lohduttamisensa epäonnen kärsimyksissä; kuolevien surun lievittämisessä; koulujen perustamisessa lapsille; näitä et voi toteuttaa kulkiessasi ympäriinsä, ja vaikka olisit koko ajan kotona, tällainen hyvätahdon kuvaus kuuluu ennemminkin naiselle.¹²⁵

Samassa lainauksessa muistutetaan myös miehen erilaisista velvollisuuksista ja haluista matkustaa, jolloin erityisesti kotona pysyvä vaimo olisi ensisijainen tilallisen sosiaalisia velvollisuuksia hoitamaan.

Naisen tuli siis osata hoitaa taloutta ja sosiaalisia suhteita sekä myöhemmin kasvattaa pariskunnan lapsia. Koska lisäksi ihanteena oli mielen ja kiinnostuksenkohteiden samankaltaisuus, ei naisen tämän älyllisestä alemmuudestaan huolimatta odotettu olevan kouluttamaton tai typerä. Naisten koulutukseen kiinnitettiinkin enemmän huomiota 1700-luvun lopulta lähtien, sillä sen ajateltiin edesauttavan naisten kyvykkyyttä toteuttaa moraalisia velvollisuuksiaan kotona ja sen ulkopuolella.¹²⁶

Lisäksi, kuten Tosh argumentoi, naisen koulutus ja mielen kehittäminen olivat ensisijaisia takaamaan kumppanillisen liiton syntymisen; aikalaisoppaissaakin liian oppimaton nainen

¹²³ Shoemaker 1998, 10; 30–31.

¹²⁴ Maryn ja perheen tyttären ensikohtaaminen kuvataan Moore 1809a, 160–166.

¹²⁵ ”Your fortune is large, your inclination to benevolence is equal to your power; you give to the distressed and are happy in their thanks; but the charity of visiting your tenants when poor; of consoling them when suffering misfortune; of alleviating the sorrows of the dying; of forming schools for children; cannot be exercised by you when wandering about, and even if you were to dwell constantly at home, this description of benevolence belongs rather to a female.” Anon. 1817a, 8–9.

¹²⁶ Shoemaker 1998, 33.

vaaransi itsensä kevytmielisyydelle, mikä taasen ei ollut tavoiteltava piirre naisessa.¹²⁷ Kevytmielisyys ja sen kautta ilmenevä turhamaisuus, joutilaisuus sekä teennäisyys nähtiin mielen ja ruumiin heikkouksina, jotka estivät naisia toteuttamasta myötätunnon kautta ilmeneviä hyveitään.¹²⁸ Kevytmieliset naiset esiintyvätkin tutkimissani teoksissa sellaisina, joiden kanssa päähenkilöt eivät halunneet avioitua. Esimerkiksi *Equilibrium*-teoksessa tällaisista naisista käytetään termiä *fashionable*; muodikas tai erityisesti muodin ja seurapiirien perässä pyörivä.¹²⁹

Mielenkiintoinen ristiriita aiheeseen nähden esitetään *The Bachelor* -teoksessa naisen odotetusta oppineisuudesta, kun Wisebyn sisar Caroline luettelee hänen mielestään hyvältä vaimolta tarvittavia piirteitä:

[...] miehelle on täysin luonnollista arvostaa naisessa niitä piirteitä ja mieltymyksiä, mitkä menevät yksiin hänen omiensa kanssa. [...] jos he ovat niin onnekkaita, että saavat kumppanin naisesta, joka ylittää samalle tai jopa ylemmälle tasolle näissä ponnistuksissa ja ylevissä harrastuksissa, heidän täytyy arvostaa häntä verrattuna niihin mitättömiin naisiin, jotka ovat vain kotoisia raatajia ja jotka ymmärtävät vain vähän maalauksesta, musiikista, kirjonnasta, mutta kaikissa tärkeissä ja vakavissa keskusteluissa voivat vain kuunnella ja olla hiljaa.¹³⁰

Toisaalta Caroline luonnehtii yhteneväisesti muun aineiston kanssa nähdessään oikeanlaisen naisen olevan keskustelutaitoinen ja samanmielinen miehensä kanssa. Kuitenkin läpi teoksen Carolinen luonteen kompastuskiviksi kuvataan turhamaisuus ja ylimielisyys. Piirteet ilmenevät muun muassa hänen halussaan tuoda ilmi omaa oppineisuuttaan, mikä taasen ei tee hänestä haluttavaa vaimoehdokasta. Jonkinlainen tasapaino oppineisuuden, kuuliaisuuden ja muiden vaadittujen taitojen kanssa oli siis löydettävä. Tämä käy ilmi käsittelemieni teosten rakkausintressien erityisissä luonteenpiirteissä, joita erittelen seuraavassa alaluvussa.

¹²⁷ Tosh 1999, 66–67.

¹²⁸ Shoemaker 1998, 29.

¹²⁹ Bathin vierailulla teossarjan toisessa osassa Fitzosbert törmää useisiin turhamaisiin, muodikkaisiin naisiin. Anon. 1817b.

¹³⁰ "[...] it is perfectly natural for a man to prize a woman those qualities and tastes which coincide with his own. [...] if they are so fortunate as to meet in a woman a companion who can equal or perhaps surpass them in these exercises and noble avocations, they must prefer her to those insignificant females who are mere domestic drudges, who only understand a little painting, music, embroidery, but in all important and serious conversation can only listen, and be silent." Moore 1809b, 105.

3.2. Hellä ja nöyrä – ihanteellisen vaimon luonteenpiirteet

Sen lisäksi, että pariskunnan tuli olla yhteensopivia keskenään, oli naisilla erilaisia vain heidän sukupuolelleen miellyttävästi istuvia ominaisuuksia, jollaisia miesten tuli etsiä. Lisäksi teoksissa keskustellaan naisten hyveistä paljon myös epäedullisten esimerkkien kautta, eli lukijakunnalle esitetään myös varoituksia siitä, miten käy, jos valitsee puolison esimerkiksi liian nopeasti pelkän intohimon perusteella.

Sukupuolirooleja tutkineen Shoemakerin mukaan naisen hyveet olivat yhteydessä ajan uskonnollisiin ja biologisiin käsityksiin sukupuolesta, jotka pitkälti näkivät miehen ja naisen toisilleen vastakohtaisina. Lisäksi ajateltiin, että mies oli naista luontaisesti vahvempi ja vaikutusvaltaisempi. Naisen tärkeimpiin hyveisiin kuuluivat siveys ja puhtaus, vaatimattomuus, nöyryys, kärsivällisyys, lempeys, hyväntekeväisyys, hurskaus ja omistautuneisuus. Näistä kaikista tärkein oli siveys, ja monet muista vaadituista hyveistä linkittyivät tiivistä seksuaalisen puhtauden vaatimuksen kanssa. Koska naiset nähtiin luontaisesti miehiä kyvykkäämpinä pehmeudessa, sensitiivisyydessä ja muiden auttamisessa, ajateltiin vaadittujen hyveiden muokkaavan naisesta erityisesti esimerkillisiä vaimoa ja äitejä. Esimerkillisesti toimiessaan nainen pystyi epäsuorasti ja hienovaraisesti vaikuttamaan mieheensä positiivisesti. Hyveellisellä vaimolla nähtiin olevan rauhoittava ja jopa emotionaalisesti sivistävä vaikutus mieheensä, mikä teki oikeanlaisen vaimon valinnasta miehelle erityisen merkityksellistä, ja ylipäättänsä naimisiinmenosta poikamiehille keskeistä.¹³¹

Kaikki yllä luetellut piirteet toistuvat myös tutkimieni teosten naisihanteissa, eli eritoten niissä naisissa, keiden kanssa miehet päätyvät naimisiin. Mooren *The Bachelor* -teoksessa lordi Wisebyn rakkaudenkohteena on markiisitar Adriana, jonka mies tapaa ensimmäistä kertaa Espanjassa. Ensitapaamisella Adrianaa kuvataan seuraavasti: ”Kuka tahansa häntä katsoi, tunsivat itsensä elävöityneeksi hyvän luonteen ja onnellisuuden ilmauksesta, jota hänen etevä olemuksensa esitteli.”¹³² Adriana kuvataan myös lapsekkaana ja naiivina.¹³³ Wiseby rakastuikin naiseen, mutta rakkauden tunteitaan mies pitää viattomina, sillä hän ei muutoinkaan luopuisi lupauksestaan pysyä naimattomana.¹³⁴

¹³¹ Shoemaker 1998, 23–24.

¹³² ”Whoever looked at her felt himself enlivened by the expression of good humour and happiness, which her ingenious countenance exhibited.” Moore 1809a, 44–45.

¹³³ ks. mm. ”She thus amused herself with these childish fancies.” Moore 1809a, 73.

¹³⁴ Moore 1809a, 63.

Wiseby palaa kotiin ja tapahtuu vajaan kymmenen vuoden aikahyppy, jolloin miehestä on tullut noin 33-vuotias. Näin hänet voidaan luokitella jo vanhaksi poikamieheksi. Adrianan muisto ei ole kadonnut Wisebyn mielestä, mutta hän on entistä enemmän karttuneiden vuosien myötä sitoutunut vakaumukselliseen naimattomuuteensa. Kun pari kohtaa jälleen, on Adriana ”kaikkien sukupuolensa sulojen koristama” ja sen ikäinen, että tietää sukupuolensa tehtäväksi sekä miesten että oman onnellisuutensa hallitsemisen.¹³⁵ Toisaalta Adriana näyttäytyy nyt Wisebyn silmissä epäedullisempänä: hän ei ole enää nuoren naisen tapaan yksinkertainen ja vilpitön, vaan kunnianhimoinen ja muita miellyttämään pyrkivä, eli liiaksi keimaileva.¹³⁶ Näin Wiseby kokee tulleen petetyksi ja asettuu yhä vankemmin avioliittoa vastaan, kunnes luonteenpiirteet paljastuvat väärintulkituiksi: nainen on vain liian sydämellinen loukatakseen ketään ja sen sijaan hän pysyi uskollisena sukupuolensa nöyryydelle ja asemansa arvokkuudelle.¹³⁷

Ajan kuluessa Wisebyn tunteet lämpenevät jälleen, ja kun hän on tullut vakuutetuksi Adrianan syvästä rakkaudesta tätä kohtaan – eli tunteet ovat todistetusti molemminpuolisia –, kosii Wiseby naista. Wiseby on löytänyt puolison, jonka kanssa solmittu avioliitto ei ole kummallekaan kahle, sillä molemminpuolisen rakkauden lisäksi Adriana on ”luonteeltaan tasainen ja mieleltään iloinen ja monipuolinen sekä sydämeltään loistava”.¹³⁸ Huomattavaa on, kuinka Wisebyn luonteessa ei tarvitse tapahtua muutosta, vakaumuksesta luopumista lukuun ottamatta, vaan ihanteellinen Adriana ottaa hänet sellaisenaan.

The Bachelor -teoksessa naisen ihanteista keskustellaan kuitenkin erityisesti Wisebyn kahden sisaruksen kautta, joista molemmat eri syistä haluaisivat mennä naimisiin veljensä ystävän Victorin kanssa. Nuorempi Mary on enkelimäisen hyvä sekä nöyrä, viaton ja hellä.¹³⁹ Sen sijaan Carolinea kuvataan läpi teoksen järkevänä ja oppineena, mutta ennen kaikkea turhamaisena, eksentrisenä ja sukupuolelleen poikkeuksellisenä.¹⁴⁰ Huomattavaa esimerkiksi on, kuinka myös teoksen rakkauden kohde Adriana on sosiaalisesti taidokas ja lukenut; hän osaa keskustella monipuolisista poliittisistakin aiheista ja on ”ymmärrykseltään yhtä vakaa kuin sydämeltään

¹³⁵ Adriana on teoksen mukaan 26-vuotias, vaikkakin teoksen iät ja ajan kuluminen eivät tunnu menevän aivan yksi yhteen. Moore 1809c, 68.

¹³⁶ Moore 1809c, 70.

¹³⁷ Moore 1809c, 78–79.

¹³⁸ ”Such was the evenness of her temper, the gaiety and versatility of her mind, and the excellence of her heart.” Moore 1809c, 227.

¹³⁹ Moore 1809b, 119.

¹⁴⁰ ”The most inconsistent, the most eccentric of her sex.” Moore 1809b, 195.

hyvä”.¹⁴¹ Kuitenkin älykäs luonteenpiirre on positiivista Adrianalle, sillä päinvastoin kuin ylpeä Caroline, Adriana ei aseta tietämystään jalustalle, vaan hänen oppineisuutensa näyttäytyy vahingossa ja luontevasti opittuna.¹⁴² Caroline jääkin lopulta naimattomaksi.

Equilibrium-teoksessa päähenkilö Fitzosbert ihastuu ensiksi Rosaan, joka on Adrianan tavoin nuori, suloinen ja viaton. 17-vuotias Rosa näyttäytyy Fitzosbertille oivallisena puolisoehdokkaana, sillä hän on vielä siinä iässä, jolloin mies voisi ohjata häntä kasvamaan ja muovautumaan tahtojensa mukaisesti.¹⁴³ Fitzosbert huomaa nopeasti kiintyneensä Rosaan ja hän puntaroi monipuolisesti naisen hyveitä. Kuitenkin lopulta nuoruus ja naiivius käyvät Rosaa vastaan, ja mies alkaa menettää tunteitaan tätä kohtaan: ”Hänen luonteessaan oli päättäväisyyden puute, lapsellisuus ja silti romanttisuuden ylistys, mitä hän ei arvostanut ja mitä hänen oli mahdotonta rakastaa.”¹⁴⁴

Sekä Rosa että *The Bachelor* -teoksen Adriana ovat nuoria ja vaikutusalttiita. Heidän kuvauksessaan näyttää korostuvan muun muassa historioitsija Claudia Nelsonin esittämä ajatus aikakauden ”pienen työn kultista”. Nelsonin mukaan monelle miehelle ihanteellisen rakkauden kohteen hahmo henkilöityi usein työissä naisten sijaan. Viehättävinä piirteinä nähtiin seksuaalinen puhtaus ja viattomuus sekä nuoruuden suloisuus ja tietynlainen riippuvuus miehestä.¹⁴⁵ Esimerkiksi Rosassa nähtiin mahdollisuus muokata työstä miellyttävä miehelleen. Puhtaus ja viattomuus olivat yksi Adrianan valteista, sillä teoksen alussa hän oli naimisissa paljon vanhemman markiisin kanssa, mutta teoksessa toisteltiin liiton olleen adoptionomainen isä-tytär-suhde, joka oli jättänyt Adrianan koskemattomaksi.

Myös Davidoff ja Hall ovat kirjoittaneet kaunokirjallisuuden ja taiteen tavasta luoda lapsenkaltaisesta, hennosta ja avuttomasta naisesta ihanteellinen vaimon kuva. Näin mies pystyi tuntemaan itsensä voimakkaaksi voidessaan tukea ja suojella tätä. Tästä huolimatta ikäerot eivät kuitenkaan olleet keskivertoavioliitossa suuret: yläluokan miehistä 60 % oli vaimojaan vanhempia, mutta vain alle viidellä vuodella.¹⁴⁶ Suuret ikäerot näyttäytyvät teoksissa enemmänkin pilkan kohteena, sillä nähtiin, ettei suurien ikäerojen liitossa kumpikaan pysty

¹⁴¹ Moore 1809c, 41–42.

¹⁴² Moore 1809c, 134.

¹⁴³ Anon. 1817a, 67.

¹⁴⁴ ”There was a want of decision in her character, a childishness and yet a romantic exaltation, which he did not admire, and which it was impossible for him to love.” Anon. 1817a, 189–190.

¹⁴⁵ Nelson 2007, 19.

¹⁴⁶ 31 % miehistä oli vaimojaan yli viidellä vuodella vanhempia. Davidoff & Hall 2002, 323.

tydyttämään toistensa tarpeita tai liitto on solmittu vääristä syistä, kuten rahasta.¹⁴⁷ Tutkimusaineiston perusteella näyttääkin ennemmin siltä, että nuoruus ja sen mukanaan tuoma lapsekkuus eivät lopulta olleet tavoitelluimpia piirteitä; Adrianan lapsekkuus oli hiipunut kymmenen vuoden aikana ja korvautunut iän viisaudella, eikä Fitzosbert voinut rakastaa Rosan lapsellista, naiivia puolta. Kenties teokset ohjasivat mieslukijoitaan valitsemaan realistisemmin järkeviä, jo vanhempia vaimoja aikalaistaiteen ihanteiden sijasta.

Lapsekkuuden sijaan teosten ihannenisissa korostuu jälleen eritoten luonteiden samankaltaisuus ja naisen mahdollisuus toimia miehensä vastaparina: *Equilibrium*-teoksessa Rosan korvaajana toimii Florence. Lukeneena ja nokkelana naisena Florence osaa keskustella Fitzosbertin kanssa, mikä alkaa näyttäytyä miehelle vastustamattomana piirteenä. Nainen myös muun muassa kieltäytyy vanhan miehen kosinnasta osoittaen, että hän ei ole kiinnostunut rahasta ja asemasta, mitä kyseinen avioliitto olisi suonut.¹⁴⁸ Vaikka Florence ei ole huomattavasti Rosaa vanhempi – hän on 19-vuotias – on nainen silti oppineempi kuin Rosa, mikä lopulta näyttäytyy viehättävänä ja tavoiteltavana piirteenä naisessa.

Tutkimieni kaunokirjallisten teosten rakkaudenkohteet ovat varsin ihanteellisia, eivätkä päähenkilöt juurikaan löydä heissä puutteita. Todellisessa elämässä harva kuitenkaan löysi itselleen täysin yhteensopivaa tai täydellistä kumppania. Sanomalehtikirjoittelussa asiaa lähestytään kenties realistisemmin ihanteiden maalaamisen sijasta. Poikamiesten tiedetään esittäneen paljonkin vaatimuksia, esimerkiksi vuonna 1822 *Morning Post* -lehdessä ”Vanha poikamies” julkaisi 66 adjektiivin vaatimuslistan,¹⁴⁹ ja samana vuonna samankaltainen vaimonhakuilmoitus listasi 87 vaadetta.¹⁵⁰ Vaikka ilmoitusten satiirinen luonne on hyvin mahdollinen, on ensimmäiseen kuitenkin myös vastattu. ”Serena” neuvoo miestä tyytymään neljään vaatimukseen, jottei tämä jäisi yksin.¹⁵¹

Huomioitavaa toki on, että teoksiin on rakennettu ihanteiden sisälle ehdoton oletus heteroseksuaalisuudesta, vaikka samalla voisi kysyä, oliko miesten haluttomuudessa avioitua homoseksuaalisia syitä. Esimerkiksi Eve Kosofsky Sedgwick argumentoi, että

¹⁴⁷ Muun muassa *Confessions*-teoksessa pilkataan usein liian isoja ikäeroja, ks. mm. Anon. 1827, 220–221.

¹⁴⁸ Anon. 1817b, 67.

¹⁴⁹ Tähän kuului muun muassa ystävällinen, hyväntahtoinen, elegantti, helppo, humaani, uskonnollinen, alentuva, järkevä sekä hyveellinen. An Old Bachelor: A short note of female requisites. *Morning Post*, 19.1.1822, 3.

¹⁵⁰ Toiveissa on muun muassa ystävällinen, musikaalinen, äänetön ja älykäs vaimo. An Old Bachelor: Advertising for a wife. *Westmorland Gazette*, 8.6.1822, 4.

¹⁵¹ Serena: To the Old Bachelor. *Morning Post*, 25.1.1822, 3.

poikamiehyteen liittyi erityisesti 1800-luvun puolivälistä lähtien homoseksuaalisia oletuksia. Sedgwickin mukaan poikamieheen muun muassa liittyi tietynlainen deseksualisoiva ulottuvuus, sillä vapaaehtoisen poikamiehen nähtiin kieltäytyvän seksuaalisesta valinnasta, jonka avioliitto naisen kanssa toisi. Samaten perheen ja kodin kanssa kontrastoitu poikamies sai väistämättä naismaisia piirteitä joutumalla ottamaan naisen roolia kodin piirissä esimerkiksi taloudenhoitoonsa liittyen. Sedgwick väittää, että 1800-luvun loppua kohden ”poikamies-elämäntavasta” tuli representatiivinen termi homoseksuaalisille miehille.¹⁵²

Itse en aineistostani löydä Sedgwickin esittämiä väitteitä. Toisaalta Sedgwick käsittelee 1800-luvun loppua, jolloin aiheesta keskusteltiin jo eri tavalla, ja hän nojaa erilaiseen aineistoon.¹⁵³ Oma aineistoani läpikäydessäni en havainnut esimerkiksi viittauksia tai muita kommentteja, jotka nostaisivat esiin tai kyseenalaistaisivat naimattomien miesten seksuaalisen suuntautumisen. Toisaalta homoseksuaalisuudesta tuli käsite vasta 1800-luvun viimeisellä kolmanneksella, mikä rajaa asiasta käytyä keskustelua.¹⁵⁴ Sen sijaan vanhoja poikamiehiä kuvattiin sanomalehtiaineistossa toisinaan misogynistisinä selittämään heidän naimattomuuttaan,¹⁵⁵ mikä osoitti omanlaista vastahankaisuutta naisten kanssa elämiseen tai heidän kanssaan seurustelemiseen. Vaikka tarkastelemassani aineistossa homoseksuaaliset viittaukset eivät nouse esiin, tosielämässä tilanne toki saattoi olla toinen: erityisesti taloudellisesti itsenäiset miehet saattoivat pysyä naimattomina seksuaalisen suuntautumisensa tähden.

Yhteenvetona näyttää siltä, että puolisovalinnassa korostettiin lopulta vähemmän yksittäisiä piirteitä kuin yleistä ajatusta liiton muodostamisesta kahden toisiaan kunnioittavan, tasavertaisen ja samankaltaisen yksilön välille. Valinta tuli siten rakentaa yhtenäiselle tunnepohjalle, eli rakkaudelle ja ystävyydelle. Lisäksi tavoiteltavaa oli löytää puoliso, joka oli varakkuudeltaan ja asemaltaan edes suunnilleen samantasoinen, jotta liittoa ei solmittaisi hyötysyistä. Lisäksi mielenkiintoista on, kuinka vähän ulkonäköseikoilla oli merkitystä: kaikkia

¹⁵² Sedgwick 1990, 188–190.

¹⁵³ Sedgwick käyttää poikamies-sanana ja homoseksuaalisuuden yhteydestä esimerkkinä kirjailija Henry Jamesia (1843–1916), joka alleviivasi poikamiehyttään, ei mennyt koskaan naimisiin ja jonka homoseksuaalisuudesta on esitetty tulkintoja. Tämä esimerkki itsessään ei mielestäni riitä todentamaan poikamies-sanana käyttöä selkeänä homoseksuaalisena viittausterminä, mutta aiheen käsittely laajemmin tämän tutkielman puitteissa valitettavasti ei ole mahdollista. Sedgwick 1990, 188.

¹⁵⁴ Termin käyttöönotto liittyi yleiseen luokittelemaan pyrkivään diskurssiin, mitä muun muassa kehittyvä lääketiede ruokki. Tällöin seksuaalisuudesta tuli uusi kaksijakoinen määrittely, millä ihmisiä jaettiin taksonomisiin luokkiin, kuten jo aiemmin sukupuolen perusteella oli tehty. Vallankäytön näkökulmasta kuviteltu tarve luokitella ihmisiä ei ollut vain 1800-luvun lopun ilmiö, vaikkakin tällöin se sai aivan uusia muotoja, jotka valjastettiin muun muassa nationalistisiin tarkoituksiin. Sedgwick 1990, 2–3.

¹⁵⁵ Ks. mm. naisia vihaava (*woman-hating*) poikamiestyppi *Morning Post* 22.12.1835, 4.

naisia kuvattiin kauniina, mutta esimerkiksi Fitzosbertin pohtiessa tunteitaan Florencea kohtaan, hän toteaa, ettei kyseessä ole pelkän ulkonäön synnyttämä intohimon tunne, vaan hitaammin kehkeytynyt rakkaus sekä ihmistä että vielä syvemmin tämän mieltä kohtaan.¹⁵⁶

Kaunokirjallisuutta tutkittaessa on kuitenkin huomattava, että tarkastelun kohteena ovat ennen kaikkea ideaalit ja ajan ideologioiden toisintaminen tosielämän kuvaamisen sijasta. Kirjallisilla tuotteilla saattoi olla piilotettuja, jopa propagandistisia tarkoituksia, jotka palvelivat erilaisia yhteiskunnan tavoitteita.¹⁵⁷ Vaikka ajatus yksilöiden välisestä päätäntävällästä puolison valinnassa korostui 1700-luvulla, valintaa ohjailivat erilaiset diskurssit. Näitä toteutettiin näkyvimmin sekä erilaisissa käytösoppaissa että julkisessa keskustelussa. Vaikka tarkastelemieni kaunokirjallisten teosten tehtävä on pääosin viihteellinen, näen myös niiden pyrkineen samankaltaisin keinoin vaikuttamaan lukijakuntaansa.

3.3. Avioliitto: vapautta vai yksinäisyyttä?

Tässä alaluvussa tarkastelen sitä, millaisia ajatuksia teosten poikamiehillä oli avioliitosta, miten heidän toverinsa heille puolustelevat avioliittoa ja millaisia avioliiton ihanteita teokset esittävät. Kaikissa teoksissa miesten ajatukset avioliittoa kohtaan olivat aluksi jyrkän negatiiviset, ja he olivat vannoutuneet pysyvänsä poikamiehinä.

Tutkimissani teoksissa avioliiton ihanteet ovat pitkälti oletettuja ja ne toisintavat 1800-luvulle tyypillisiä romanttisen rakkauden ja kodin ideaaleja, jonka viitekehyksessä vapaaehtoisesti naimattomana pysyvä henkilö nähtiin poikkeuksena. Esimerkiksi Snyder kirjoittaa, kuinka 1700- ja 1800-luvun alkupuolen kirjalliset poikamiehet kuvattiin teoksissa usein suhteessa naimisissa oleviin miehiin ja avioliiton normeihin. Poikamiehistä kirjoittaessa siis tosinnettiin miesihanteen lisäksi ajan kodin ja avioliiton ihannetta, jota vastaan naimattoman miehen nähtiin taistelevan tai jopa uhkaavan.¹⁵⁸

Avioliitto tarjosi sekä taloudellisen että sosiaalisen perustan uuden perheyksikön syntymiselle.¹⁵⁹ Nelson kirjoittaa, kuinka avioliiton yleisinä puolustuspuheina pidettiin yksilöidenvälistä rakkautta, kumppanuuden ja perheen kaipuuta sekä hyväksytyä muotoa

¹⁵⁶ Anon. 1817c, 16–17.

¹⁵⁷ Erityisesti käytösoppaiden propagandistisista pyrkimyksistä ks. mm. Hammerton 2002, 75.

¹⁵⁸ Snyder 1999, 18–19.

¹⁵⁹ Davidoff & Hall 2002, 322.

purkaa omia seksuaalisia tarpeita. Lisäksi yleensä naiset saivat ylempiluokkaisen avioliiton kautta turvatun taloudellisen aseman, ja miehet kodilleen tai tilalleen luotettavan talouden- ja kodinhoitajan.¹⁶⁰ Snyder lisää, että vaikka koti ja avioliitto eivät olleet synonyymejä, aikakauden rakkauden ja kodin ideologiat linkitettiin mielikuvissa ja diskursseissa yhteen usein erottamattomasti.¹⁶¹

Macfarlanen mukaan seurusteluvaihe ja puolisoon tutustuminen kesti keskimäärin kuudesta kuukaudesta kahteen vuoteen. Naimisiinmenoikä korreloi ajatuksen kanssa siitä, milloin henkilö oli kypsytynyt ja saavuttanut sosiaalisen täysi-ikäisyyden. Näin ollen naimisiinmeno alkoi olla odotettua miehiltä 25-vuotiaina ja naisilta 20-vuotiaina, ja seuraavan kymmenen vuoden sisällä suurin osa ylipäättänsä naimisiin menevistä astui (ensimmäiseen) avioliittoonsa. Sen sijaan samankaltaista selkeää päättymisikää ei ole sille, milloin ihminen – nainen tai mies – ei enää mennyt naimisiin.¹⁶²

Yleisesti Macfarlanen mukaan naimisiinmenoa viivyteltiin taloudellisista ja sosiaalisista syistä. Tämä koski ylipäättänsä miehen tarvetta kerryttää varallisuutta, jotta hänellä olisi vaimolleen ja lapsilleen koti ja elatus taattuna. Ylemmillä luokilla huoli saavutetusta sosiaalisesta statuksesta ja varallisuuteen liittyneistä ylellisyyksistä viivästytti naimisiinmenoa, sillä saavutetuista eduista ja arvon tasosta ei haluttu tinkiä, vaikka varallisuus itsessään olisi riittänyt perheen elättämiseen. Samalla tavalla myös naiset halusivat pitää kiinni kotonaan saavutetusta asemasta, jolloin he myös saattoivat odottaa samanlaista ylläpitoa avioliitossaan.¹⁶³

Tarkastelemistani vanhoista poikamiehistä erityisesti *Confessions*-teoksen päähenkilö joutui nuoruudessaan pohtimaan taloudellisia rajojaan. Yliopistosta valmistumisen jälkeen hän kiersi maata ilman virkaa, minkä vuoksi miehellä ei omien sanojensa mukaan ollut tarpeeksi tuloja elättääkseen vaimoa.¹⁶⁴ Myöskään ensirakkauttaan hän ei kosinut, sillä mies ei nähnyt olevansa tarpeeksi itsenäinen taloudellisesti.¹⁶⁵ Kuitenkin pääasiassa teosten naimattomuuden syyt eivät liittyneet niinkään viivyttelyyn kuin kokonaan henkilökohtaiseen haluun pysyä naimattomana, sillä erityisesti Wisebyn ja Fitzosbertin taloudellinen ja sosiaalinen asema oli vankka.

¹⁶⁰ Nelson 2007, 11.

¹⁶¹ Snyder 1999, 21.

¹⁶² Macfarlane 1986; 216, 295.

¹⁶³ Macfarlane 1986, 279.

¹⁶⁴ Anon. 1827, 211.

¹⁶⁵ Anon. 1827, 147.

Individualismia korostavalla aikakaudella vanhempien tai muun suvun vaikutusta puolison valintaan sekä avioliiton solmimiseen ei nähty enää yhtä keskeisenä. Sen sijaan painotus oli ennen kaikkea yksilön omilla tunteilla ja halulla liittyä puolison valintaan. Yksi merkityksellisiä muutoksia ajan käsityksiin oli lisäksi se, että avioliittoon astumisesta itsestään tuli enenevässä määrin yksilön – erityisesti hyvätuloisen miehen – oma päätös, jota harkittiin tarkoin. Vaikka erityisesti yläluokkaisia avioliittoja kuitenkin todellisuudessa vielä saatettiin säädellä suvun intressien mukaisesti, lain mukaan vanhempien suostumusta avioliiton solmimiselle ei vaadittu. Ihanteina olivatkin yksilöiden oma tahto ja yhteneväinen tunneside, mikä näkyy myös tarkastelemassani kaunokirjallisessa aineistossa.¹⁶⁶

Missään tutkimassani teoksessa vanhemmat tai suku eivät vaikuta vanhojen poikamiesten puolisovalintaan. Ylipäänsä vanhemmat eivät ole hahmoja teoksissa, vaan heihin vain viitataan teosten alkupuolella osana päähenkilöiden hahmon rakentumista. Vanhemmat olivat kuitenkin merkittävä vaikuttaja lapsensa avioliittokäsitykseen *The Bachelor* -teoksessa: lordi Wisebyn avioliittovastaisuus syntyi lapsuudenkodin kautta hänen seurattuaan omien vanhempiansa epäonnea. Vanhemmat tietoisesti ja järjestelmällisesti iskostivat Wisebyn mieleen ajatuksen avioliiton vääjäämättömästä kurjuudesta, joka sen osapuolia kohtaisi aina siitäkin huolimatta, kuinka täydellisiltä mies ja nainen aluksi toisilleen vaikuttaisivat.¹⁶⁷

Wisebyn lisäksi muutkin teosten poikamiehet toistavat pelkoa liittyä ikuisen liiton solmimiseen henkilön kanssa, jonka todellisesta luonteesta ei voisi mennä takuuseen ennen avioon astumista. Virallinen avioero olikin vain harvoin vaihtoehtona, minkä vuoksi liittoa haluttiin pohtia tarkoin. Avioeron saattoi saada vetoamalla solmitun avioliiton laittomuuteen, ja eräänlaisen asumuseron saattoi saada todistamalla esimerkiksi aviorikoksen tapahtuneen, mutta tällöin osapuolet eivät saaneet mennä uudelleen naimisiin. Kaikista varakkaimmilla pareilla oli mahdollisuus kääntyä parlamentin puoleen. Kuitenkin avio- ja asumuseroja hillitsi eritoten sosiaalinen stigma, ja vain alle puoli prosenttia avioliitoista päättyi viralliseen avioeroon.¹⁶⁸

Equilibrium-teoksen herra Fitzosbert on vannoutunut poikamies petyttyään rakkaudessa nuorempaan miehenä. 23-vuotiaana Fitzosbert kihlautui kauniin ja nokkelan Isabel Seymourin

¹⁶⁶ Tämä ei ole vain individualistisen aikakauden ilmiö, vaan jo 1600-luvulla suurin osa avioliitoista oli puolisojen itsensä valinnasta ja tahdosta solmittuja. Macfarlane 1986, 122–124.

¹⁶⁷ Moore 1809a, 5–9.

¹⁶⁸ Lord 2001, 13–17.

kanssa, joka oli kuitenkin myös kiusoitteleva eikä alusta pitäenkään täysin miehelle omistautunut. Lopulta nainen avioituikin toisen kanssa, ja Fitzosbertin sanojen mukaan kerran petettyinä hän ei halunnut tulla kohdelluksi niin uudestaan. Lisäksi Isabelin avioituminen toisen kanssa synnytti miehessä yleisen inhon avioliittoa kohtaan, joka todentui tämän elämässä toistamiseen: ”Kanssakäymisessäni maailman kanssa olen nähnyt niin monta tapausta avioliitollisesta kurjuudesta, että mielipiteeni saa varmistuksensa jokapäiväisessä kokemuksessa [...] olen peruuttamattomasti *poikamies*.”¹⁶⁹

Miesten mielipiteet avioliitosta kuitenkin muuttuvat teosten myötä. Molemmat tajuavat, että todellinen onnellisuus on saavutettavissa vain yhdistymällä avioliiton kautta rakkauden kohteidensa kanssa. Wiseby ei enää välitä julkisesta mielipiteestä, ja sekä rakkaus että järki ovat ajaneet hänet tajuamaan avioliiton hyvät puolet. Lisäksi avioliiton hyviin puoliin lukeutuu se, että se on yleisesti käytössä ja tulee pitkään vielä olemaan – näin Wiseby taipuu myös perinteen alle.¹⁷⁰ Samaten Fitzosbert laskee muutoksensa järjen saavutukseksi, mutta myös onnellisuuden tavoittelu on iso osa päätöstä: hän ei enää kykene olemaan onnellinen ilman Florencea.¹⁷¹ Järjen kautta tehty valinta rakentuu maskuliinisuuden hyveisiin, mitä käsittelin jo edellisessä käsittelyluvussa.

Onnellisuuden tavoittelu liittyi vahvasti ajan rakkausihanteisiin, kuten Peter N. Stearns kirjoittaa. 1700-luvulla uudenlaisia muotoja saanut individualismi korosti uudenlaisten tunteiden tavoittelua maanpäällisessä elämässä. Yksilöiden pyrkimys onnellisuuteen nähtiin keskeisenä osana itseilmaisua ja aktiivisuutta. Myös onnellisuus ja rakkaus nivoutuivat toisiinsa: rakkaudentavoittelun ja individualismin painotukset linkittyivät tiiviisti yhteen, mikä realisoitui puolison valinnassa ja seurusteluvaiheessa. Puolisolta odotettiin voimakkaampaa positiivista vaikutusta yksilön tunteisiin, ja muun muassa onnellisuuden tunne oli rakkaudellisen avioliiton kulmakiviä.¹⁷²

Sen sijaan *Confessions*-teoksen poikamies ei päädy koskaan naimisiin ja tätä tämä vanhoilla päivillään katu syvästi. Teoksen sivuilla toistuukin yksi teemoista, joka esiintyi myös ohimennen kahdessa muussa tutkimassani aikalaisteoksessa: epävarmuus. Nimetön päähenkilö kulki pitkin maata nuoruusvuosiensa aikana, ihastui useisiin naisiin, mutta jäi aina miettimään,

¹⁶⁹ ”In my intercourse with the world I have seen so many instances of connubial misery that my opinion is confirmed by every day’s experience [...] I am irrevocably *a bachelor*.” Anon. 1817a, 14–15.

¹⁷⁰ Moore 1809c, 226.

¹⁷¹ Anon. 1817c, 215.

¹⁷² Stearns 2020, 391–395.

josko häntä voisi odottaa joku parempi puoliso. Hän muun muassa lähes kosi erästä Laura-neitoa, mutta lopulta mieltikin, kuinka hänen matkansa loppuisi ennen aikojaan, ja hän olisi saanut ”maistaa vain puolia sen nautinnoista”.¹⁷³ Mies arpoi niin pitkään, että ei onnistunutkaan enää löytämään mieleistään naista ja lopulta oli jo omasta mielestään liian vanha avioitumaan. Vertaamalla avioitumista pukeutumiseen, hän kuvailee:

Usein ja usein olen, operaation kammossa, viivytännyt ja lykännyt sitä, kuten tein avioliiton kanssa, kunnes siihen ryhtyminen oli liian myöhäistä – kunnes aika ulkona syömiselle oli jo kaukana takana, ja oli lähes aika mennä jälleen takaisin petiin.¹⁷⁴

Myös sanomalehtimateriaalissa käsitellään arpovia poikamiehiä. Vuonna 1842 ilmestyneessä kirjoituksessa nimimerkki ”G.v.K” jakaa miehet kolmeen luokkaan: niihin, jotka katsovat ennen kuin hyppäävät; niihin, jotka hyppäävät ennen kuin katsovat sekä niihin, jotka katsovat, mutta eivät koskaan hyppää. Tekstin esittämä oikea tapa toimia on näistä ensimmäinen, ja kirjoituksen pääpaino on torua jälkimmäisiä, eli vanhoja poikamiehiä, jotka käyttävät elämänsä naimisissa olevien tovereidensa pilkkaamiseen, mutta jotka itse lopulta jäävät yksin tai päätyvät pikaisesti naimisiin esimerkiksi taloudenhoitajansa kanssa huomattuaan, etteivät he pärjää yksin.¹⁷⁵ Kirjoitusten avulla siis todennäköisesti ohjailtiin miehiä tyytymään hyvään vaihtoehtoon, eikä odottamaan täydellistä paria, sillä sellaisen löytäminen ei ollut realistista.

Teokset eivät yleisestikään pyrkineet kuvaamaan avioliittoa täydellisenä vaihtoehtona, vaan parempana yksinäisyyteen verrattuna – avioliitto oli kompromissi. Parhaiten tätä keskustelua käy *Equilibrium*-teos, jonka kohtaukset rakentuvat usein naimisissa olevan Beauclairin ja vannoutuneen poikamiehen Fitzosbertin välisille keskusteluille, missä puhutaan sekä avioliiton puolesta että sitä vastaan. Pitkät molemminpuoliset pohdinnat mielestäni heijastelevat suoraan niitä oletuksia, mitä poikamiehillä saattoi olla avioliitosta, ja näin teos pyrkii tarjoamaan vastauksia lukijakunnan huoliin tai ajatuksiin.

Fitzosbertille esimerkin avioliiton hyveistä ja onnellisuudesta tarjoaa tämän ystävä Beauclair. Mies oli 27-vuotias – teoksen mukaan tarpeeksi vanha sekä arvioimaan itse että olemaan kiitollinen avusta –, kun hän nai Marian, jonka luonteenlaatu oli pääasiassa iloinen. Kuitenkin mukana oli myös järkiperusteita, sillä heidän sukutilansa olivat vierekkäin ja näin Beauclair

¹⁷³ Anon. 1827, 246.

¹⁷⁴ ”Often and often have I, through dread of the operation, put it off and off, as I did matrimony, till it was too late to undertake it – until the hour of going out or dining was long past, and it was nearly time to go to bed again.” Anon. 1827, 342.

¹⁷⁵ G.v.K: Old Bachelors – What are they? *Leicester Chronicle*, 2.4.1842, 4.

myös hyötyi avioliitosta. Ote avioliittoon on ainakin näennäisesti realistinen, sillä Beauclair tunnustaa myös ne erilaiset riidat ja erimielisyydet, mitä avioliittoon kuuluu, mutta jotka eivät kuitenkaan vähennä pariskunnan onnellisuutta: ennen kaikkea Maria on miehelleen kumppani, jonka kanssa jaettiin arki ylä- ja alamäkiin.¹⁷⁶

Fitzosbertille myös esitellään erilaisia poikamiehiä pyrkimyksenä saada tämä vaihtamaan mielipidettään avioitumisesta. Epäilemättä teoksen tarkoituksena on kutsua lukija Fitzosbertin saappaisiin käymään keskusteluja ja kohtaamaan onnettomia poikamiehiä, jotta lukija itse tulisi Fitzosbertin tavoin lopulta vakuutetuksi avioliiton kannattavuudesta.

Esitellyt poikamiehet ovat vanha ja kihtinen herra Courteney, looginen herra Murray ja eksentrisen herra Fauconberg. Fauconberg on näitä kahta keskeisempi hahmo teoksessa, mutta myös kahdesta muusta poikkeus. Häntä kuvataan *Confessions*-teoksen päähenkilön kaltaisena, vaikkei yhtä vanhana, eksentrisenä ja misantrooppisena erakkona. Miehen luonteen kaikki kääntöpuolet ovat johdettavissa pettymykseen rakkaudessa, kun paljastui, että hänen rakastamansa nainen olikin vain miehen arvonimen ja varallisuuden perässä.¹⁷⁷ Fauconberg on siis jälleen yksi esimerkki siitä, että naisen ja miehen tuli olla asemaltaan sekä perheensä varallisuudelta suunnilleen samantasoisia petoksilta välttymiseksi.

Sen sijaan Courteneyn ja Murrayn naimattomuuden taustalla on vapaudentahto: Ensimmäinen ei ole suostunut naisen ”tyranniaan”, vaikkakin hän joutuu nyt elämään taloudenhoitajattarestaan riippuvaisena.¹⁷⁸ Murray taas avioitua naisen kanssa, joka ei aina suostunut alistumaan tämän tahtoon, ja niin suhde päättyi: ”Minä, joka aina ylläpidin, ylläpidän ja tulen ylläpitämään *miehen* ylivaltaa.”¹⁷⁹

Toisaalta miesten valinnat kuvaavat osaltaan naisten paheita, eli pyrkimystä hallita miehiään. Kuitenkaan tätä valintaa ei nähdä teoksissa täysin positiivisena, mikä mielestäni keskustelee myös siitä, kuinka vaikka miehen ylemmyys nähtiin luonnollisena, se ei kuitenkaan saanut olla ylitsevuotavaa. Hammerton kirjoittaa siitä, kuinka erityisesti keskiluokkaisen kodin ihanne ja odotukset kätkeyvät taakseen myös toisen todellisuuden, missä miehet ylläpitivät perheenpäänsä asemaa julmuuden, kuten perheväkivallan keinoin. Vuosisadan puoleenväliin tultaessa keskustelu kodin sisäisistä, rakenteellisista ongelmista kiihtyi, ja huomiota alettiin

¹⁷⁶ Anon. 1817a, 2–5.

¹⁷⁷ Anon. 1817b, 182.

¹⁷⁸ Anon. 1817a, 23.

¹⁷⁹ ”I, who always did, do, and shall maintain the supremacy of *man*.” Anon. 1817a, 158.

kiinnittämään idealisoituun kotiin, joka ei vastannut odotuksia ja siten ylläpiti väkivaltaisiksikin kulminoituvia valtarakenteita.¹⁸⁰

Vapaus ja sen menettäminen onkin yksi paljolti pohdittu teema myös esimerkiksi matkustelun ja vapaa-ajanvieton näkökulmasta. Erityisesti yläluokan miehet matkustelivat paljon kotimaassaan, mutta myös ulkomailla. Historioitsija Sarah Goldsmith kirjoittaa, kuinka erityisesti niin sanottu Grand Tour toimi 1600-luvun lopulta alkaen pakollisena, riittimäisenä matkana yläluokan miehille. Sivistysmatka muovasi eliittimiehen identiteettiä nivomalla tämän osaksi ajan maskuliinisuuden ihanteita, kuten klassisia hyveitä ja oppineisuutta. Matkaan lähdettiin yleensä koulutuksen saatua noin kahdenkymmenen ikävuoden tietämällä ja siihen käytettiin yleensä kolmesta neljään vuotta. Vasta matkalta palattuaan pojasta oli tullut mies, joka alkoi ottamaan vastuuta aikuiselämän velvollisuuksista, kuten urasta, tiluksistaan ja perheen perustamisesta.¹⁸¹

Matkustelun haave ei kuitenkaan päättynyt nuoruuteen, vaan miehet halusivat pitää mahdollisuutensa matkusteluun vapaina. Esimerkiksi *Equilibrium*-teoksen alussa ystäväysten keskustelu vertailee avioliiton ja naimattomuuden puolia vapauden näkökulmasta: ”*Suus cuique mos est* – jokaiselle tapansa mukaan – sinulle vapautesi, minulle perheeni; – sinulle matkustus; – minulle kotini [...]”.¹⁸² Naimaton on vapaampi muun muassa matkustelemaan, siinä missä naimisissa olevalla on perhe ja koti.

Myös vapaa-aika ja itsemääräämisoikeus kokivat rajoituksia, kun miesten velvollisuudet vaimoan ja lapsiaan kohtaan kasvoivat. Miehet eivät esimerkiksi voineet enää samalla tavalla viettää aikaa klubillaan tai muissa illanvietoissa ystäviensä kanssa. Klubeillaan ja omissa asunnoissaan viihtyvät poikamiehet uhkasivat, kuten jo aiemmin on todettu, kodin ideologiaa toimimalla sen ulkopuolella. Snyder kuitenkin myös lisää, kuinka vapaina ja homososiaalisissa yhteisöissä elämäänsä tyytyväiset poikamiehet loivat myös vaihtoehtoisia mahdollisuuksia, jotka itsessään korostivat kodin ja perheen ihanteiden ongelmia.¹⁸³

¹⁸⁰ Hammerton 2002, 73–74.

¹⁸¹ Goldsmith 2020, 1–3.

¹⁸² ”*Suus cuique mos est* – every man to his taste – you to your liberty, I to my family; – you, to travelling; – I, to my home [...]”. Anon. 1817a, 2.

¹⁸³ Snyder käyttää termiä ”paradise of bachelors” tällaisesta elosta. Snyder 1999, 20.

Myös Chartier kehottaa tunnistamaan kontrolloiduissa representaation kohteissa valtaapitävien diskurssit.¹⁸⁴ Kontrollin tarve voi liittyä esimerkiksi huoleen sosiaalisen järjestyksen järkkymisestä tai totuttujen rakenteiden purkautumisesta. Sosiaalista järjestystä vastaan osoitettu vastahankaisuus tai jopa taistelemisen sen sijaan tulkitaan helposti uhkana, joka lisää painetta kontrolliin ja tasapainon säilyttämiseen.¹⁸⁵ Myös keskustelussa vanhoista poikamiehistä on nähtävissä vastakkainasettelua ihanteiden ja vastahankaisuuden välillä. Jos ihanteiden tehtävänä on saada yksilöt tavoittelemaan niitä ja siten toimimaan diskurssien kontrolloimalla oikeaksi nähdyllä tavalla, näyttäytyvät vapaaehtoisesti naimattomat poikamiehet mahdollisina uhkakuvina. Mitä useampi löytäisi ihanteille ja niiden tavoittelulle vaihtoehdoisen tavan toimia, sitä epävarmemmaksi staattisena nähty sosiaalinen järjestys kävisi, jolloin se kutsuisi osakseen kriittisempää tarkastelua sekä mahdollista muutospainetta.¹⁸⁶

Tosh kirjoittaakin, kuinka aikakaudella vallitsikin paradoksaalinen suhtautuminen avioliittoon ja sitä kautta miehuuteen. Toisaalta miehisyttä entistä vahvemmin määriteltiin kodin ja siten vaimon kautta: vain naimisissa oleva mies esimerkiksi saattoi valjastaa seksuaalisuutensa oikein. Samalla kuitenkin mieheksi kasvaminen tarkoitti naisten ”hylkäämistä”, kuten äideistään erkaantumista, minkä vuoksi myös edellä mainittua Grand Touria suosittiin.¹⁸⁷ Vuosisadan lopussa onkin nähtävissä voimistuvaa kulttuurista diskurssia, jossa naimaton mies nähtiin vapaana ja kodin kahleista irtautuneena.¹⁸⁸ Myös Snyderin mukaan vuosisadan loppupuolella poikamiehiin pystyttiin suhtautumaan myös ihailevasti tai kateellisesti pelkän halveksunnan sijasta.¹⁸⁹

Teoksissa poikamiehet ovat aluksi vapaudestaan nauttivia, mutta perusteet avioliiton puolesta korostavat vapauden menettämisen positiivisia puolia. Mitä vanhemmaksi poikamiehet tulivat, sitä useammin vapaus alkoikin käymään taakaksi ja muuttumaan yksinäisyydeksi. Yksi

¹⁸⁴ Tapausesimerkkinä Chartier käyttää 1600-luvun ”turhautuneita intellektuelleja”, jotka nähtiin ongelmana aikakaudella, jolloin jokaiselle korkeakoulutetulle miehelle ei ollut koulutuksensa arvoista virkaa. Chartierin tuloksissa on nähtävissä, kuinka esimerkiksi valtaapitävä joukko käytti argumenttina liian suuria sisäänpääsymääriä silloin, kun he tunsivat olonsa uhatuksi. Aiheensa erilaisuuden puolesta Chartierin analyysin voi nähdä soveltuvan tässäkin tapauksessa, sillä yhtä lailla kyseessä on hierarkista sosiaalista järjestystä uhkaava ”turhautuneiden” joukko. Chartier 1988, 127–150 (luvun sivut).

¹⁸⁵ Chartier 1988, 136–139.

¹⁸⁶ Chartier kirjoittaa turhautuneiden intellektuellien kontrolloinnin liittyneen konseptiin pysyvistä sosiaalisesta hierarkiasta sekä tietoon liittyneestä monopolistisesta katselutavasta. Tämän voi ulottaa koskemaan muun muassa kodin ihanteen monopolia, joka kuului vain keskiluokkaista ihannetta toisintavalle avioparille ja tämän sijaintia korkealla ihanteiden hierarkiassa. Chartier 1988, 141.

¹⁸⁷ Tosh 1999, 112–113.

¹⁸⁸ Toshin mukaan uudenlainen ihanne näkyi muun muassa Rudyard Kiplingin sekä Arthur Conan Doyleen teoksissa. Tosh 1999, 174–175.

¹⁸⁹ Snyder 1999, 3.

tehokeino avioliiton puolustamiseksi olikin kuolemalla sekä ikääntymisellä pelottelu. Tästä parhaimpana esimerkkinä toimii vanha ja sairas *Confessions*-teoksen poikamies läpi teoksen.

Yksinäisyys nivoutuu osin ajatukseen, joka kävi jo alaluvun alussa ilmi: vain naimisissa olevalla ajateltiin olevan koti ja rakkaat ympärillään. Sen sijaan vanha poikamies ”yksin kammioonsa eristäytyneenä usein tunsikin olevansa se yksinäinen olento, joka hän todella oli”.¹⁹⁰ Jos miehet muuttivat naimattomina pois kotoaan, he usein asuttivat kaupunkien vuokrahuoneita tai asuntoloita,¹⁹¹ vaikka tarkastelemillani yläluokan poikamiehillä jokaisella oli oma sukutilus tai isompi kaupunkiasunto. Ajatus kodin ja pelkän asunnon vastakkainasettelusta on nähtävissä toistuvasti eritoten tarkastelemassani sanomalehtiaineistossa, kuten seuraavassa, vuonna 1836 esiintyneessä artikkelissa ”Advantages of Wedlock”:

Ei kellään paitsi avioituneella miehellä ole kotia vanhoilla päivillään; ei kellään ystäviä, silloin, kuin hänellä; vain hän tietää ja tuntee kotilieden lohdutuksen; vain hän elää ja elpyy vihreillä vanhoilla vuosillaan lapsiensa kiintymyksen keskellä. Vanhalle poikamiehelle ei vuodateta kyyneliä, hänen yksinäisyyttään ja menetystään ei auttava käsi tai lempeä sydän piristä; ei ole ketään, kenen silmistä hän näkisi itsensä kuvannettuna ja kenen huulilta hän voisi vastaanottaa vankkumattomia vakuuksia huolenpidosta ja rakkaudesta. [...] Mutta hän [vanha poikamies] ei koskaan saa tietää, millaista on olla rakastettu – millaista on elää ja kuolla rakkaiden piirin keskellä. Hän ei voi koskaan tietää kodin tulisijan mukavuuksista.¹⁹²

Naimisissa oleva mies olisi siis kuollessaan rakastamiensa ympäröivä ja tietoinen siitä, että hänen sukunsa jatkuisi lastensa kautta. Sen sijaan artikkelissa kuvataan, kuinka kuolevaa vanhaa poikamiestä piirittäisivät vain epärehelliset perijät. Tosh kirjoittaakin, kuinka kuolinvuoteesta kiteytyi yksi kodin ihanteen ilmentäjistä; oikeanlainen kuolema vaati kuolevan ympärille lähisukua tuomaan lohtua.¹⁹³

¹⁹⁰ ”Alone, in the solitude of his chamber, he often felt the desolate creature he really was.” Richard: To the Editor of the Preston Chronicle, *Preston Chronicle* 16.5.1840.

¹⁹¹ Snyder 1999, 20.

¹⁹² ”None but the married man has a home in his old age; none has friends, then, but he; none but he knows and feels the solace of the domestic hearth; none but he lives and freshens in his green old age, amid the affections of his children. There is no tear shed for the old bachelor; there is no ready hand and kind heart to cheer him in the loneliness and bereavement; there is none, in whose eyes he can see himself reflected, and from whose lips he can receive the unfailing assurances of care and love.[...] But, he will never know what it is to be loved – and to live and to die amid a loved circle. He can never know the comforts of the domestic fireside.” Miscellaneous: Advantages of Wedlock. *Westmorland Gazette*, 30.7.1836, 1.

¹⁹³ Tosh 1999, 38.

Avioliitto oli siis valinta, jota puntaroitiin monelta kannalta, ja naimisiinmenoa oli jopa sopivaa odottaa tiettyyn taloudellisesti itsenäiseen asemaan asti. Tästä huolimatta avioliitto nähtiin tavoiteltavana ja luonnollisena osana niin miehen kuin naisen elämää, missä yksilöiden moraali kultivoitui parhaimmalla tavalla. Kodin nähtiin rakentuvan vain avioparin ja heidän jälkikasvunsa ympärille, ja poikamies sen sijaan eli tietynlaista puolielämää, jossa hän ei päässyt toteuttamaan täyttä miehuuttaan.

4. Vanhat poikamiehet yhteiskunnan ongelmana

Tämän käsittelyluvun tarkoituksena on lähestyä vanhoja poikamiehiä yhteiskunnallisemmasta näkökulmasta. Millaisia yhteiskunnallisia vaatimuksia tai odotuksia vanhoihin poikamiehiin ja heidän avioitumiseensa liitettiin? Aikakauden yhteiskunnalliset huolenaiheet nivoutuivat monelta eri kannalta myös avioliiton ja sitä kautta naimattomuuden kriittiseen tarkasteluun. Yksi ensimmäisiä huomioitani aineistostani oli se, että suuri osa erityisesti sanomalehdissä vanhoja poikamiehiä arvostelleista henkilöistä oli ainakin nimimerkkinsä mukaan naimattomia, vanhempia naisia. Asiaan paneuduttuani törmäsin niin sanottujen ylijäämänaisten (*redundant women*) ongelmaan, eli huoleen siitä, kuinka naimattomien naisten määrä kasvoi ja avioliiton suosio väheni. Ensimmäinen alaluku siis käsittelee naimattomien naisten ja poikamieheyden problematisoinnin yhteyttä.

Jokainen aikakausi luo myös kuvaa ihannekansalaisesta, joka toiminnallaan osallistuu kansakunnan rakentamiseen toivotunlaisella tavalla. Aiemmassa käsittelyluvussa kuvasin perheen ja kodin ihannetta. Kuitenkaan kyse ei ollut vain yksityisen piirin ja yksilöiden elämästä, vaan perheen ihanteiden vaikutukset näkyivät myös julkisessa piirissä ja yhteiskunnan rakentamisessa. Toisessa alaluvussa nostan esiin lasten saamisen ja isyyden toisaalta henkilökohtaiset, toisaalta yhteiskunnalliset ulottuvuudet. Keskeisenä jälkimmäisessä on erityisesti johdannossa esittelemäni Thomas Malthus ja hänen esiin nostamansa huoli väestönkasvusta ja sen yhteiskunnallisista vaikutuksista.

Viimeisessä alaluvussa palaan jälleen kirjallisuusanalyysiin käsittelemällä teosten avioliittojuonta ja sen edustamia uskonnollismoraalisia hyveitä. Vaikka uskonnollisuus oli 1700-luvun lopulta muuttunut henkilökohtaisemmaksi, oli sillä edelleen keskeinen asema keskiluokkaisessa ihanteessa sekä yhteiskunnan rakentamisessa. Yhteiskunnalliseen näkökulmaan lisäksi olisi voinut ottaa mukaan vielä keskustelun poikamiesten mahdollisista hyödyistä sekä tosielämän vanhoista poikamiehistä, mutta tähän tarkastelemani aineisto ei tarjonnut kattavasti vastauksia.

4.1. Ylijäämänaiset – vanhatpiiat poikamiesten vastuulla

Jo 1800-luvun alussa, mutta yhä enenevässä määrin vuosisadan puoliväliin tultaessa, herätti Englannissa huolta naimattomien naisten kasvava lukumäärä. Tämä näkyi myös julkisessa keskustelussa, sillä tarkastelemissani sanomalehtiartikkeleissakin puhutaan siitä, kuinka

maassa oli naisia enemmän kuin miehiä. Huomioitiin, että vaikka kaikki miehet olisivat menneet naimisiin, aina olisi kuitenkin naimattomia naisia. Sen sijaan poikamiehillä ei nähty olevan tekosyitä pysyä naimattomana. Esimerkiksi useassa eri lehdessä julkaistu palsta kyseli – osin huumorimielessä kylläkin –, kenelle lukijoiden mielestä tulisi osoittaa korotettuja verotuksia. ”Rouva tiettyssä iässä” ehdotti tuntuvaa verotusta poikamiehille ja naimaiässä oleville leskimiehille. Samassa yhteydessä ”Vaatimaton vanha poikamies” ehdotti verotusta sen sijaan naimattomille naisille. Tähän lehden toimitus kommentoi vastaten, että he mitä kiivaimmin vastustivat moista epäreilua veroa. Toimitus nimittäin näki, että oli juuri ”Vaatimattoman vanhan poikamiehen” sekä hänenkaltaistensa miesten käytöksen syytä, että vanhoiltapiioilta ylipäänsä ”sallitaan minkäänlainen olemassaolo”.¹⁹⁴

Ensimmäinen myös avioliittostatusta selvittänyt väestölaskenta tehtiin Iso-Britanniassa vuonna 1851.¹⁹⁵ Kyseistä väestönlaskentaa voi tulkita Michael Andersonin laatiman taulukon avulla artikkelista ”The Social Position of Spinster in Mid-Victorian Britain” (*Journal of Family History*, Vol. 9 (4), 1984). Sen pohjalta selviää, että kyseisenä vuonna naimattomia miehiä oli 15–24-vuotiaista 90,4 % (1 756 000 henkilöä), 24–34-vuotiaista 35,9 % (543 000), 35–44-vuotiaista 16,5 % (190 000), 45–54-vuotiaista 11,8 % (100 000) ja 55–64-vuotiaista 10,2 % (56 000).¹⁹⁶

Näin ollen voi päätellä miesten menneen naimisiin pääosin yli 24-vuotiaina, ja suurin osa seuraavan kymmenen vuoden aikana ennen 35 ikävuotta. Tämänkin jälkeen solmittiin avioliittoja. Samaten väestölaskennasta kävi ilmi, että kaikkina tutkittuina ikävuosina – pois lukien 15–24-vuotiaiden keskuudessa – naimattomia naisia oli enemmän suhteessa naimattomiin miehiin. Naimattomia, yli 25-vuotiaita naisia oli vuosisadan puolivälissä hieman yli miljoona, ja leskiä yli 750 000. Verrattuna yli 25-vuotiaisiin naimattomiin miehiin, vanhojapiikoja oli 112 000 enemmän ja leskinaisia 412 000 enemmän kuin leskimiehiä – niin sanottuja ylijäämänaisia oli siis noin puoli miljoonaa.¹⁹⁷

Historioitsija Kathrin Levitanin mukaan ensimmäisellä väestölaskennalla oli myös kulttuuriset ja yhteiskunnalliset vaikutuksensa. Ensimmäistä kertaa koko Iso-Britannian väestöä luokiteltiin tilastollisesti niin, että kansalaiset nähtiin joko ylijäämänä tai ideaalisena osana yhteiskuntaa –

¹⁹⁴ ”[...] that such articles as old maids are allowed to have any existence”. Ks. mm. New Taxes! *Leed's Times*, 2.4.1842, 6.

¹⁹⁵ Väestölaskenta käsitti sekä Englannin, Walesin että Skotlannin väestön.

¹⁹⁶ Anderson 1984, 379.

¹⁹⁷ Anderson 1984, 378–379.

esimerkiksi naimattomina ja naimisissa olevina. Kun kansakunta tilastoitiin nähtävissä oleviin lukuihin, oli mahdollista keskustella muun muassa naimattomuuden laskun huolista konkreettisemmin, vaikka samankaltaisista ongelmista oli keskusteltu jo vuosisadan alkupuolella. Levitanin mukaan väestötieteellinen laskenta muodosti uuden näkökulman diskurssiin siitä, millainen oli haluttava, ”normaali” kansalainen, joka toiminnallaan osallistui kansakunnan rakentamiseen.¹⁹⁸

Väestölaskennasta nousseeseen huoleen liittyen ilmestyi *National Review* -lehdessä vuonna 1862 poliittisten ja sosiologisten aiheiden esseisti William Rathbone Gregin essee otsikolla ”Why are women redundant?”.¹⁹⁹ Laajassa, vajaa 40-sivuisessa kirjoituksessaan Greg pohtii niitä syitä, miksi Englannissa on niin paljon naimattomia naisia. Gregin taulukoinnin mukaan 20–60-vuotiaita naisia oli reilu viisi prosenttia enemmän kuin samanikäisiä miehiä. Siinä missä luonto saneli, että tämä lähes 6 % oli oltava naimattomia, tosiasiaa naimattomia naimaikäisiä naisia oli 30 %. Jäljellejäävää osaa Greg nimitti ylijäämänaiseksi.²⁰⁰

Vaikka essee ajallisesti sijoittuu jo hieman tarkasteleman ajanjakson ulkopuolelle, huomaan että sen sisältö on jatkumoa niille ilmiöille, joista jo 1800-luvun alkupuoliskolla erityisesti sanomalehdissä keskusteltiin. Greg on siksi arvokas lisä tutkimukseen, sillä kyseessä näyttää olleen laajalle levinnyt ja keskusteluakin herättänyt essee, joka tarjoaa yhteiskunnallisemman näkökulman naimattomuudessa nähtyihin aikalaisongelmiin. Siinä missä vielä muutama vuosikymmen aikaisemmin avioliiton suosion lasku liittyi ennemminkin arvioituihin uhkiin ja moraalipaniikkiin, oli jo vuosisadan loppupuolella kyse näkyvämmästä ilmiöstä avioliittomarkkinoilla, mikä kiteytyy juuri muun muassa Gregin esseessä ja sen synnyttämässä keskustelussa.

Suurimman huolen Greg kiinnittää keski- ja yläluokkaisiin naimattomiin naisiin, joiden täytyy ”ansaita oma elantonsa sen sijaan, että he voisivat käyttää tai hoitaa miesten ansioita”.²⁰¹ Naisen tehtäväksi muotoutuu esseessä – kuten aikalaiskäsityksessä yleisesti – kodin hengettärenä toimiminen. Ilman aviomiestä nainen on Gregin mukaan tuomittu elämään itsenäistä ja

¹⁹⁸ Levitan 2008, 360.

¹⁹⁹ Käytän Valerie Sandersin ja Lucy Delapin toimittamasta kokoelmasta *Victorian and Edwardian Anti-Feminism Vol. I* (2010) löytyvää editiota Gregin esseestä, joka on *National Review*istä huhtikuulta 1862.

²⁰⁰ Greg 1862 [2010], 109. Ilmoitetut sivunumerot ovat kokoelman alatunnisteen juoksevaa numerointia, eikä oikean yläkulman *National Reviewin* sivunumeroita kokoelman sisällä suunnistamisen selkeyttämiseksi.

²⁰¹ ”– who have to earn their own living, instead of spending and husbanding the earnings of men.” Greg 1862 [2010], 104.

epätäydellistä elämää, joka ei vastaa naisen luonnollista kohtaloa.²⁰² Levitanin mukaan ylempien luokkien naisten naimattomuus nähtiin erityisen tuottamattomana, sillä aikakauden ihanteessa heidän paikkansa oli kotona lasten synnyttämässä ja kasvattamisessa. Sen sijaan alempien luokkien naisten nähtiin voivan tuottaa yhteiskunnallista hyötyä työntekonsa kautta myös naimattomina.²⁰³

Syiksi naisten naimattomuuteen Greg luetteli kolme pääsyytä. Ensimmäinen ja suurin niistä oli maastamuutto, erityisesti naimaikäisten miesten emigroituminen muun muassa Australiaan ja Yhdysvaltoihin aikaisempien vuosikymmenten saatossa. Ratkaisuksi Greg ehdottaa naimattomien naisten lähettämistä siirtokuntiin: käytännönläheisesti hän jopa laskee, montako alusta tarvittaisiin matkaamaan Atlantin yli, jotta kaikki Yhdysvalloissa enemmistössä olevat miehet saisivat itselleen yhden englantilaisen vaimon.²⁰⁴

Voimakas maastamuutto Englannista oli lähtenyt liikkeelle jo 1600-luvulta ja jatkunut läpi 1700-luvun. James Hornin esittämässä taulukossa on nähtävissä, kuinka 1700-luvun loppupuolelta maastamuuttavien lukumäärä kasvoi huimasti, ja korkein vuosittainen piikki kävi noin 240 000 ihmisessä 1830-luvulla.²⁰⁵ Bailyin ja DeWolfen väestötieteellinen tutkimus keskittyy 1770-luvun maastamuuttoon. Sen mukaan Englannista Amerikan siirtokuntiin emigroituneesta väestöstä jopa kolme neljäsosaa oli miehiä ja suurin ikäluokka koostui 20–29 vuotiaista, eli juuri naimaikäisistä miehistä.²⁰⁶ Kuitenkin suurimmaksi osin maastamuutto ei koskenut niinkään yläluokkaisia henkilöitä, vaan suurin luokka emigrantteja oli työväenluokkaa.²⁰⁷ Samankaltaista verrattavaa aineistoa en ole valitettavasti löytänyt 1800-luvun alkupuoliskolta.

Toinen syy naisten naimahaluttomuudelle oli Gregin mukaan heidän mieltymyksensä ylelliseen elämään, josta tämä joutuisi avioliiton myötä tinkimään. Kuten jo aiemmassa käsittelyluvussa totesin, moni mieskin epäröi naimisiinmenoa taloudellisista syistä: joko perhe ja vaimo olisivat käyneet liian kalliiksi, tai avioitumista viivytettiin riittävän elintason saavuttamiseksi. Greg argumentoi, että vaikka oli tärkeää laskea avioliiton kuluja rationaalisesti etukäteen, liiallisien

²⁰² Greg 1862 [2010], 104.

²⁰³ Levitan 2008, 364.

²⁰⁴ Tähän tarvittaisiin 10 000 matkaa Atlantin yli. Greg 1862 [2010], 110–112.

²⁰⁵ Horn 1998, 30.

²⁰⁶ 34,8 % oli 20–24-vuotiaita ja 18,7 % oli 25–29-vuotiaita. Miehiä oli 83,8 % (huomioitavaa, että sukupuoli oli tuntematon 4,2 % tapauksista). Baily & DeWolfe 1986, 142–144.

²⁰⁷ Yläluokkaa muutti vain 2,5 %. Baily & DeWolfe 1986, 154.

ylellisyyksien tavoittelu tai niistä itsepäisesti kiinni pitäminen oli vain kylmien ja tyhjöpäisten piirre.²⁰⁸

Sama ajatus koski miehiä jopa enemmän kuin naisia:

He ovat vastahakoisia luopumaan poikamiehen uran helposta itsenäisyydestä, poikkeuksellisista ylellisyyksistä sekä tavanomaisista hemmotteluista vaihtaakseen ne vaimon kahleisiin, lasten taakkaan ja vastuuseen ja säädylliseen kotilieden monotoniaan. He pelkäävät perhesiteitä enemmän kuin kaipaavat perheen iloja.²⁰⁹

Samoin mies joutuisi luopumaan klubeistaan ja omasta homososiaalisesta yhteisöstään.²¹⁰ Lisäksi tähänkin nivoutunee aiemmin käsittelemäni ylpeyden luonteenpiirre, joka saa miehen epäröimään vaimon ottamista tilanteessa, jossa hän ei kykenisi tarjoamaan tälle kaikkia mahdollisia yltäkylläisyyksiä. Mielenkiintoisesti huomiota ei kiinnitetä siihen, että ylemmässä lainauksessa poikamiehen elämää kuvataan positiivisin sanoin siinä missä avioliittoa määrittävät ”vaimon kahleet” sekä ”lasten taakka”. Tämä osaltaan mielestäni puhuu sen puolesta, että avioliiton tavoittelun luonnollisuutta ei kyseenalaistettu. Greg toteaaakin, kuinka avioliitto niukemmassakin muodossa oli aina parempi, kuin yksin eläminen.²¹¹

Yksi painavimpia syitä kuitenkin nähtiin olevan miehissä, moraalittomissa sellaisissa. Jos miesten tulisi valita todellisen, tiukan selibaatin tai avioliiton väliltä, päätyisi yhdeksän kymmenestä heti naimisiin. Nyt Gregin mukaan kuitenkin yhteiskunta salli liiaksi miesten pysyä naimattomina ja samalla nauttia naisseurasta bordelleissa tai rakastajattarien muodossa.²¹²

Paul McHughin mukaan keskustelu prostituutiosta ja sen ongelmista kiihtyi vuosisadan puolivälissä. Prostituutiota yritettiin säädellä ja erityisesti huoli erilaisista taudeista kiihtyi. Kuitenkin samalla prostituutio nähtiin myös yläluokkaisia naisia ja heidän puhtauttaan suojelevana tekijänä, sillä näin miehet saivat keinon purkaa seksuaalisia tarpeitaan ennen avioliittoa.²¹³ Kuitenkaan prostituutio ei ollut sosiaalisesti hyväksyttävää, ja normien mukainen,

²⁰⁸ Greg 1862 [2010], 114–116.

²⁰⁹ ”They are loth to resign the easy independence, the exceptional luxuries, the habitual indulgences of a bachelor’s career, for the fetters of a wife, the burden and responsibility of children, and the *rangé* monotony of the domestic hearth. They dread family ties more than they yearn for family joys.” Greg 1862 [2010], 115.

²¹⁰ Greg 1862 [2010], 116.

²¹¹ Greg 1862 [2010], 116–117.

²¹² Greg 1862 [2010], 120.

²¹³ McHugh 2013, 17.

sallittu seksuaalisuus realisoitui vain avioliitossa.²¹⁴ Myös sanomalehdissä esiintyi kritiikkiä niitä moraalittomia poikamiehiä kohtaan, jotka olivat saaneet lapsia esimerkiksi rakastajiensa kautta, mutta pysyivät naimattomina ja usein välinpitämättöminä lapsiaan kohtaan.²¹⁵

Niinpä yksi syy siihen, miksi naimattomia miehiä kritisoitiin, oli reaktio huoleen naimattomien naisten kasvavasta määrästä ja heidän ylläpitämisestään. Koska naisilla oli 1800-luvulla vähemmän mahdollisuuksia elättää itseään itsenäisinä talollisina, oli heidän nojattava eritoten perheidensä tukeen. Suuri osa poikamiehistä oli joko oman taloutensa päitä tai he elivät vuokralaisina. Harvemmin he asuivat jonkin sukulaisen ylläpitäminä, mikä taasen oli yleisempää naimattomille naisille, sillä heistä nähtiin olevan miehiä enemmän hyötyä perheelle esimerkiksi talousapuna.²¹⁶

Gregin esseestä ja väitteiden todenperäisyydestä on keskusteltu tutkimuskirjallisuudessa. Esimerkiksi väestölaskentaa taulukoinut Anderson osoittaa, että vaikka Gregin väitteet näyttävät istuvan yksiin esimerkiksi väestölaskennan naisten työllistymistä kartoittaneiden tietojen kanssa, myöhemmin on todistettu, että väestölaskennassa tuottavaa työtä tekevien naisten prosentit olivat alimitoitettuja todellisuuteen nähden.²¹⁷ Emily Steinlight puolestaan argumentoi, että Gregin ratkaisut ylijäämän naisten ongelmaan – maastamuutto ja niukempaan elämäntapaan tyytyminen – eivät olisi olleet toimivia ongelmia ratkaisuihin, vaan aikakaudella puhuttivat entistä enemmän kysymykset avioliiton sisäisistä ongelmista sekä naisten kasvavasta halusta saada tyydytystä ja tarkoitusta elämäänsä avioliiton ulkopuolelta.²¹⁸ Myös Ruth Freeman ja Patricia Klaus kirjoittavat, kuinka 1870-luvulta lähtien Englannissa naiset alkoivat puhua naimattomuudesta suotuisammin keskiluokkaisten naistenkin saadessa uudenlaisia keinoja elantonsa ansaitsemiseen; avioliitosta tuli enenevissä määrin myös naisille valinta, josta saattoi helpommin myös kieltäytyä.²¹⁹

Myös suurin osa vanhoille poikamiehille suunnatusta sanomalehtikirjoittelusta alleviivasi miesten velvollisuutta avioitua ja vaihtoehtoisia ratkaisuja ehdotettiin harvemmin. Kuitenkin yhdessä hakutuloksessa vanha poikamies kyseenalaistaa miesten velvollisuuden naisten ”pelastamisessa” kysyen sen sijaan, mitä yhteiskunta voisi tehdä, jotta nainen ei olisi

²¹⁴ Tosh 1999, 57–58.

²¹⁵ Ks. mm. Richard: Matrimony. *Preston Chronicle*, 20.6.1840, 4.

²¹⁶ Anderson 1984, 299–300.

²¹⁷ Anderson 1984, 380–381.

²¹⁸ Steinlight 2018; 138–140.

²¹⁹ Freeman & Klaus 1984, 395–369.

riippuvainen miehen tuesta. Erityisesti kirjoittaja haluaisi Englannin tukevan naisten taiteilijuutta sekä älyllisiä tuotoksia. Toisin sanottuna hänen huolensa kohdistui jälleen eritoten yläluokan naimattomien naisten elannon ansaitsemiseen.²²⁰

Vuoden 1851 väestölaskennan myötä keskustelu ylijäämänaisista kiihtyi, ja yleisemmästä vapaaehtoisen naimattomuuden moraalipaniikista tuli konkreettisempänä nähty uhka. Toistaiseksi tutkimuskirjallisuudessa on keskitytty keskustelemaan väestölaskennan aiheuttamista naisiin kohdistuneista oletuksista sekä vaikutuksista. Kuitenkin tutkielmani osoittaa, että kriittinen kommentointi ja ohjailu ulottui myös miehiin. Ylempien luokkien sisällä keskimääräisen avioitumisiän nousu ja solmittujen liittojen väheneminen jatkoivat kiihtymistään 1800-luvun loppua kohden.²²¹ Ongelmaan etsittiin ratkaisuja naimattomien naisten ja miesten käytöksestä samoin keinoin, kuin oli tehty tarkastelemallani vuosisadan alkupuolellakin. Kuitenkin myös muutosta oli ilmassa, sillä vuosisadan loppua kohden konservatiivisina nähdyt kodin ihanteet joutuivat kriittisemmän tarkastelun kohteeksi.

4.2. Pelko ylikansoittumisesta vai sukulinjan hiipumisesta?

Lastensaaminen ja siihen liittyneet kysymykset 1800-luvun alussa sitoutuivat vahvasti luokkaan: yhteiskunta halusi säädellä sitä, kuka lisääntyi ja millaisista ihmisistä maan väkiluku koostui. Freeman ja Klaus argumentoivat, että kouluttautuneita ja varakkaita ihmisiä suosittiin, ja sen sijaan köyhempien ja vähäosaisempien ihmisten väkimäärän kasvua pelättiin. Englannissa heräsi huoli ylempiluokkaisten avioliittojen – ja sen seurauksena lapsimäärän – laskusta, jolloin tuolloin kukoistavan imperiumin armeija olisi koostunut enenevässä määrin kaupunkien slummien heikkokuntoisemmasta väestä, joiden avioitumistahti ei ollut vähentynyt samassa suhteessa.²²²

Onkin huomioitava, että myös tässä tutkielmassa katse kohdistuu naimattomiin ylempien keskiluokan miehiin. Tämä varakas ja koulutettu väestö kuului siihen luokkaan, jonka haluttiin lisääntyvän ja pysyvän elinvoimaisena maassa. Päinvastoin alemman luokan henkilöt haluttiin pysyvän naimattomina mahdollisimman pitkään syntyvyyden alentamiseksi. Asiaa tutkinut historioitsija Raffaella Sarti kirjoittaa, kuinka kyseessä oli ylempien luokkien yritys ei vain

²²⁰ Hector: An Old Bachelor and the Ladies of England. *Morning Post*, 25.12.1850, 3.

²²¹ Tosh 1999, 172.

²²² Freeman & Klaus 1984, 394–395.

hillitä alemman luokan väestönkasvua, mutta myös pyrkimys turvata heidän oma elintasonsa. Esimerkiksi ylemmän luokan kotona asuvasta palvelusväestä yli puolet olivat naimattomia, ja moni etenkin nainen poistui palveluksesta avioituttuaan.²²³

Alemman luokan väestönkasvun huolen puki sanoiksi muun muassa väestötieteilijä Thomas Malthus (1766–1834). Hän julkaisi vuonna 1798 teoksen *An Essay on the Principle of Population*, jossa hän esitteli väestötieteellisen teoriansa siitä, kuinka maailma on vaarassa ylikansoittua. Ylikansoittuneessa maassa ravintoa ja resursseja ei riitä kaikille, mikä taasen johtaa erilaisiin yhteiskunnallisiin kriiseihin. Teoria perustui siihen, että 1800-luvun puolivälistä alkaen väestönkasvu oli kiihtynyt huomattavasti muun muassa paremman hygienian ja ravinnon ansiosta.²²⁴

Malthusin ajatuksia tutkinut antropologi Alan Macfarlane kokoaa ja esittelee tätä niin sanottua malthusilaisuus-oppia, joka ennusti väestönkasvun ongelmia neljässä vaiheessa: Ihmiset menevät mahdollisimman pian naimisiin päästäkseen purkamaan seksuaaliset halunsa. Näin lapsikuolleisuuden alennuttua aikainen naimisiinmeno johtaa useampaan lapseen, eli väestö kasvaa eksponentiaalisesti. Kuitenkaan taloudelliset resurssit eivät pysty kasvamaan samaan tahtiin. Tämä johtaa neljänteen vaiheeseen, jossa väestönkasvu tulee rajoitetuksi kurjuudella (*checks of misery*), kuten sodalla, nälänhädällä tai taudeilla.²²⁵ Vuoden 1803 toisessa painoksessa Malthus laajentaa teoriaansa lisäämällä siihen ennaltaehkäisevän toimenpiteen: avioliiton solmimisiän myöhentämisen.²²⁶

Vaikka nykytiedon valossa näemme, ettei Malthusin teoria eksponentiaalisesta väestönkasvusta toteutunut, kuvasi teoria aikansa huolia liittyen väestönkasvuun ja sen hillintään. Erityisen keskeistä on Malthusin näkemys siitä, kuinka nuorena avioituminen ja siten korkea lapsiluku korreloivat sosiaalisen luokan kanssa: kaikista vastahakoisin avioitumaan oli varakkain luokka, eli ylempi keskiluokka ja aateli – ryhmä, johon tutkimani vanhat poikamiehet kuuluvat. Malthusin mukaan suurin syy ylempien luokkien haluttomuudelle avioitua oli heidän pelkonsa kerrytetyn sosiaalisen aseman, suhteiden ja varallisuuden heikkenemisestä, vaikkakin varallisuus riitti edelleen takaamaan hyvän toimeentulon. Sen sijaan ongelmaksi nähtiin nuorena avioituva työväenluokka. Täten Malthus teoksessaan painotti, kuinka avioliitto tuli

²²³ Sarti 2008; 434, 439.

²²⁴ Macfarlane 1986, 20–21.

²²⁵ Samanlaisia ideoita esittivät myös muut aikalaiset, kuten moraalifilosofi Adam Smith sekä taloustieteilijä Dugald Stewart. Macfarlane 1986, 6.

²²⁶ Macfarlane 1986, 7–8.

solmia vasta, kun se olisi taloudellisesti mahdollista. Avioliittoa ei tullut solmia etenkään, jos taloudellinen tilanne lapsia saadessa heikkenisi – näin hän pyrki siis rajoittamaan nimenomaan alemman luokan avioitumista ja lisääntymistä.²²⁷

Täten aikakaudella voi nähdä vallinneen ristiriitainen ajattelutapa avioliittoon, sen hillitsemiseen tai kannustamiseen. Tutkimani ylemmän luokan poikamiehet haluttiin naimisiin ja pitämään oma luokkansa runsaslukuisena, jotta heidän suhteensa yleiseen väkilukuun ei vähenisi ja alempien luokkien määrä kasvattaisi valtakunnan elatustaakkaa esimerkiksi erilaisten köyhäinavustusten muodossa. Toisaalta alempien luokkien lapset nähtiin jo varhain työvoimana, mikä taasen nähtiin hyvänä puolena korkealle lapsimäärälle. Macfarlanen mukaan tämä myös hillitsi voimakasta halua kieltää konkreettisin toimin nuorena avioitumista.²²⁸

Keskustelussa yhteiskunnan tehtävästä hillitä tai vahvistaa väestönkasvua luokan perusteella on nähtävissä ajatusmalli, joka vuosisadan loppupuolella muotoutui osaksi sosiaalidarwinistista ajattelua, joka realisoitui sosiaalipoliittisessa toiminnassa. Yksi sosiaalidarwinismin piirteistä oli eugeniikka, joka pyrki säätelemään syntyvyyttä joko sitä rohkaisten tai hilliten eri fysiologisten ominaisuuksien perusteella.²²⁹ Vaikka tarkastelemallani aikakaudella ei kyse ollut vielä systemaattisesta ilmiöstä, on sen juuria mielestäni havaittavissa jo vuosisadan alkupuolella Malthusin lisäksi muun muassa aiemmin mainitsemassani vanhojen poikamiesten piirteitä luokittelevassa teoksessa *Old Bachelors: their Varieties, Characters, and Conditions* (1835). Teoksessa kirjoitetaan, kuinka periytyvää sairautta, erityisesti mielisairautta, sairastava mies ei olisi saanut mennä naimisiin ja siten lisääntyä. Näin ollen sairaus oli ainoa hyväksytty syy poikamieheydelle.²³⁰

Kiihtyvän väestönkasvun huoli tai alemman luokan kritiikki ei näy vahvasti tarkastelemieni teosten sivuilta, sillä etenkin *Bachelor-* ja *Equilibrium-*teokset toisintavat romantiikan lajin kuvausta maaseudun pastoraali-idyllistä. Sen sijaan *Confessions-*teos toisinaan kommentoi kaupunkiasumista ja ylipäättänsä siellä ilmeneviä negatiivisia ilmiöitä. Teoksen päähenkilö vuodattaa kärkkäitä tunteitaan eri aiheista, eikä vähiten yhteiskunnallisiksi ongelmiksi näkemistään asioista. Yksi näistä on juuri Malthusin huolta toisintava ylikansoittuminen, joka

²²⁷ Macfarlane 1986, 15–16.

²²⁸ Macfarlane 1986, 76–77.

²²⁹ Lewis 2016, 156.

²³⁰ Anon. 1835, 142–143.

nivoutuu vahvasti köyhän väestön kasvuun Lontoossa. Tästä aiheesta päähenkilö valittaa useaan otteeseen:

Voi Luoja, jos olisi joku rajoitus tälle kulkutautimaiselle ihmisten ylivuodolle! [...] Jälleen, kun näen kurjuuden heijastuvan monien ilmeistä – joidenkin rampautuneista ja vaivaisista ruumiista – köyhyyden rähjäinen ulkomuoto, paljasjalkainen, likainen, ryysyissä – kurjat lapset huutamassa tuskastuneen vanhempansa ympärillä, itkemässä leipää, jota hänellä ei ole heille antaa; en voi pidättyä kiireesti tivaamasta, mitä hyvää oli sellaisen kurjuuden massan luomisessa, kuin mitä tämä maailma esillepanee?²³¹

Lontoossa asuva vanha poikamies eli aikansa suurimmassa kaupungissa, joka oli ylittänyt miljoonan ihmisen rajan 1800-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana.²³² Väestönkasvu oli voimakasta, mikä osaltaan oli herättänyt muun muassa Malthusin huolehtimaan ylikansoittumisesta. Lisäksi kaupungissa asui runsaasti heikkoja ja sairaita, joiden ylläpitämiseen kaupunki käytti kasvavaa määrää rahaa, mikä maksettiin keski- ja yläluokan verotuloista.²³³ Tämä oli varmasti yksi syy siihen, miksi myös etuoikeutetun henkilön näkökulmasta kirjoitetun *Confessions*-teoksen sivuilla asia tuotiin ilmi.

Yleisesti ottaen keskustelu lastensaannista ja perheenperustamisesta ei ole tarkastelemassani aineistossa pääosassa, mutta toisaalta avioliittoon liittyi myös sanomattomana oletuksena ja toiveena jälkikasvun saaminen. *The Bachelor* -teoksessa lastenhankintaa ei oikeastaan käsitellä. Sen sijaan *Equilibriumissa* lapset ovat yksi tekijä lisää onnellisessa avioliitossa ja avioliiton puolustuspuheissa. Jälleen yhdessä avioliittoa vertailevassa keskustelussa Fitzosbert ja hänen ystävänsä Beauclair pohtivat lasten merkitystä. Beauclair kertoo lasten olevan sellaisen onnellisuuden lähde, jollaista Fitzosbert ei kykene edes ymmärtämään ennen kuin hänestä itsestään tulee isä.²³⁴

Lisäksi lapset olivat tae sukulinjan jatkumisesta, mikä oli tärkeää etenkin ylemmälle luokalle. Sukulinjan jatkaminen oli omalta osaltaan myös yhteiskunnallinen asia, sillä lapset olivat esimerkiksi tulevaa työvoimaa ja valtakunnan selkärankaa; erityisesti yläluokan miehet

²³¹ ”Would to God there were some check on this pestilent overflow of people! [...] Again, when I see misery depicted in the countenances of many – the maimed and wretched bodies of some – the squalid appearance of poverty, barefooted, filthy, and in rags – the miserable children howling round their agonized parent, and crying out for the bread, which she has not to give them; I cannot refrain from hastily demanding, what was the good of creating such a mass of misery, as this world exhibits?” Anon. 1827, 323–324.

²³² Schwarz 2009, 126.

²³³ Vuonna 1803 kyse oli yli puolesta miljoonasta punnasta. Hitchcock & Shoemaker 2015, 397.

²³⁴ Anon. 1817a, 3.

käyttivät valtaa esimerkiksi keskeisissä valtionviroissa ja muissa julkisissa tehtävissä.²³⁵ Niinpä ajatus lapsettomuudesta nähtiin itsekkäänä tekona, kuten *Equilibriumissa* Beauclair toteaa:

Itserakkaus on hyveellisyyden lähde, mutta ei virta; ellei se laajene virraksi, ja tämä virta myös sivujoen haaroihin, se ei lannoita maata vaan tulee kuvottavaksi seisovaksi lammeksi, turhaksi itselleen ja vastenmieliseksi muille.²³⁶

Keskustelun aiheena on ollut itsensä rakastaminen, joka on tunnustettu hyve, mutta sen sallittuna esiintymismuotona nähdään tämän rakkauden jakautuminen sivujokiin, kuten jälkikasvuun. Samalla virtaavan veden vertaus ulotetaan kansakunnan palvelemiseen: sivujoet ravitsevat maata samoin kuin jälkipolvi merkitsee uusia kansalaisia.²³⁷ Haarautumaton henkilö jää paikoilleen, eikä ole enää hyödyllinen.

Yhteiskunnallisen hyödyn näkökulma on laajennettavissa yleisemminkin poliittiseen keskusteluun, missä isyyttä ja sen merkitystä miehelle korostettiin. Historioitsija Matthew McCormack on tutkinut isyyden suhdetta 1800-luvun alkupuolen poliittiseen puheeseen, jossa perheensä päinä miehet nähtiin linkkeinä yksityisen ja julkisen välillä, ja esimerkiksi politiikassa äänioikeuden kautta isät edustivat perheitään sekä palvelusväkeään. Erityistä on, kuinka isyyden nähtiin edustavan vastuullista ja kunnioitettavaa miestä, jonka moraalisisista hyveistä oli näin helppo mennä takuuseen. Tutkimiansa aikalaiskirjoitusten kautta McCormack summaa, kuinka erityisesti politiikan uudistajat diskursseillaan loivat isyydestä tavoiteltavan tilan, minkä avulla miehet voisivat osoittaa kyvykkyyttään poliittiseen toimijuuteen.²³⁸

Isyyden käsitteen valjastaminen poliittisiin tarkoituksiin palveli eritoten äänioikeuden laajentamista alemmillekin luokille argumentoimalla, että äänioikeus kaikille isille eli perheidensä päille merkitsisi koko kansan representoimista. Se ei kuitenkaan suoraan ajanut esimerkiksi lapsettomia miehiä pois poliittisen vaikuttamisen piiristä, ja eritoten ylempien luokkien miehet olivat itsestään selvästi poliittisesti edustettuja siviilisäätyyn katsomatta. Kuitenkin näen McCormackin tavoin, että miesten ja miehekkyyden sitominen isyyteen oli yksi

²³⁵ James 2009, 187.

²³⁶ ”Self-love is the source of virtue, but not the stream; unless it expands into a stream, and this stream into tributary branches too, it fertilizes not the country, but becomes a nauseous stagnant pool, useless to itself, and disgusting to others.” Anon. 1817a, 27–28.

²³⁷ Huomion kiinnittää alkuperäiskielen termien monimerkityksellisyys, kuten *fertilize*, jolla lannoittamisen tai ravitsemisen lisäksi voidaan tarkoittaa hedelmöittämistä.

²³⁸ McCormack 2007, 47–51.

diskursiivinen keino, joka määritteli sitä, millainen oli oikeanlainen mies. Ihannoitu ja yksityisenä nähty kodin ja perheen piiri oli siten myös julkinen ja politisoitu, ja kansalaisuuden linkittäminen miehen rooliin perheensä päänä – isänä, aviomiehenä ja palvelusväen isäntänä – vahvisti tätä. McCormack näkee tämän haluna laajentaa yleisesti miesten toimijuutta yli naisten, mutta oman aiheeni näkökulmasta laajentaisin itse ajatusta niin, että kyseinen diskurssi sulki omalla tavallaan poliittisen toimijan ihanteen ulkopuolelle naimattomat, perheettömät miehet.²³⁹

Muutoin tarkastelemisiani aikalaisteoksissa jälkikasvuun liittyvä keskustelu liikkuu henkilökohtaisemmalla tasolla: mitä lapset toisivat yksilölle itselleen? Lapsettomuus nähdään esimerkiksi laiskistuttavana tekijänä: *Equilibrium*-teoksessa yhtä vanhaa poikamiestä, eronnutta herra Dumenilia, kuvataan velttouteen taipuvaisena miehenä, jolla ei ollut vaimoa tai lapsia tarjoamassa ärsykejä ponnistuksiin.²⁴⁰ Tällaista ärsykejättä elämää käytetään toisaalta myös naimattomuuden puolustuksena. Samaisesta herra Dumenilista ihmiset sanoivat tämän olevan onneton, mutta toiset näkivät tämän mahdottomana miehen voidessa olla täysin itsenäinen ilman vaimon ja perheen taakkaa.²⁴¹ Vaimon ja lasten puute saattoi siis näyttäytyä poikamiesten elämässä mukavuuden rakennusosana, eli perheetön poikamies sai tehdä mitä itse halusi. Poikamiehet tuntuvat myös itse nähneen lapsettomuuden mukavuudet muita paremmin.²⁴²

Henkilökohtaisesta näkökulmasta käsin myös *Confessions*-teoksen vanha poikamies pohtii lapsettomuutensa seurauksia jälkipuheessaan:

Minut on suljettu sen onnen ulkopuolelle, mitä isän täytyy kokea poikiensa hyvinvoinnista ja menestyksestä. En voi vaatia lasten kiintymystä tai huolenpitoa lohduttamaan ja vaalimaan väheneviä vuosiani – sulkemaan silmiäni kuoleman tyynyillä.²⁴³

²³⁹ McCormack 2007, 52.

²⁴⁰ Todellisuudessa herra Dumenililla on lapsi, Florence, mutta tämä paljastuu hahmoille ja lukijalle vasta kirjan loppupuolella. Anon. 1817c, 144.

²⁴¹ Anon. 1817c, 145.

²⁴² Esimerkiksi yhdessä sanomalehtikirjoituksessa naimisissa olleen ystävänsä luona kyläillyt vanha poikamies kauhistelee lasten aiheuttamaa kaaosta talossa. Matrimonial Prospects (by an Old Bachelor). *Exeter and Plymouth Gazette*, 8.3.1845, 4.

²⁴³ ”I am shut out from that happiness which a father must feel in the well-being and success of his sons. I cannot claim the affections and succour of children, to comfort and cherish my declining years – to close my eyes on the pillow of death.” Anon. 1827, 367.

Jo vanhaan ikään edennyttä mies pohtii teoksista eniten omaa heikkenevää terveyttään ja lähestyvää kuolemaa sen yksinäisyyden näkökulmasta. Lapset eivät siis vain tuota iloa vanhemmilleen ja toimi suvun jatkona, vaan he ovat myös ikääntyvien vanhempinsa hoitajia ja vanhuuden yksinäisyyden estäjiä. Niin kuin avioliittokeskustelussakin, myös lapsettomuuskeskustelussa yksinäisyys ja sillä pelottelu oli yksi tehokas keino saada miehet suhtautumaan avioliittoon ja sitä kautta perheen perustamiseen positiivisemmin.

Vaikka todellisuudessa naimattomatkin miehet saattoivat saada jälkeläisiä, poikamieheys diskursiivisesti yhdistettiin perheettömyyteen ja lapsettomuuteen. Teollistuvan maan kaupunkien, erityisesti Lontoon, väkiluku kasvoi ja aiheutti sosiaalisia ongelmia eriarvoistumisen sekä köyhyyden muodossa, mikä herätti huolen väestönkasvusta sekä resurssien riittävydestä. Kuitenkin lopulta tarkastelemassani aineistossa ylempien luokkien osalta lasten saaminen nähtiin edelleen kannustettavana ja myös yksilön kannalta onnellisuutta tukeneena tekijänä. Keskeisiksi näyttävätkin nousseet kysymykset siitä, kuka avioitui sekä perusti perheen ja kuka ei – kenestä oli yhteiskunnalle ja sen tulevaisuudelle eniten hyötyä.

4.3. Avioliittojuoni, moraalit ja uskonto

Aikaisemmassa käsittelyluvussa olen käsitellyt avioliittoa sen henkilökohtaisemmasta näkökulmasta käsin, mutta tässä alaluvussa käänän katseen avioliiton merkitykseen yhteiskunnallisena instituutiona. Kaunokirjalliset teokset kuvantavat yhteiskunnallista tilannetta ottamalla kantaa ajankohtaisiin aiheisiin, mutta ne myös käsittelevät moraalikäsitteitä niitä muokaten tai vahvistaen. Näen, että tarkastelemani teokset pyrkivät vahvistamaan ylempien luokkien soveliaina nähtyjä moraalikäsitteitä ja sääntöjä pyrkiessään saamaan naimattomat miehet naimisiin. Yksi tällaisista vahvasti teoksia kantavista yhteiskunnan normeja vahvistavista teemoista on niin sanottu avioliittojuoni (*marriage plot*), josta on kirjoittanut muun muassa kirjallisuudentutkija Lisa O'Connell teoksessaan *The Origins of the English Marriage Plot* (2019).

O'Connell kirjoittaa, kuinka avioliittojuonen kehitys lähti liikkeelle jo 1700-luvulla, ja siihen liittyi vahvasti ajan poliittiset muutokset sekä teosten pyrkimys yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Avioliittojuoni ei koskenut yleisesti teoksia, jotka lopulta päättyivät avioliittoon, vaan avioliitto, seurusteluvaihe ja näistä keskustelu olivat nivoutuneet koko teoksen teemaan. Lisäksi avioliittojuoni laajasti pohjasi laajasti myös aikakaudella nousseeseen

realismin lajiin, mikä näkyi teosten hahmojen sisäisten tunteiden kuvaamisessa ja itsereflektoinnissa. Itsereflektio toimii teoksissa välineenä, jonka kautta hahmon ajatukset avioliittoa tai romanttista vastaparia kohtaan muuttuvat suopeammiksi johtaen näin avioliittoon.²⁴⁴

Lajin alkuvaiheissa, 1740-luvulta lähtien, avioliittojuoni käsitteli tarkasti oikeanlaista avioliittoseremoniaa, kuten papin osuutta ja kuulutuksien tärkeyttä. Vuonna 1753 Englannissa laadittu avioliittolaki (*Marriage Act*) määräsi, että kaikkien maassa solmittavien avioliittojen tuli tapahtua anglikaanisen kirkon sääntöjen mukaan. Vaikka tämä oli käytännössä ollut pitkälti itsestäänselvyys jo aiemmin, lakiin kirjaamalla kirkko ja valtio olivat erottamattomia nyt myös avioliiton solmimisessa, ja avioliitosta tuli yhä enemmän politisoidumpi.²⁴⁵ Siviilivihkiminen sallittiin vasta vuoden 1836 avioliittolaissa.²⁴⁶ Muutosta vastustettiin esimerkiksi karkaamalla Skotlannin puolelle, jossa vihkimisen saattoi edelleen saada ilman asianmukaisia kuulutuksia tai johdonmukaisia seremonioita. Vaikka tämäkin avioliittoon karkaamisen teema näkyi erityisesti sensaationovellien puolella, oli O’Connelin mukaan teosten avioliittojuoni kanavana erityisesti oikeaoppisen avioliiton käsittelyyn. Näin kirjailijat vahvistivat anglikaanista, konservatiivista moraalikäsitystä sekä myös puolustelivat uutta lakia ja vakiinnuttivat sitä yhteiskunnassa.²⁴⁷

1800-luvulle tultaessa teoksissa käsitelty avioliiton oikeaoppiset kaavat alkoivat vakiintua avioliittojuonellisissa teoksissa itseoletuiksi, jolloin niitä ei käsitelty teosten sivuilla enää syvällisemmin. Poliittisuskonnollisesta kommentaariosta siirryttiin maallisempiin aiheisiin keskittyen erityisesti päähenkilön sekä tämän romanttisen vastaparin moraaliseen kasvuun ja itsereflektioon.²⁴⁸ Avioliitto toimi edelleen O’Connellin mukaan ”narratiivisena ja tulkinnallisena lopetuksena, joka merkityksellistettiin oikeaoppisessa anglikaanisessa hääseremoniassa, joka legitimoit sekä sosiaalista statusta, tunteiden tasoa, kristillistä hyvettä että moraaliarvoa”.²⁴⁹

The Bachelor- ja *Equilibrium* -teokset päättyvät molemmat useampaan avioliittoon. Päähenkilöt saavat rakkaimpiensa käden, mutta myös heidän sisarensa tai ystävänsä avioituvat

²⁴⁴ O’Connell 2019, 3–5.

²⁴⁵ O’Connell 2019, 24.

²⁴⁶ O’Connellin mukaan tämän vaikutukset erityisesti perinteiseen avioliittojuoneen olivat vähäiset. O’Connell 2019, 8.

²⁴⁷ O’Connell 2019; 86, 191.

²⁴⁸ O’Connell 2019, 186–189.

²⁴⁹ O’Connell 2019, 6.

keskenään. Teokset toisintavat yllä esiteltyä moraalisoivinnasta seurustelun ja kosinnan kaavaa. *The Bachelor* -teoksessa Adriana vakuuttaa, että hänen edesmenneen aviomiehensä, ”adoptioisän”, kuolinvuoteella tämä oli erikseen toivonut Adrianan etsivän Wisebyn käsiinsä mennäkseen tämän kanssa naimisiin, eli suostumus oli saatu.²⁵⁰ Vähemmän huomiota kiinnitetään itse kosinnalle ja hääseremonialle, jotka käsitellään kahdessa kappaleessa teoksen loppumetreillä.²⁵¹

Equilibriumin lopussa Fitzosbert on voittanut ylpeytensä ja johdattaa Florence-rakkaansa puutarhaan, jossa he yhdessä refleктоivat itsessään tapahtuneita muutoksia ja tunteidensa hyväksymistä. Varsinainen kosinta tapahtuu keskustelun rivien välissä nopeasti, jonka jälkeen Fitzosbert käy Florencen holhoojan puheille pyytämään naisen kättä, minkä käsittely tapahtuu huomattavasti yksityiskohtaisemmin. Herra Dumenilin puheilla lukijalle paljastuu Florencen ylhäisempi syntyperä, sillä Dumenil paljastuu Florencen oikeaksi isäksi. Oikeaoppisesti Fitzosbert saa tyttären isältä siunauksen avioliitolle. Juonen kruunaa lopun kuvaus, jossa herra Dumenil siirtää Florencen käden Fitzosbertin omaan. Häitä ei edes kuvailla, niiden tiedetään tapahtuvan.²⁵²

Teoksen epilogissa kuvataan vielä muiden teoksen varrella kohdattujen hahmojen kohtaloita. Epäonnisen lopun saa muun muassa Fitzosbertin vaimoksi kaavailtu Anna Waldegrave, joka toimi yhtenä teoksen epähyveellisen naisen kuvantajana. Annan äiti halusi tyttärensä naimisiin vain rahan, vallan sekä maineen takia, ja Anna päätyi sekä haukkumaan Florencea että mielistelemään Fitzosbertia teennäisellä tavalla, mikä ei miestä miellyttänyt. Epilogissa kerrotaan, kuinka Anna päätyi karkaamaan miehen kanssa naimisiin, ennakoiden tulevaa ”avioliitollista kurjuutta”.²⁵³

Avioliiton solmimisen lisäksi uskonnollinen ideologia vaikutti vahvemmin aikakaudella muun muassa kodin ja perheen sekä sukupuoliroolien ihanteiden taustalla. Aihetta tutkineet Davidoff ja Hall kirjoittavat, kuinka 1700-luvun lopulla individualistinen kulttuuri levisi myös uskonnollisuuteen, kun erilaiset henkilökohtaista uskonkokemusta korostavat evankelikalistiset liikkeet kasvattivat suosiotaan. Ranskan vallankumouksen jälkeisellä ajalla myös Englannissa pelättiin moraalin rappiota, jota pyrittiin korjaamaan henkilökohtaisen pelastautumisen

²⁵⁰ Moore 1809c, 200–201.

²⁵¹ Moore 1809c, 224–225.

²⁵² Anon. 1817c, 196–212.

²⁵³ Anon. 1817c, 213.

julistamisella.²⁵⁴ 1800-luvun kuluessa uskonnon merkitys yhtenäisesti laajana sosiaalisena perustana väheni, ja sen sijaan uskonnollinen toiminta määräiti tiettyjä yhteisöjä ja luokkia. Uskonnollisuuden toiminnallinen ylläpitäminen oli erityisesti keski- ja yläluokkien piirre, jolla oli identiteettiä rakentava ja hyveitä ilmentävä roolinsa.²⁵⁵

Uskonnollinen kirjoittaminen oli oma lajinsa, jonka pyrkimyksenä oli selkeämmin ajaa uskonnollisia hyveitä. Aiheeni kannalta merkityksellistä on kiinnittää huomiota Davidoffin ja Hallin argumenttiin siitä, kuinka 1700–1800-lukujen vaihteessa kodin ihanteita käsitellyt fiktiivinenkin kirjallisuus oli usein uskonnollisesti motivoitunutta ja vaikutti keskiluokkaisen moraalikoodin rakentamiseen sukupolvien ajaksi.²⁵⁶ Erityisesti vuosisadan vaihteessa ajateltiin, että yläluokkien tuli toimia moraalisten hyveiden esimerkkinä alemmille luokille. Tämä näkyi vahvasti esimerkiksi edellisessä käsittelyluvussa mainitsemani Hannah Moren (1745–1833) teoksissa, joiden tehtävänä oli vahvistaa kodin erillisten piirien ja niiden sukupuoliroolien merkitystä sekä tärkeyttä.²⁵⁷

Juuri tällainen ihanteiden kautta välittyvän uskonnollisen ideologian voi nähdä ainakin osin vaikuttavan myös tarkastelemieni teosten taustalla. Kuitenkaan minkään niiden sanoma ei ole alleviivaavan uskonnollinen, vaan pikemminkin aiheesta puhuminen ja siihen viittaaminen puuttuvat lähes kokonaan. Toisaalta hiljalleen sekularisoituvassa yhteiskunnassa oli kristillisyyden edelleen keskeinen arvo niin keski- kuin yläluokallekin, eikä tätä teoksissa ainakaan kyseenalaistettu.

Erityisesti uskonnollista motivaatiota voi havaita *Equilibrium*-teoksen sivuilla. Fitzosbertin ja Beauclairin keskustelut liikkuvat välillä teologisiin kysymyksiin ja erilaisiin uskonnollismoraalisiin velvollisuuksiin, mihin naimisiinmenonkin voi katsoa liittyvän.²⁵⁸ Myös teoksen tekijyyttä vertailevasti selvittänyt Garside näkee teoksissa vahvaa evankelikalistista sävyä.²⁵⁹ Fitzosbert muun muassa toteaa toverilleen loppukirjeessään: ”Jos omantunnon diktaatit, ja täten uskonnon, huomioitaisiin kuten ne kuuluisivat, mikä tila olisi

²⁵⁴ Davidoff & Hall 2002, 81–82.

²⁵⁵ Davidoff & Hall 2002, 76–77.

²⁵⁶ Davidoff & Hall 2002, 155.

²⁵⁷ Moren teoksissa vaikutti tämän evankelikalistinen tausta. Davidoff & Hall 2002, 167–168.

²⁵⁸ Miehet keskustelevat muun muassa moraalifilosofiasta sekä avioliitosta teologisestakin näkökulmasta todeten, kuinka uskonto ei ole mitään ilman moraalia, linkittäen nämä kaksi aihetta toisiinsa. Anon. 1817b, 193–197.

²⁵⁹ Kyseinen uskonnollinen sävy oli yksi keskeinen tekijä kahden eri tekijän erottamisessa toisistaan. Garside 1998, 5.

onneton? Hyveellisyys, ja siten jos hyveellisyys, uskonto, koska ne ovat sama asia, ylläpitävät *hyvinvoinnin tasapainon tasapainotilaa!*²⁶⁰

Näin ollen yksi yhteiskunnallinen ja yhteisöllinen lisä teosten tulkintaan saadaan tarkastelemalla niiden uskonnollisia ja sen kautta moraalisia piirteitä. Avioliitto tuli suorittaa sääntöjen mukaan, ja tätä painotettiin teoksissa esittäen ne oikeaoppisina tai paremminkin ainoina vaihtoehtoina hyvän avioliiton alkusysäyksinä. Ellei näitä askelia seurannut, oli avioliitto jollain tasolla turmeltu, mikä johti epäonneen ja katkeroitumiseen tulevaisuudessa. Uskonnolliset ideologiat myös muovasivat kodin sekä sukupuoliroolien ihanteita ja ovat näin tulkittuina nähtävissä myös teosten sivuilla. Lopulta kuitenkin uskonnollisuus ei juurikaan noussut teoksissa keskustelluksi aiheeksi, mikä toisaalta osoittaa uskonnollisten arvojen ja hyveiden olleen sisäistettyjä sekä hyväksytyjä teoksen maailman sisällä ja sen lukijakunnan kesken. Merkittävää kuitenkin on, kuinka uskonto tai uskonnollinen velvollisuus eivät toimineet naimisiinmenon puolustuspuheina.

²⁶⁰ ”If the dictates of conscience, and, consequently of religion, were regarded as they ought to be, what state would be unhappy? Virtue, then, and if virtue, religion, because they are on and the same thing, preserve the *equilibrium of the balance of comfort!*” Anon. 1817c, 216.

5. Loppupäätelmät

Tämän tutkielman tekoa motivoi haluni selvittää, millaisina vanhoja poikamiehiä kuvattiin 1800-luvun alun Englannissa. Mielikuvat vanhastapiiasta, naimattomasta naisesta, olivat itselleni selkeämmät ja hahmotyyppinä tunnistettavimmat: naimaton nainen oli jotain negatiivista ja pilkattavaa, mutta entä naimaton mies? Lähtöoletukseni eivät olleet tarkkarajaiset, mutta mielikuvissani poikamies – niin nuori kuin vanha – oli vapaa ja kenties jopa ihailtu mies naimisissa olevien tovereidensa joukossa.

Sen sijaan löysin kolme kaunokirjallista teosta 1800-luvun kolmelta ensimmäiseltä vuosikymmeneltä: *The Bachelor* (1809), *The Bachelor and the Married Man: or, The Equilibrium of the "Balance of Comfort" ("Equilibrium", 1817)* ja *Confessions of an Old Bachelor ("Confessions", 1827)*. Näiden teosten kautta välittyi hypoteesistani erilainen kuva vanhasta poikamiehestä: poikkeuksellinen miesyksilö, joka oli saatava naimisiin ennen kuin hänen hyveelliset ominaisuutensa muuttuisivat negatiivisiksi vaimon puutteesta tai, kuten tuoreimmassa teoksessa, näin oli jo ehtinyt käymään. Laajemmalta skaalalta tein kurkkauksia myös sanomalehtiaineistoon, jonka sivuilta välittyi varsin yhteneväinen kuva kaunokirjallisen aineiston kanssa.

Päämetodinani toimi kontekstualisoiva kirjallisuusanalyysi, mutta lopulta kaikista keskeisintä oli perehtyä aikakauden kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin, jotka peilautuivat tarkastelemiini teoksiin ja siten toimivat niiden selittäjinä. Väitän, että tutkimieni teosten tarkoituksena oli saada miehet suhtautumaan positiivisemmin avioliittoon vanhojen poikamiesten negatiivisen esittämisen kautta, jotta he eivät pitäisi naimattomuutta itselleen suotuisana vaihtoehtona.

1800-luvun Englannin kulttuurinen ja yhteiskunnallinen kenttä oli monin tavoin murroksessa, ja näistä muutoksista keskusteltiin painetun median kautta. Sanomalehtien määrä ja levikki kasvoivat räjähdysmäisesti, ja lehdistöstä tuli uudenlainen alusta yhteiskunnalliselle keskustelulle, johon yhä useampi saattoi ottaa osaa myös anonyymisti. 1700-luvun lopulta myös kaunokirjallisuutta painettiin entistä enemmän ja kirjoista tuli saavutettavampia yhä useammalle. Erityisesti keskiluokka kulutti viihdekirjallisuutta, millaista myös tutkimani teokset olivat. Lukijakunta määritteli sen, millaisia ihanteita teoksissa toisnnettiin ja miten asioista keskusteltiin.

Tutkimistani vanhoista poikamiehistä lordi Wiseby (*The Bachelor*) ja herra Fitzosbert (*Equilibrium*) edustivat romanttisen kaunokirjallisuuden lajista tuttua maataomistavaa englantilaista herrasmiestä. He istuivat aikakauden maskuliiniseen ihanteeseen: miehet omasivat hyvät käytöstavat, he olivat perheensä ja tuttujensa arvostamia, järkeviä ja herrasmiesmäisiä. Lisäksi he toteuttivat sosiaalisia velvollisuuksiaan omistamallaan tiluksilla. Vaikka miehet olivat myös ylpeitä ja eksentrisiä, nämä eivät jääneet hyveiden varjoon. Tämä on keskeistä, sillä samalla he olivat teoksissa haluttuja poikamiehiä; vaikka yli 30-vuotiaina miehet olivat jo keskimääräisen avioitumisiän yläpuolella, he eivät kuitenkaan olleet liian vanhoja avioitumaan. Lisäksi he olivat ehtineet saavuttaa vakaan taloudellisen aseman, joka mahdollisti perheen perustamisen.

Sen sijaan vanhin, jo yli 60-vuotias vanha poikamies (*Confessions*) omasi eniten negatiivisia ominaisuuksia – hän oli muun muassa hermoheikko ja räjähtelevä –, jotka selitettiin hänen siviilisäädylleen: ilman vaimon pehmentävää vaikutusta miehen ominaisuudet olivat muuttuneet äärimmäisiksi ja epähaluttaviksi. Teoksen päähenkilö ja sanomalehtiaineiston muodostava kuva vanhasta poikamiehestä oli varsin yhteneväinen, jolloin on jo mahdollista puhua melko stereotyyppisestä vanhan poikamiehen hahmosta, joka oli lisäksi muun muassa itsekäs, saita ja monin tavoin omituinen.

Näin ollen vanhan poikamiehen äreä ja usein sairaalloinen olemus ei istunut ajan maskuliiniseen ihanteeseen. Ihanteen ulkopuolelle asetettu vanha poikamies kuvattiin naimattomia miehiä vähemmän ”oikeana” miehenä ja enemmän jonakin määrittelyä kaipaavana toisena, jos ei suoraan naismaisena olentona. Lisäksi vain naimisissa oleva mies pystyi toteuttamaan täyden miehuutensa niin seksuaalisesti kuin perheensä päänä toimiessaan. Vaikka mikään yksi selkeä, tarkkarajainen määritelmä vanhasta poikamiehestä ei aineistosta noussut esiin, on keskustelun runsaus ja monipuolisuus osoitus halusta määritellä vanhojen poikamiesten ”rotua”, jonka olemassaolo soti ajan mies- ja avioliittoihanteita vastaan. Vaikka kaikki kolme päähenkilöä kuvasivat itseään vanhoiksi poikamiehiksi, eniten negatiivisia, samankaltaisia määritelmiä esiintyi iäkkäämmistä vanhoista poikamiehistä keskustellessa. Näin ollen tulkitsen, että vanhan poikamiehen hahmotyyppin tarkoitus on ollut toimia varoittavana esimerkkinä nuoremmille miehille, jotta nämä menisivät naimisiin.

Vaikka toisessa käsittelyluvussa liikuttiin vanhojen poikamiesten ulkopuolelle, niin nais- ja avioliittoihanteisiin sekä sukupuolirooleihin paneutumalla pystyin tavoittamaan niitä ihanteita ja ideologioita, joita teokset toisinsivat, ja mitä vastaan poikamiesten nähtiin taistelevan. Tämä

taistelu ihanteita vastaan kuvattiin negatiivisena ja normista poikkeavana sen sijaan, että teosten poikamiehet olisivat olleet teoksissa jonkinlaista positiivista vastavirtaa tai vaihtoehtoisia miehuuksia esittäviä hahmoja. Tämä näkyi kahden teoksen juonikulussa, jossa Wiseby ja Fitzosbert omaksuivat romantiikan aikakauden kodin ja perheen ideologian aiemmasta vastustuksestaan huolimatta. Teosten positiivinen hahmokehitys ja onnellinen loppu tarkoittivat miesten mielenmuutosta avioliiton suhteen sekä naimisiin menoa. *Confessions*-teoksen vanha poikamies sen sijaan lopulta katui syvästi naimattomuuttaan. Opetus oli, että ilman naimisiinmenoa mies katkeroitui ja jäi yksin. Esitettyihin ihanteisiin rinnastettuna vanha poikamies oli poikkeus, joka valitsi yksinelon aikakauden kulttuurin jaettujen ihanteiden tavoittelemisen sijasta, mikä erotti hänet – toisen – muista.

Vaikka vanha poikamies hahmotyyppinä oli jo muotoutunut kirjallisuuden hahmoksi jo aikaisemmalla vuosisadalla, yhä vahvemmin 1800-luvun kuluessa yhteiskuntaa puhutti huoli avioliittojen määrän laskusta. Vuoden 1851 väestölaskenta osoitti ensimmäistä kertaa konkreettisesti, kuinka Englannissa oli runsas määrä naimattomia naisia miehiin nähden, jolloin jokainen vanha poikamies nähtiin ”ylimääräisenä”. Jos miehet olisivat menneet naimisiin, myös naimattomien naisten lukumäärä olisi vähentynyt ja yhteiskunnan vastuu naimattomien naisten ylläpidosta olisi keventynyt. Huoli koski erityisesti ylempien luokkien miesten avioliittoinnostusta sekä heidän vastuutaan naisten taloudellisen aseman turvaamisesta, minkä vuoksi vanhoja poikamiehiä kuvattiinkin usein turhina tai itsekkäinä. Toisaalta kuitenkin oli ajattelijoita, kuten Thomas Malthus, jotka olivat huolissaan väestönkasvusta. He suhtautuivat positiivisesti myös siihen keskusteluun, joka entistä vahvemmin salli sen harkitsemista, milloin naimisiin oli hyvä mennä, jos ollenkaan.

Lopulta tärkeää on kuitenkin muistaa, kuinka tarkastelemani vanhat poikamiehet olivat representaatioita, joissa oli sisäänrakennettu valta-asetelma: miehiä tarkasteltiin ulkoa käsin jonkun toisen, kirjailijan tai kommentoijan, kuvaamana ilman, että kirjottaja itse asettui tarkasteltavaan asemaan. Teoksissa tosinnettiin aikalaisihannetta, joka vaikutti siihen, miten vanhoista poikamiehistä kirjoitettiin ja siihen, miten heidät haluttiin kuvata. Selvää ainakin on, että äänessä hyvin harvoin olivat vanhat poikamiehet itse. Samalla teokset olivat representaatioita kodin ja perheen ihanteista, vaikka todellisuus itsessään tuskin oli yhtä kultainen ja suoraviivainen kuin teosten lajille oli tyypillistä.

Koska aiheesta ei juurikaan ole aiempaa tutkimusta, valaisee tutkielmani sitä, millaista kuvaa aikalaiskeskustelussa vanhoista poikamiehistä haluttiin luoda ja mihin tarkoituksiin tällä

pyrittiin. Tämän tutkielman puitteissa jouduinkin pysyttelemään kuvauksien ja tässä tapauksessa usein toiseuttavienkin representaatioiden varassa. Kysymystä voisi kuitenkin laajentaa myös tosielämän vanhoihin poikamiehiin 1800-luvun Englannissa. Samaten aineistossa ei käsitellä poikamiehiä, jotka tahdostaan huolimatta olisivat voineetkin avioitua, mutta syystä tai toisesta näin jäi käymättä. Huomioitava on myös, että tarkoituksenmukaisesti käsittelin teoksia, joissa hahmojen poikamieheys oli merkittävimmissä osassa, vaikka kirjallisuudessa toki riittäisi poikamiehiä tarkasteltaviksi. Vuosisadan puolivälissä Englannissa oli yli 800 000 naimatonta naimaikäistä miestä, mikä osoittaa sen, että moniäänisyydelle ja todellisuuden kuvauksille on tutkimuskenttää.

Lähteet

1.1. Sanoma- ja aikakauslehdet

Examiner, 1827.

Exeter and Plymouth Gazette, 1845.

Blackburn Standard, 1840.

Leed's Times, 1842.

Leicester Chronicle, 1842.

Morning Chronicle, 1827

Morning Post; 1813, 1818, 1822, 1835, 1842, 1850.

Preston Chronicle, 1840

The Era, 1841.

The Ispwich Journal, 1804.

Westmorland Gazette; 1822, 1836.

1.2. Aikalaiskirjallisuus

Anon.: *The Bachelor and the Married Man: or, The Equilibrium of the "Balance of Comfort"*. Vol. I. Longman, Hurst, Rees, Orme, and Brown, London 1817 (a).

Anon.: *The Bachelor and the Married Man: or, The Equilibrium of the "Balance of Comfort"*. Vol. II. Longman, Hurst, Rees, Orme, and Brown, London 1817 (b).

Anon.: *The Bachelor and the Married Man: or, The Equilibrium of the "Balance of Comfort"*. Vol. III. Longman, Hurst, Rees, Orme, and Brown, London 1817 (c).

Anon.: *Confessions of an Old Bachelor*. Henry Colburn, London, 1827.

Anon.: *Old Bachelors: their Varieties, Characters, and Conditions*. John Macrone, London 1835.

Ellis, Sarah Stickney: *Wives of England: Their Relative Duties, Domestic Influence, and Social Obligations*. D. Appleton, New York 1843.

Greg, William R.: Why Are Women Redundant. *The National Review*, April 1862, 434–460.
Teoksessa *Victorian and Edwardian Anti-Feminism, Vol. I*, toim. Valerie Sanders & Lucy Delap. Routledge, London 2010, 102–128.

Moore, Thomas George: *The Bachelor: a Novel*. Vol. I. Henry Colburn, London 1809 (a).

Moore, Thomas George: *The Bachelor: a Novel*. Vol. II. Henry Colburn, London 1809 (b).

Moore, Thomas George: *The Bachelor: a Novel*. Vol. III. Henry Colburn, London 1809 (c).

1.3. Digitaaliset arkistolähteet

Gale Primary Sources, <https://gale.com/intl/primary-sources>.

Dictionary by Merriam-Webster, <https://merriam-webster.com>.

YLE, <https://yle.fi/>.

2.1. Tutkimuskirjallisuus

Anderson, Michael: The Social Position of Spinsters in Mid-Victorian Britain. *Journal of Family History*, Vol. 9 (4), 1984, 377–393.

Bailyn, Bernard, with the assistance of DeWolfe, Barbara: *Voyagers to the West: A Passage in the Peopling of America on the Eve of the Revolution*. Knopf, New York 1986.

Barker, Hannah: *Press, Politics and the Public Sphere in Europe and North America, 1760–1840*. Cambridge University Press, Cambridge 2002.

Bederman, Gail: *Manliness & Civilization: a Cultural History of Gender and Race In the United States, 1880-1917*. The University of Chicago Press, Chicago 1995.

Begiato, Joanne: *Manliness in Britain, 1760–1900: Bodies, Emotion, and Material Culture*. Manchester University Press, Manchester 2020.

Carter, Philip: *Men and the Emergence of Polite Society, Britain 1660-1800*. Routledge, London 2014.

Chartier, Roger: *Cultural History: Between Practices and Representations*. Käänt. Lydia G. Cochrane. Cornell University Press, Ithaca 1988.

Cohen, Michèle: *Fashioning Masculinity: National Identity and Language in the Eighteenth Century*. Routledge, London 1996.

Connell, R.W.: *Masculinities*. Polity Press, Cambridge 1996.

Davidoff, Leonore & Hall, Catherine: *Family Fortunes: Men and Women of the English Middle Class 1780–1850*. Routledge, London 2002 [1987].

Emig, Rainer: Eccentricity begins at home: Carlyle's centrality in Victorian thought. *Textual Practice*, Vol. 17 (2), 2003, 379–390.

Emig, Rainer: Sentimental Masculinity: Henry Mackenzie's *The Man of Feeling* (1771). Teoksessa *Configuring Masculinity in Theory and Literary Practice*, toim. Stefan Horlacher. Brill Rodopi, Leiden 2015, 127–140.

Forth, Christopher E.: *Masculinity in the Modern West: Gender, Civilization and the Body*. Palgrave Macmillan, London 2008.

Frawley, Maria H.: *Invalidism and Identity in Nineteenth-Century Britain*. University of Chicago Press, Chicago 2004.

Freeman, Ruth & Klaus, Patricia: Blessed or Not? The New Spinster in England and the United States in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries. *Journal of Family History*, Vol. 9 (4), 1984, 394–414.

Garside, Peter: "Mrs Ross and Elizabeth B. Lester: New attributions". *Cardiff Corvey: Reading the Romantic Text*, vol. 2 (1), 1998.

Goldsmith, Sarah: *Masculinity and Danger on the Eighteenth-Century Grand Tour*. University of London Press, London 2020.

Hammerton, A. James: *Cruelty and Companionship: Conflict in Nineteenth-Century Married Life*. Routledge, London 2002.

Hitchcock, Tim & Shoemaker, Robert: *London Lives: Poverty, Crime and the Making of a Modern City, 1690–1800*. Cambridge University Press, Cambridge 2015.

Horn, James: British Diaspora: Emigration from Britain, 1680–1815. Teoksessa *The Oxford History of the British Empire: Volume II: The Eighteenth Century*, toim. P.J. Marshall & Alaine Low. Oxford University Press, Oxford 1998, 28–52.

James, Lawrence: *Aristocrats: Power, Grace and Decadence: Britain's Great Ruling Classes from 1066 to the Present*. Little, Brown; London 2009.

Jokinen, Juhila & Suoninen: *Diskurssianalyysi: teoria, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino, Tampere 2016.

Kallioniemi, Kari: 1800-luvun dandyismin eksentrisyys ja sen kulttuurihistoriallinen perintö. Teoksessa *Menneen ja tulevan välillä: 1800-luvun kulttuurihistorian lukukirja*. Toim. Hannu Salmi. Kulttuurihistoria, Turun yliopisto, 2011, 121–146.

Kivistö, Sari: Satiiri kirjallisuuden lajina. *Satiiri: johdatus lajin historiaan ja teoriaan*. Toim. Sari Kivistö. Yliopistopaino, Helsinki 2007, 9–26.

Lehtonen, Mikko: *Pikku jättiläisiä: maskuliinisuuden kulttuurinen rakentuminen*. Vastapaino, Tampere 1995.

Levitan, Kathrin: Redundancy, the ‘Surplus Woman’ Problem, and the British Census, 1851–1861. *Women's History Review*, Vol. 17 (3) 2008, 359–376.

Lewis, Helene: Chapter 2: Social Darwinism: A Brief Outline of Social Darwinism and Its Influence on 19th Century Britain and Elsewhere. *The Journal of Psychohistory*, Vol. 44 (2) 2016, 154–161.

Lord, Hazel D.: Husband and wife: English Marriage Law from 1750: A Bibliographic Essay. *Southern California Review of Law and Women's Studies*, vol. 11 (1) 2001, 1–89.

Macfarlane, Alan: *Marriage and Love in England: Modes of Reproduction 1300–1840*. Blackwell, Oxford 1986.

McCormack, Matthew: ‘Married Men and the Fathers of Families’: Fatherhood and Franchise Reform in Britain. Teoksessa *Gender and Fatherhood in the Nineteenth Century*, toim. Trev Lynn Broughton & Helen Rogers. Palgrave Macmillan, London 2007, 43–54.

McHugh, Paul: *Prostitution and Victorian Social Reform*. Routledge, London 2013.

Mäkikalli, Aino & Steinby, Liisa: *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. SKS, Helsinki 2013.

Nelson, Claudia: *Family Ties in Victorian England*. Praeger Publishers, Westport 2007.

O’Connell, Lisa: *The Origins of the English Marriage Plot: Literature, Politics and Religion in the Eighteenth Century*. Cambridge University Press, Cambridge 2019.

Oinonen, Paavo & Mähkä, Rami: Fiktio kulttuurihistorian tutkimuksen lähteenä ja kohteena. Teoksessa *Tulkinnan polkuja: kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*, toim. Rami Mähkä & Asko Nivala. Kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2012.

Okin, Susan Moller: *Women and the Making of the Sentimental Family*. *Philosophy & Public Affairs*, vol. 11 (1) 1982, 65–88.

Pocock, J.G.A.: *Virtue, Commerce, and History*. Cambridge University Press, Cambridge 1985.

Salmi, Hannu: *Vuosisadan lapset: 1800-luvun kulttuurihistoria*. Turun yliopiston historian laitos (julkaisuja n:o 60). Painosalama, Turku 2002.

Sarti, Raffaella: "All masters discourage the marrying of their male servants, and admit not by any means the marriage of the female": Domestic Service and Celibacy in Western Europe from the Sixteenth to the Nineteenth Century. *European History Quarterly*. Vol. 38 (3), 2008, 417–449.

Schwarz, L.D.: *London in the Age of Industrialisation: Entrepreneurs, Labour Force and Living Conditions, 1700–1850*. Cambridge University Press, Cambridge 2009.

Sedgwick, Eve Kosofsky: *Epistemology of the Closet*. University of California Press, Berkeley 1990.

Snyder, Katherine V.: *Bachelors, Manhood, and the Novel, 1850–1925*. Cambridge University Press, Cambridge 1999.

Shoemaker, Robert B.: *Gender in English Society 1650–1850: The Emergence of Separate Spheres?* Longman, London 1998.

Stearns, Peter N.: Individualism and Emotion in Modern Western Culture. Teoksessa *The Routledge Companion to Cultural History in the Western World*. Toim. Alessandro Arcangeli, Jörg Rogge & Hannu Salmi. Routledge, London 2020, 388–405.

Steinbach, Susie L.: *Understanding the Victorians: Politics, Culture and Society in Nineteenth-Century Britain*. Routledge, London 2012.

Steinlight, Emily: *Populating the Novel: Literary Form and the Politics of Surplus Life*. Cornell University Press, Ithaca 2018.

Stone, Lawrence: *The Family, Sex and Marriage in England 1500–1800*. Weidenfeld & Nicolson, London 1977.

Taylor, Gabriele: *Deadly Vices*. Oxford University Press, Oxford 2006.

Tobin, Beth Fowkes: The Moral and Political Economy of Property in Austen's *Emma*. *Eighteenth-Century Fiction*, vol. 2 (3) 1990, 229–254.

Tosh, John: *A Man's Place: Masculinity and the Middle-Class Home in Victorian England*. Yale University Press, New Haven 1999.

Watt, Ian: *The Rise of the Novel: Studies in Defoe, Richardson and Fielding*. University of California Press, Berkeley 2001 [1957].